

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1911. Andra kammaren. Nr 39.

Torsdagen den 4 maj.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Till behandling företogs nu bankoutskottets utlåtande nr 33, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående tillgodogörande af sparbankernas utlåning för egnahemsbildningen och småbruksrörelsen.

Om tillgodogörande af sparbankernas utlåning för egnahemsbildningen och småbruksrörelsen.

I en inom andra kammaren väckt, till bankoutskottet för förberedande behandling öfverlämnad motion, nr 4, hade friherre *Palmstierna* föreslagit, att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, det Kungl. Maj:t ville låta den af Kungl. Maj:t den 8 oktober 1910 för anordnande af en fackmässig sparbanksinspektion m. m. tillsätta kommittén utreda, hvilka ändringar borde vidtagas i gällande sparbankslag för att genom beredandet af ökad inflytande öfver sparbankernas förvaltning åt insättarna eller på annat sätt åstadkomma, det sparbankernas utlåningsverksambet i större omfattning än för närvarande måtte komma egnahemsbildningen och småbruksrörelsen till godo, samt att Kungl. Maj:t för Riksdagen ville framlägga de förslag, hvartill denna utredning kunde föranleda.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till nä-Riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade emellertid afgifvits:

af herrar *Thylander* och *Christiernson*, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa, att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att Kungl. Maj:t måtte utreda, dels hvilka ändringar borde vidtagas i gällande sparbankslag för att bereda ökad inflytande

Om tillgodogörande af sparbankernas utlåning för egnahemsbildningen och småbruksrörelsen.
(Forts.)

öfver sparbankernas förvaltning åt insättarna, dels hvilka åtgärder kunde vidtagas för att sparbankernas utlåningsverksamhet i större omfattning än för närvarande måtte komma egnahemsbildningen och småbruksrörelsen till godo; samt att Kungl. Maj:t måtte för Riksdagen framlägga de förslag, hvartill denna utredning kunde föranleda;

samt af herrar *Neiglick* och *Ekman* i Göteborg mot vissa delar af motiveringen.

Efter föredragning af utskottets hemställan yttrade

Herr *Cristiernson!* Herr talman, mina herrar! Denna motion sönderfaller i två delar, den ena, i hvilken motionären hemställer om åtgärder, hvarigenom sparbankernas verksamhet mera skulle komma egnahemsbildningen till godo, och den andra, i hvilken det hemställes om ökad inflytande för insättarna öfver sparbankernas förvaltning.

Den förstnämnda delen af motionen kan ju i viss mån anses vara afgjord genom ett föregående beslut här i kammaren, och jag skall därför icke tala så mycket om den. — Däremot torde det finnas fog för att yttra några ord rörande frågan om ökad inflytande åt insättarna i sparbankerna vid förvaltningen af bankerna. Det är ju nämligen så, att i en del sparbanker komplettera hufvudmännen sig själfva, och det kan ju icke anses vara vidare lyckligt. Det kunde kanske därför finnas anledning att se till, huruvida man icke kunde bereda insättarna något större inflytande i detta hänseende. Motionären har naturligtvis icke tänkt sig, och det har jag för min del heller icke gjort, att insättarna skulle få det afgörande inflytandet. Meningen har endast varit, att insättarna i någon mån skulle få något att säga, så att det, jag må kalla det, oskick, som äger rum genom att hufvudmännen komplettera sig själfva, må kunna afskaffas eller åtminstone ersättas af någon annan och bättre sakernas ordning. Det är detta, som har gjort, att jag reserverat mig.

Jag vill emellertid säga, att när utskottet fattade sitt beslut och denna reservation afgafs, hade ännu icke kammaren fattat det beslut, som öfverflödiggör och onödiggör det yrkande, som tagits upp i den senare delen af reservationen. Jag hemställer därför, att mitt yrkande måtte få följande lydelse: »Att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att Kungl. Maj:t måtte utreda hvilka ändringar, som böra vidtagas i gällande sparbankslag för att bereda ökad inflytande öfver sparbankernas förvaltning åt insättarna; samt

att Kungl. Maj:t må för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill denna utredning må föranleda.»

Jag tillåter mig yrka bifall till detta yrkande och afslag å utskottets utlåtande i denna punkt.

Häruti instämde herrar *Thylander*, friherre *Palmstierna* och *Jansson* i Edsbäcken.

Herr Svensson i Skyllberg! Herr talman, mina herrar! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag och det förnämligast på de grunder, som finnas anförda i utskottets motivering. Då nu en af reservanterna inskränkt sig till att yrka bifall till endast första punkten af sin reservation, så ber jag i detta hänseende att få säga, att teoretiskt kan det nog vara riktigt, hvad denna reservant yrkar, men hur det i praktiken skall låta sig göra, det förstår jag icke. På hvad sätt skola insättarnas röstvärde göra sig gällande? Skola de få utöfva sin rösträtt per capita, per sparbanksbok eller i mån af insatta belopp? Att föra dessa röstlängder torde för öfrigt icke bli så lätt, och att kontrollera, att rätter man kommer till stämmorna och röstar, lär väl äfven bli ganska svårt.

Då inga större olägenheter af de nuvarande förhållandena kunnat påvisas, då under alla förhållanden insättarnas medel äro fullt tryggade, och då det i stort sedt icke finnes någon anledning till anmärkning mot sparbankernas skötsel, så anser jag, att det för närvarande icke finnes några skäl att begära sådan lagstiftning gentemot sparbankerna. Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Fornander: Herr talman! Ja, sedan de bägge reservanterna, herrar Christiernson och Thylander, med instämmande af motionären, beslutit sig för att ändra reservationen på det sättet, att den ena delen af deras yrkande bortfallit, så återstår icke något så väsentligt af hela framställningen, som från början syntes vara förhållandet. Ehuru reservationen sålunda blifvit inskränkt, till att man skulle anhålla om vidtagande af åtgärder från statsmakternas sida i afsikt att bätte tillvarataga insättarnas rätt, så förefaller det mig ändock, när jag sammanställer reservanternas yrkande med hvad motionen innehåller, vara ganska betänkligt, om kammaren skulle gå in på detta förslag.

Motionären yrkar, att ökad inflytande öfver sparbankernas förvaltning skulle åt insättarna beredas, och det fixerar han sedan i motiveringen så fullständigt, att han säger, att *i hvarje fall* torde syftet sparbankslånerörelsens omläggning icke kunna vinnas på annat sätt, än att insättarna beredas ökad inflytande på sparbankernas förvaltning. Jag vet nu icke, hur motionären och reservanterna tänkt sig, att denna procedur skulle genomföras. Om vi t. ex. tänka oss en sparbank, som har 24,000 delägare, hur mena herrarna då, att dessa delägare på ett tillfredsställande sätt skulle kunna tillkännage sin uppfattning, om hur den sparbankens sty-

Om tillgodogörande af sparbankernas utlåning för egnahemsbildningen och småbruksrörelsen.
(Forts.)

Om tillgodo-
görande af
sparbanker-
nas utlåning
för egnahems-
bildningen
och småbruks-
rörelsen.
(Forts.)

relse skulle sammansättas? Kunde man icke i betraktande af att dessa insättare spridda öfver ett helt län befara, att det i hufvudkontorets närmaste grannskap måhända bildade sig ett litet kotteri, som endräktigt höll samman och gjorde upp en lista för ett styrelse- eller hufvudmannaval — om hufvudmän fortfarande finnas — och därigenom tillgodosåge insättarnas intressen på ett ensidigt sätt, som ingalunda skulle vara det för bankverksamheten mest betryggande.

För öfrigt, om jag ser på andra institutioner af liknande slag, om jag t. ex. vänder mig till andra banker, ha väl insättarna där något som helst inflytande på en styrelses sammansättning? Nu svarar man häremot, att det är aktieägarnas skyldighet att se till och utöfva inflytande på styrelsens sammansättning, hvarjämte dessa banker drifva sin rörelse som affär, och detta är icke fallet med sparbankerna, som har till sitt hufvudsakliga ändamål att bereda insättarna tryggad förräntning och tillväxt af det insatta kapitalet; den egentliga affärsverksamheten sammanfaller icke med sparbankernas uppgift. Nåväl, om man alltså icke vill godkänna det exempel, så kan man taga ett annat. Om vi tänka på ränte- och kapitalförsäkringsanstalterna här i landet, så råder där verkligen det förhållandet, att insättarna äga inflytande på fullmäktiges sammansättning. Men hur sker detta, och hur utnyttja de sin bestämmelserätt? Jo, fastän det sammanträde vid hvilket fullmäktigeval sker annonserats officiellt i tidningarna och kallelser utgått, så är det högst få af insättarna eller delägarna, som det där heter, som komma tillstädes vid sammanträdet. Det är att befara, att samma förhållande skulle blifva följden, om insättarna som sådana skulle gå in i val af hufvudmännen för sparbanken. Därför förefaller hela projektet ytterst otillfredsställande och olämpligt.

Och för öfrigt, huru menar man att insättarna i sparbanken, i hvilka insättares intresse det gifvetvis ligger att i sina besparingar tillförsäkra sig den högsta möjliga ränta, skola objektivt bedöma och afgöra om styrelsens sammansättning, så att låntagare i allmänhet och speciellt sådana låntagare, som äro egnahemsbyggare, kunna å sina lån tillgodoses med *en skäligen* befunnen ränta? Jag är öfvertygad om, att motionären och reservanterna ej tillbörligt beaktat detta förhållande.

Ett annat förhållande — det medger jag — blefve det, om en omläggning af bestämmelserna kunde ske på det sätt, att hufvudmännen icke kompletterade sig själfva, såsom herr Christernson sade. Det kan under vissa förhållande vara högst betänkligt i så måtto, att kompletteringen inskränkes till en invigd krets, utanför hvilken ingen får komma i fråga. På det området är organisationen i sparbankerna måhända alltför obegränsad och alltför stor frihet rådande. Men då sparbankslagstiftningen för närvarande är delvis under granskning af sakkunniga, som hafva till-

kallats af Kungl. Maj:t, så förmenar jag, att det icke för närvarande skulle vara behöfligt, att Riksdagen eller Andra kammaren gör ett särskildt uttalande i den riktning motionen afser. Ty vår omsorg förutan är jag förvissad om, att de oegentligheter, som på åtskilliga ställen finnas, i alla händelser blifva beaktade i och för rättelse.

På grund af detta uttalande ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Om tillgodogörande af sparbankernas utlåning för egnahemsbildningen och småbruksrörelsen.
(Forts.)

Herr *Bosson* instämde häruti.

Efter härmed slutad öfverläggning gaf herr talmannen propositioner å de därunder framställda yrkandena, och biföll kammaren utskottes hemställan.

§ 2.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget bankoutskottets utlåtande, nr 34, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående utsträckt möjlighet för egnahemsinnehafvare i stad att erhålla lån från Sveriges stadshypotekskassa.

I en inom andra kammaren väckt, till bankoutskottet remitterad motion, nr 5, hade friherre Palmstierna föreslagit, att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta utreda på hvad sätt möjlighet måtte beredas stads-samhällenas egnahemsinnehafvare att i större utsträckning än den nuvarande organisationen af Sveriges stadshypotekskassa medgäfvare och vare sig fastigheterna besattes med äganderätt eller med tomt-rätt tillgodogöra sig de fördelar, densamma erbjöde vid utlämnande af lån, samt vidtaga de åtgärder denna utredning måtte föranleda eller, därest Riksdagens medverkan härtill kräfdes, för densamma framlägga erforderliga förslag.

Ang. utsträckt möjlighet för egnahemsinnehafvare i stad att erhålla lån från Sveriges stadshypotekskassa.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet var fogad reservation af herrar *Thylander*, *Christiernson*, *Neiglick* och *Ekman* i Göteborg.

Sedan utskottets hemställan upplästs, lämnades ordet till

Friherre Palmstierna, som yttrade: Herr talman! Den föregående frågans läge i kammaren var alldeles hopplöst och trots herr Fornanders allvarliga ansträngningar var det fördenskull icke värdt att taga upp saken till något bemötande.

Emellertid är det ärende, som *nu* föreligger till behandling i

Ang. utsträckt möjlighet för egnahemsinnehafvare i stad att erhålla lån från Sveriges stadshypotekskassa. (Forts.)

kammaren, af en annan art. Det har visat sig, att det lyckats samla fyra reservanter från denna kammare i bankoutskottet, men jag ber dock få säga den ärade vice ordföranden i bankoutskottet, att det är väl omildt att affärda en motion af denna beskaffenhet på 4 $\frac{1}{2}$ rader. Jag ber att få säga, att jag icke skulle hafva väckt motionen, om jag icke hos vederbörande i Sveriges stadshypotekskassa gjort mig förvissad om att kassan icke stod alldeles ovillig gentemot denna fråga. Det hade kanske varit lämpligt, om bankoutskottet själf efterhört hos stadshypotekskassan, hur den ställer sig till saken. I utskottet har icke någon utredning förekommit, men det har dock synt mig, som om frågan borde hafva varit värd en bättre behandling.

Frånsedt detta ber jag få påkalla kammarens uppmärksamhet, hur saken ligger. Här har staten garanterat obligationer till kapital och ränta för stadshypotekskassan. Syftet med detta har varit att lätta fastighetskrediten, men jag är öfvertygad om att icke minst i denna kammare den synpunkten gör sig gällande, att vid lättandet af fastighetskrediten detta skall lända till gagn icke blott för de stora fastighetsägarna, utan kanske framför allt för de små fastighetsägarna, så att denna stadshypotekskassa skulle komma att i sin mån bidra till egnahemsbildningen i Sveriges stadssamhällen, där kassan har sin verksamhet.

Nu har det enligt den erfarenhet, som jag har, och äfven enligt erfarenheter på andra håll visat sig, att med den organisation, som stadshypotekskassan äger, kommer den icke att på ett tillfredsställande sätt kunna bedriva en sund egnahemspolitik och detta af flera skäl. Som organisationen nu är lagd med stora föreningar och såsom det är ordnad med rösträtten inom hypoteksföreningarna och såsom lånerörelsen nu bedrivs, komma de stora fastighetsägarna att hafva ett väsentligt inflytande och äfven i väsentlig grad tillgodogöra sig nyttan af stadshypotekskassan. Emellertid vore det önskvärdt, om man genom en enkel åtgärd utan att i öfrigt rubba kassans verksamhet kunde rulla in millionerna på bättre spår än för närvarande.

Om man tar i betraktande, att öfverallt på byggnadsmarknadens område en specialisering sker såsom i öfrigt inom det ekonomiska lifvet, att själfva egnahemsbyggandet håller på att blifva en art af byggnadsverksamhet för sig med sina specialister och dylikt, och att äfven själfva finansieringen af egnahemsverksamheten allt mer börjar på detta sätt specialiseras, så vore det ytterst lämpligt, om man delade statshypotekskassan i två grenar, af hvilka den ena fortfarande skulle tillgodose de stora fastigheternas behof, men den andra grenen skulle afses för egnahemsrörelsen och de mindre fastigheterna. Det är detta, som motionen till väsentlig del utgår ifrån, och det synes mig, att man här i kammaren icke bör hafva något emot detta önskemål, att en utred-

ning komme till stånd, huruvida icke detta vore en lämplig åtgärd. Jag förstår icke, att någon kan hafva något att invända mot den saken. Om man från någon stad, t. ex. Kalmar, skulle säga: hos oss bedrifves saken redan på detta sätt, skulle jag vilja svara den ärade talaren: nåväl, på andra orter kanske saken icke bedrifves på detta sätt, och en utredning kan ju aldrig skada denna stad, utan kan tvärtom vara till gagn för detta samhälle, och hvarför icke då gå med på vidtagande af en åtgärd i detta syfte? Detta var den ena delen af motionen.

*Ang. utsträckt
möjlighet för
eqnahemsinne-
hafvare i stad
att erhålla lån
från Sveriges
stadshypoteks-
kassa.
(Forts.)*

Den andra delen af motionen afser att stödja tomträten med stadshypotekskassan. Nu vet kammaren, att från statens egnahems-lånefond lämnar staten ut lån mot säkerhet bestående i inteckning i tomträtt. Följaktligen, när staten garanterar stadshypotekskassan, är det icke någon svårighet för denna kassa att utlåna mot sådan säkerhet. Nu kan man kanske säga, att de utländska lånegifvarne i sådant fall skulle vara betänksamma, men det är min öfvertvgelse, att dessa förnämligast fästa sig vid den garanti, som svenska staten skänker obligationerna. Det är det, som för dem är det afgörande, när det gäller kreditgifning, d. v. s. inköp af hypotekskassans obligationer. Följaktligen bortfaller det anförda skälet.

Därför tycker jag, att den ärade representanten för Kalmar och utskottets vice ordförande kunde vara af den godheten att vara med om att en utredning i föreliggande fråga vore önskvärd. Hvarför skall man neka till en utredning? Det är mig platt omöjligt att begripa.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till motionen, och enligt hvad jag har mig bekant stå reservanterna på samma ståndpunkt.

I detta anförande instämde Herr *Larsson* i Västerås.

Vidare anförde

Herr *Jeansson* i Kalmar: Herr talman, mina herrar! Den föregående ärade talaren riktade sig till mig i sitt anförande, hvilket kanske herrarne förvånade sig öfver, men jag ber få till förklaring nämna, att vi haft en enskild öfverläggning om denna sak, hvarvid vi voro af ganska olika åsikter.

Såsom herrarna ha sig bekant, har jag intresserat mig något för stadshypotekskassans tillkomst och jag är litet hemmastadd på området dels därigenom, att jag var med vid organisationen af stadshypotekskassan och dels därför att jag är ordförande i Södra Smålands stadshypoteksförening. Jag kan tala af egen erfarenhet och skall därför söka bemöta friherre Palmstiernas uttalanden.

Till en början vill jag säga, att jag är alldeles ense med honom däri, att hvad som kan göras för att låta de mindre bemedlade få egna hem i städerna, det bör göras. Friherre Palm-

Ang. utsträckt
möjlighet för
egnahemsinne-
hafvare i stad
att erhålla lån
från Sveriges
stadshypoteks-
kassa.
(Forts.)

stiernas motion är ju mycket välmenande, men enligt mitt förmenande icke praktisk, ty det är icke gärna möjligt att kunna ordna saken så, som han tänkt sig den. Han har tänkt, att stadshypoteksföreningarna skulle kunna lämna dessa medel. Ja, det finns ju icke något hinder för låntagare, som äga fastigheter af intill 10,000 kronors värde, som här åsyftas, att få lån i stadshypoteksföreningarna, blott de komma med reglementsensliga låneansökningar, d. v. s. lånet skall med få undantag, nämligen i de stora städerna Stockholm och Göteborg, ligga inom halfva taxerade värdet af fastigheten. Men jag vill på det bestämdaste bestrida det som påståtts, att de stora fastighetsägarna skulle kunna göra sitt inflytande gällande för att förkväfvade dessa små lånesökandes ansökningar och hindra dem att få tillfälle att få lån beviljad. Nej, det går icke, ty den, som känner till reglementena, vet mycket väl, hur det skall tillgå vid pröfningen af lånen, nämligen att styrelsen har att tillse, om de äro reglementsensliga och säkerheten betryggande, och jag vill se den styrelse, som sätter tillbaka de små lånen för de stora. Låneansökningarna skola upptagas i den ordning, de inkomma, säger det gemensamma reglementet för alla föreningar, och ha de kommit in samtidigt, men är det till utlåning disponibla beloppet otillräckligt skall lottning äga rum dem emellan. Sålunda saknar jag kännedom om de förhållanden, som friherre Palmstierna talade om, och att det förhåller sig som jag sagt, påstår jag på det bestämdaste, då jag talar af egen erfarenhet.

Men det finnes ett annat skäl, hvarför icke en hypotekskassa kan tjäna dessa mindre låntagare, och om vi tänka på saken närmare, finna vi det vara ett mycket giltigt skäl, nämligen det, att de små låntagarna icke kunna nöja sig med att endast få lån till 50 % af värdet, ty de skulle då vara rätt välbesutna, men meningen är ju att hjälpa dem, som ingenting ha, att få egna hem. Hur skola de då kunna ställa det med det lån, som kommer att gå öfver halfva taxeringsvärdet? De kunna omöjligen få det i en annan bank utan borgen, och då äro vi inne på borgensförbindelserna, hvilket ju utgör en sådan svårighet för låntagarna — det känner hvar och en af denna kammars praktiska män, att det är svårt att placera den sista inteckningen, ty den bank han skulle komma till, säger naturligtvis: har ni placerat det första lånet på annat håll, så får ni placera det andra där också, ty hvarför skola vi just taga den sämsta inteckningen? Tyvärr har det också visat sig, att de egna hemmen bli jämförelsevis dyra, och att det är mången gång svårt för ägarna att gå i land med att betala dem. Det är svårt för hvem som helst, som skall köpa utan att ha en styfver, att betala hvad han köper, och det har också händt gauska ofta, att dessa låntagare redan nu efter så kort tid som dessa förhållanden existerat, fått gå ifrån sina egna hem efter att ha satt till de besparingar, som de kunnat göra på sina aflöningar, därför

att tomten och byggnadskostnaderna blifvit för dyra. Sålunda anser jag, att de personer, som sträfva efter egna hem, icke kunna blifva betjänta genom stadshypotekskassan.

Nu säger friherre Palmstierna, att stadshypotekskassan kan ordnas på annat sätt, att den kan få en annan gren af sin verksamhet och sålunda uppdelas i två grenar, och den andra grenens verksamhet må då inriktas därpå, att de små skola få lättare att få sina lån. Motionären nämner ingenting om, hur stor del af fastighetens taxeringsvärde de skola kunna få lån på, men jag förmodar, att han tänkt sig saken så, att de skola få de lån, som vi här i Riksdagen bestämt, att egnahemslånetagare skola få. Vi ha gått upp ända till 90 %, om jag minns rätt, eller åtminstone upp till 75 %. — Mindre lån kunna de icke vara nöjda med. Så säger motionären, att denna nya afdelning skulle bilda en förening för sig. Den skulle stå direkt under hypotekskassan. Han tillägger alldeles riktigt, att föreningens medlemmar skola vara sins emellan solidariskt ansvariga, liksom enligt nu gällande bestämmelser. Men jag frågar då, om äfven inom en sådan afdelning, där små låntagare kunna få lån till 75 % af värdet på fastigheten, medlemmarna skulle vara solidariskt ansvariga. I så fall måste icke motionären ge mig rätt i mitt påstående, att dessa lånetagare löpa risk, ty många af dessa fastigheter kunna måhända icke täcka ett lån på 75 % — det kan inträffa krascher och kriser med ty åtföljande sänkning i konjunkturerna och föreningens medlemmar måste då lida förlust, då ju förlusten uppdelas på föreningens alla medlemmar, eftersom de skola vara solidariskt ansvariga. Det är ej uteslutet, att hypoteksföreningarna kunna drabbas af uttaxeringar; jag har själf varit med om en sådan för ett tjugotal år sedan i Kalmar. Det kan således inträffa någonting sådant och det har inträffat. Naturligtvis är, då lånen på fastigheterna inom halfva taxeringsvärdet, denna risk ofantligt ringa, och när det hunnit bilda sig en reservfond ännu mindre, men när en ny förening skall starta och man skall lämna lån på minst 75 % af taxeringsvärdet för att kunna hjälpa dem, som vilja låna, då kan denna risk bli ganska stor, och jag tror, att det i många fall kan bli att stjälpå egnahemslånesökandena i stället för att hjälpa dem.

Jag höll på att glömma en sak, när jag yttrade mig om tillvägagångssättet vid länens pröfning, och skall därför be att få tillägga några ord härom. Om också styrelsen icke skulle vara opartisk och behandla ärendena på ett reglementsenligt och korrekt sätt, finnes vid hvarje styrelsesammanträde ett kassans ombud närvarande — i vår förening är det landskamrern i länet — och detta ombud skall naturligtvis icke underlåta att vidtaga sådana åtgärder, att något öfvergrepp icke får förekomma obeifradt.

Ja, herr talman, jag är, såsom framgår utaf hvad jag nu nämnt, icke alls emot att hjälpa dem, som sträfva efter att få sitt

*Ang. utsträckt
möjlighet för
egnahemsinne-
hafvare i stad
att erhålla lån
från Sveriges
stadshypoteks-
kassa.
(Forts.)*

*Ang. utsträckt
möjlighet för
egnahemsinne-
hafvare i stad
att erhålla lån
från Sveriges
stadshypoteks-
kassa.
(Forts.)*

eghet hem, men jag kan på grund af den erfarenhet jag inom detta område besitter, icke finna, hur välmenande motionärens förslag än är, att det är praktiskt genomförbart, och därför kan jag icke annat än yrka afslag å motionen. Och när jag det gör, vill jag tillägga, att för min del tror jag, att det enda sättet är, att de, som afyttra tomterna — det är ju i allmänhet städerna, som vi tänkt oss skola upplåta tomter till dessa egnahemsbyggare, vare sig med äganderätt eller tomträtt — ordna kreditförhållandena för egnahemsbyggarne. Motionären har anfört i sin motion, att så är fallet i vissa städer. Ja, den vägen är den enda, tror jag, som öfverhufvud taget för närvarande är möjlig att gå, då man söker att inom städerna bereda arbetarne tillfälle att få sina eftersträfvade egna hem.

Herr talman, på grund af hvad jag anfört, skall jag be att med afslag på motionen få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lagerblad: Herr talman! Den fråga, som af motionären här förts å bane, är helt säkert utaf mycket stor betydelse just med afseende på beredandet af egna hem åt mindre bemedlade inom städerna. Flera stadskommuner ha ju, såsom också motionären i sin motion påpekat, gjort åtskilligt för att hjälpa fram en sådan byggnadsverksamhet. Ibland dem är också min hemstad, Karlshamn. Där har staden sålt billiga tomter å särskilda områden till sådana, som varit sinnade att bygga sig egna hem, och därjämte lämnat lån på billiga villkor åt dem. I en annan stad, som jag nyligen besökt, Nyköping, har man ordnat denna sak på ett mycket lyckligt sätt. I en ny stadsplan, som staden fått stadfästelse på, har ett särskildt område beredts för egnahemstomter. Dessa utlämnas till sådana, som vilja bygga egna hem, på mycket billiga villkor, därjämte går staden i borgen för ett sparbankslån intill 85 % utaf egnahemsbyggnadens värde.

Det synes sålunda, som om städerna behjärtat detta förhållande, men det torde icke kunna i längden lyckas för städerna att ensamma åstadkomma den hjälp, som i detta hänseende behöfves. Därför anser jag denna motion, som här föreligger, vara af mycket stor betydelse och visa den rätta vägen för staten att ingripa i detta hänseende och att på något sätt hjälpa till.

Herr Jeansson har här påpekat de svårigheter, som uppstå för Konungariket Sveriges Stadshypotekskassa att kunna med dess nuvarande reglemente komma till hjälp för egnahemsbyggarne. Jag tror också, att med det nuvarande reglementet och det reglemente för stadshypoteksföreningarna, som nu tillkommit, det icke lär kunna gå. Men denna fråga fordrar en utredning. Jag tror icke, att Riksdagen bör på de grunder, som herr Jeansson här framställt, helt afvisa frågan, utan just de svårigheter, som han påpekat, anser jag bevisa, att en verklig utredning i denna sak be-

höfves, och det är en sådan utredning motionären har begärt och ingenting annat.

Herr talman! Jag skall icke upptaga tiden med att vidare yttra mig i själfva saken, utan på grund af hvad jag redan sagt skall jag be att få hemställa om bifall till motionärens yrkande och afslag å utskottets.

*Ang. utsträckt
möjlighet för
egnahemsinne-
hafvare i stad
att erhålla lån
från Sveriges
stadshypoteks-
kassa.
(Forts.)*

Herr Rune: Herr talman! Jag tillåter mig vara af en annan mening än den siste ärade talaren beträffande, att motionären skulle ha visat den rätta vägen i detta fall, på hvilken man skulle komma fram att hjälpa städernas invånare till egna hem. För min del tror jag, att de icke blifva fullt hjälpta på den väg, här ifrågasatts. Det är på det sättet, att jag i detta fall vill vitsorda, hvad herr Jeansson i Kalmar omförmälde, att stadshypoteks-föreningarna lämna lån äfven till mindre fastighetsägare inom stadsens planlagda område, och jag är fullständigt säker därom, att de små läntagarne icke lida något förfång på de störres bekostnad, utan att allt går juste och riktigt till.

Det har nog varit så, såsom är allmänt bekant, att Konungariket Sveriges Stadshypotekskassa icke kunnat på grund af konjunkturerna på den stora penningmarknaden upplåna tillräckligt med medel och följden har blifvit, att icke alla lånesökande kunnat blifva tillfredsställda. Men det är verkligen så, att äfven om man hade tillräckliga medel att tillgå, d. v. s. så att alla lånesökande kunde blifva delaktiga i lånen, kvarstår ändock den olägenhet, som herr Jeansson omnämnde, att kassan omöjlig efter mitt förmenande kan lämna ut lån till högre belopp än inom 50 % af taxeringsvärdet. Då är verkligen icke så mycket vunnet. Det är ju rätt bra förstås att kunna få låna det, men det är icke mycket vunnet därmed.

Den väg, som de föregående talarne anvisade, som skulle bestå i att städerna skulle hjälpa sina egnahemsbyggare att få egna hem genom att gå i borgen för deras egnahemslån, anser jag nog vara bra, om det icke finns någon annan utväg. Men jag vill erinra herrarne om, att det har varit på tal åtminstone vid förra riksdagen, att det skulle bildas en egnahemslånekassa, som skulle lämna städernas mindre bemedlade invånare samma förmån, som egnahemslånefonden lämnar åt landsbygdens invånare. Jag vill minnas, att villkoren här skulle vara, att lånen skulle kunna utlämnas till omkring $\frac{3}{4}$ af taxeringsvärdet. Det är naturligtvis den enda rätta vägen att gå i detta fall. Får man en sådan lånefond till stånd, då kunna de, som äro så pass litet bemedlade, att de behöfva det, få lån där, och de, som hade litet större fastigheter, som icke komma under 10,000 kronors taxeringsvärde, skulle kunna låna af stadshypoteksföreningarna.

Jag tror däremot icke, att det är lämpligt att på sätt motio-

*Ang. utsträckt
möjlighet för
egnahemsinne-
hafvare i stad
att erhålla lån
från Sveriges
stadshypoteks-
kassa.
(Forts.)*

nären föreslagit, ha en särskild afdelning för de små och en särskild för de stora lånen. När det är på det sättet, att säkerheten är densamma — åtminstone har jag för min del den bestämda uppfattning, att en inteckning, som faller inom 50 % af taxeringsvärdet å en liten fastighet, icke är mindre säker än en liknande inteckning i större fastigheter — och när förhållandena verkligen äro ordnade så, att icke de mindre låntagarna i detta fall lida det minsta förfång i jämförelse med de större, kan jag icke inse, att det finns någon anledning, hvarför man skulle skilja på dessa låntagare.

Men det finnes däremot en sak, som är ganska beaktansvärd i motionärens framställning, och det är frågan om, hur man skall behandla de lån, för hvilkas säkerhet inteckning meddelats i fastigheter, upplåtna med tomträtt. I detta afseende tror jag, att det lyckligaste vore, att dessa fastigheter finge belånas i en blifvande egnahemslånekassa. Om däremot så icke blir förhållandet, att man skulle kunna få till stånd en sådan egnahemslånefond, då går jag med på att gifva motionären rätt i, att man måste försöka komma därhän, att äfven stadshypotekskassan kan lämna lån mot inteckning i fastigheter, som äro byggda på tomter, upplåtna med tomträtt. Men det är också det enda, som jag anser beaktansvärdt af hela denna framställning.

Jag vill dock gifva motionären rätt däri, att saken så till vida är beaktansvärd, som det är ett verkligt behof, som här föreligger. Vi ha nog också haft denna fråga under debatt här i riksdagen förut. Jag mins, att förra året under en sådan debatt yttrades från landsortsrepresentanters sida, att de icke tyckte, att de ville uppmuntra folk att flytta in i städerna, hvilket de ansåge skulle ske, om städernas invånare finge en egnahemslånefond. Denna uppfattning är fullständigt falsk, ty jag tror icke att folk flyttar in i städerna, blott därför att de där kunna anskaffa en god bostad, utan för att få större arbetsförtjänst. Det vore i alla fall sålunda ganska beklagligt, om de skulle få bo illa, om de komme dit.

Jag tror sålunda, att jag i detta fall måste ställa mig afvisande mot motionen, sådan den nu föreligger, och jag vill uttala den mening, att den enda rätta lösningen i fråga om städernas egnahemsfråga är, att försöka bereda stadsborna möjligheter och goda möjligheter att förvärfva sig egna hem, d. v. s. de mindre bemedlade stadsborna. Denna fråga löses endast på det sättet, att de få en egnahemslånefond, där de, i öfverensstämmelse med hvad som gäller för egnahemsbyggare på landet, kunna få billiga och goda lån och tillräckligt stora lån i förhållande till fastighetens taxeringsvärde.

Ja, under sådana förhållanden herr talman, finner jag mig nödsakad att yrka bifall till utskottets hemställan.

Friherre Palmstierna: De skäl, som anförts för afslag här, äro mångahanda. Men herr Runes skäl är ganska egendomligt. Herr Runes skäl är det, att då vi skola ha en egnahemslånefond, så skola vi därför icke bifalla motionen. Den ena goda saken skulle således slå ihjäl den andra! Hvad vore det för idé? Samma mål vill man ju vinna med båda förslagen. Om den ene sträfvar åt ett håll och den andre åt ett annat, så blir det ingenting utaf. Hvad i all världen är det för glädje med att så motsätta sig hvarandras sträfvanden? Vilja vi vinna ett syfte, låtom oss då gå fram på alla vägar vi kunna. Nog tror jag, herr Rune, att vi skola vara tacksamma för hvarje väg, som plöjts och som kan vara farbar, och på hvilken man sålunda kan komma fram. Hvarför skall herr Rune lägga sin auktoritet på detta område mot förslaget? Jag har gjort hvad jag kunnat för att hjälpa herr Rune — ja, d. v. s. jag är inte fullt öfvertygad att hr Rune förrän i dag gripits af så starkt intresse för egnahemslånefonden, om han en enda gång hjälpt till, när det gällt densamma, har han gjort det då skall jag på förhand be om ursäkt. Men låtom oss hjälpas åt på den här vägen! Hvarför skall man i fråga om en god sak på detta sätt stapla upp det ena medlet mot det andra. Det synes mig vara en sorts logik, som är omöjlig att använda. Låt oss begagna lämpliga vägar för att på allt sätt nå målet. Vi veta ju, att på andra sidan detta hus gör man allt för att slå ihjäl hvarje förslag, som åsyftar främjandet af egnahemsrörelsen, år efter år, i Första kammaren. Och äfven inom denna kammare möter ganska ringa förståelse för denna sak på visst håll. Det vet nog herr Rune också. Låtom oss då hjälpa hvarandra härvidlag, i stället för att på detta sätt motarbeta hvarandra.

Nu antar jag, att den aktade representanten från Karlshamn tillräckligt talat mot representanten från Kalmar, som säger, att städerna själfva skola göra allt. Här talar representanten för en af de städer, som först började att stödja egnahemsrörelsen, för att här behöfves en reform af stadshypoteksföreningen. Och jag tror icke att den ärade Kalmarrepresentanten får tänka, att Sveriges städer i gemen skola ha möjlighet att lämna kredit för egnahemskassorna. Hur kan man tänka sig, att dessa små municipal-samhällen, där det förefinnes ett alldeles särskildt stort behof att få en egnahemsbildning i gång, liksom de smärre stadssamhällena i öfrigt, skulle ta saken ensamma om hand utan att staten träder hjälpsamt emellan?

Jag vill också säga, att herr Jeansson icke har fullt fog för sitt yttrande, när han alldeles rentvättat hypoteksföreningarna från misstanken för hvarje behörigt nedpressande af de smås intressen. Han framhöll särskildt, att inflytandet vore lika stort för de små som för de stora läntagarne. Men läser man rösträttsbestämmel-

*Ang. utsträckt
möjlighet för
egnahemsinne-
hafvare i stad
att erhålla lån
från Sveriges
stadshypoteks-
kassa.
(Forts.)*

*Ang. utsträckt
möjlighet för
egna hemsinne-
hafvare i stad
att erhålla lån
från Sveriges
stadshypoteks-
kassa.
(Forts.)*

serna, enligt hvilka man får en röst för hvarje fullt tusental af sitt oguldna lånebelopp, kan hvar och en i denna kammare begripa, att situationen är sådan, att med denna rösträtt få de stora inflytandet och allt hvad med inflytandet följer, i en sådan förening. De små kunna icke känna sig hemma där och därför begagna de icke dessa föreningar och dragas icke till dem på sätt önskvärdt vore, då de icke få det inflytande, som de anse sig behöfva.

Så nämnde herr Jeansson, att man icke är nöjd med att få lån på 50 % af taxeringsvärdet, och att därför kassan vore oanvändbar för dem. Det får jag verkligen säga, att när man bygger sitt egna hem, är det nog bra, att man kan få billiga pengar på 50 % af taxeringsvärdet. Men så talar herr Jeansson om 75 % för detta speciella fall. Jag har aldrig talat om vare sig 50, 60 eller 75 % och jag har aldrig reflekterat öfver annat än den regeln skulle vara grundläggande och gälla såväl för den ena som för den andra. Att kunna få billiga pengar på 50 % är under alla förhållanden en mycket stor fördel äfven för de små, men hvarför då icke unna dem detta lika väl som de stora. Det är detta, som är alldeles ofattbart.

Vidare framhöll herr Jeansson — jag vet icke alls, hvad det har med den föreliggande frågan att göra — att åtskilliga egna hemsbyggare fått gå ifrån sina hem och att detta skulle visa en osäkerhet härvidlag. Nu visar emellertid erfarenheten i själfva verket från de sparkassor, som belånat egna hem, att den säkerhet, som de små fastigheterna erbjuda på grund af att de äro så många och på grund af att de icke äro underkastade samma växling i konjunkturerna som de stora fastigheterna, är minst lika fullgod säkerhet som de senare fastigheterna. Det tror jag, man kan fastslå.

En viss sympati har likväl här uttalats af denne talare för motionen. Herr Jeansson var till och med så vänlig, att han kallade motionen för »välmenande». Det är ett uttryck, som man använder, när man vill stjälpas en sak och det händer ej så sällan att det är de människor, som oförblommeradt uttala sin sympati för en sak och som yttra sig »välvilligt» öfver den, som kraftigast lägga krokben för en väl behöfzig reform. Så har herr Jeansson uppträdt i dag.

Jag vädjar till kammaren att göra ett försök i den föreslagna riktningen. Det är ingen stor fråga det här gäller, nämligen att utreda hvad vi kunnat göra i det här afseendet. Men vi böra också göra det, och när staten iklädt sig garantier för kapital och ränta vid fastighetsbelåningen, hvarför skall kammaren då säga ifrån, att lånen väsentligen skola gå till de stora låntagarna? Borde icke det önskemålet uttryckas, att om denna väg, som här föreslagits, är möjlig att beträda, vi skola se till att lånen gå till

de små, kanske att rent af, herr Jeansson, de gå väsentligen till de små.

Herr Lundell: Herr talman, mina herrar! Jag är icke stadsbo, men jag kan likväl ge några upplysningar, som beröra denna fråga. Jag har såsom ombud för hushållningssällskap varit med om att bereda egnahemslån för ett trettiotal af Kalmar stads arbetare. Nu är det så, att de få egnahemslån, men icke för att bygga inom själfva stadsområdet men alldeles intill gränsen af detta område. Egnahemslånen utlämnas så till $\frac{3}{4}$ af kostnadssumman. Beräknar man nu, att det skall vara sådana byggnader och sådana lägenheter, som äro lämpliga och tillräckliga för en familj, är det för detta lån möjligt att åstadkomma dylika byggnader, om icke tomten är för dyr. Men af detta skäl kan ingen gärna kunna bygga ett eget hem inom Kalmar stads inre område, därför att redan själfva tomten är så dyr, att egnahemsbebyggaren icke skulle kunna betala ränta på tomt och hus med den summa, som annars skulle gå till hyresbelopp och som han nu kan ha råd att afsätta. De egna hem, som byggas intill staden, kosta cirka 4,000 kronor med ett litet trädgårdsområde, och äro lämpliga för en familj. De bebos sålunda af stadens arbetare och för dem går det ganska bra att ordna saken på detta sätt, men inom stadens område, med de dyra tomtpris, som där råda, skulle de för detta belopp blott knappt kunna få mer än en tomt men icke något beboeligt hus därtill. Jag tror sålunda, att det är praktiskt omöjligt för arbetare att bygga småhus inom staden, därför att tomterna äro för dyra.

Herr Rune: Det var verkligen mycket intressant att höra herr Lundell ge dessa upplysningar. Det är den gamla historien, bara för att en sådan arbetares bostad ligger utanför stadens område, bör han hjälpas, ty då kan man ha någon förhoppning om hans moral och då anser man, att han verkligen behöfver hjälp. Nu är det emellertid verkligen icke så, herr Lundell, att det icke står till att på ett stadsområde bygga arbetarbostäder, som äfven med tomt icke kosta mer än 4,000 kronor. Vi ha resonerat förut om denna sak inom kammaren, och det har alltid hetat, att vi skola icke försöka att få folk in i staden och locka dem dit. Men nu är det så, att bara de bo utanför det planlagda området, så måste herrar landtmän säga, att då äro de icke så förtappade som stadsbor.

Jag försäkrar, herr Lundell, att dessa hans uppgifter grunda sig på ett fullkomligt misstag, d. v. s. jag vill icke påstå, att jag känner till tomtprisen i Kalmar särskildt, men jag vill påstå, att jag känner till förhållandena i allmänhet. Det är på det sättet, att staden lägger ut ny stadsplan för att få billiga tomter för nya arbetarbostäder, och att man kan bygga sådana inom stadsplanen för en kostnad af 4,000 kronor, är fullkomligt säkert. Att fram-

*Ang. utsträckt
möjlighet för
egnahemslåne-
hafvare i stad
att erhålla lån
från Sveriges
stadshypoteks-
kassa.
(Forts.)*

Ang. utsträckt draga detta skäl att det blir för dyrt är icke någonting annat
möjlighet för i detta fall än den obotfärdiges förhinder.
egnahemsinne-

hafvare i stad Jag vill instämman med friherre Palmstierna däruti, att det nog
att erhålla lån är sant, att man icke kan få någon förståelse hvarken från visst
från Sveriges håll här i kammaren eller från den andra sidan af detta hus.
stadshypoteks-

kassa. Men jag hoppas, att det kan komma därhän, att rättvisa kan veder-
(Forts.) faras städernas mindre bemedlade invånare i detta afseende. Tro
icke herrarne, att det är lika viktigt, att en person, som bor inom
stadens planlagda område, besitter sitt eget hem, får den själfständiga
ställning, det ger, får den kärlek till hem och fosterland som detta
för med sig, som att en person på landsbygden gör det. Jag tycker,
att herrarna med sin uppfattning snarare borde tänka, att en sådan
person är mera beroende af det moraliska stöd detta kan ge än de,
som bo på landet. De äro ju i allmänhet så moraliska förut.

För att återgå till min vän friherre Palmstiernas resonemang,
så vill jag säga, att det nog låter bra, när friherre Palmstierna
säger, att vi skola öppna på kassan och låta dem få låna. Men,
mina herrar, de få ju det. Jag är ledamot af styrelsen för Norra
Smålands stadshypoteksförening. Jag kan försäkra herrarna, att
det går till precis som herr Jeansson nämnde, att det tillgår uti
den kassa, af hvars styrelse han är ledamot.

Hvar och en får låna i den mån han anmäler sig, och om flera
anmält sig samtidigt, får lotten afgöra. Och jag vill t. o. m. säga
herrarne, att när det är fråga om en begränsad summa, som kan
utlånas, har man, äfven om somliga anmält sig något tidigare,
lottat bland alla, och alla ha fått sin rätt. Detta är en mycket
viktig anledning, hvarför jag icke kan vara med på min vän fri-
herre Palmstiernas förslag, nämligen emedan det verkligen är, såsom
han vill ha det, att egnahemsinnehafvarne kunna få låna från stads-
hypoteksföreningarna.

Hvad municipalsamhällena beträffar, tror jag, att de tillhöra
den lyckliga kategori, som herr Lundell talade om. De ha icke fått
det sämre, än att de ännu i detta afseende tillhöra landsbygden.
De kunna få låna på billiga villkor i fråga om räntan och det
belopp, som de få låna.

Min vän friherre Palmstierna frågade, hvarför man icke kan gå
fram på alla möjliga vägar, när det gäller att nå ett godt resultat
och att främja ett godt ändamål. Ja, en väg ligger redan öppen,
och då tycker jag, att man kan gå på den vägen. Om jag un-
däremot anser det vara en opraktisk väg att bilda två afdelningar
inom stadshypoteksföreningarna, därför att erfarenheten sagt mig,
att man icke behöfver det, och att det är väl ordnad i den vägen,
såsom det är, är det uppenbart, att jag icke vill gå den väg, som
är utstakad i denna motion. Men jag vill säga friherre Palmstierna,
att jag är den förste att vilja kämpa vid hans sida, då det gäller
att drifva fram frågan om egnahemslänefonden, och jag vill säga

herrarna från landet, att det förefaller mig märkvärdigt, att icke rättskänslan hos herrarna i denna kammare är så stark, att I ansen, att de obemedlade arbetare i staden, som vilja bygga sig egna hem inom stadens planlagda område, hafva lika stor rättighet att få stöd af statsmakterna i detta sträfvande, som de hvilka bo visserligen inom stadens jurisdiktion, men utom dess planlagda område.

*Ang. utsträckt
möjlighet för
egnahemsinne-
hafvare i stad
att erhålla lån
från Sveriges
stadshypoteks-
kassa.
(Forts.)*

Herr Lundell: Jag skall be att få erinra den siste talaren, att jag icke har talat om någon moral eller om det berättigade eller oberättigade för städernas invånare att få egnahemslån såväl som landsbygdens invånare. Jag undrar, om någon hört mig uttala några ord i detta hänseende. Men jag har varit med om att fördela egnahemslån. Det har äfven varit åt stadsarbetare. Och jag har icke sagt, att dessa äro hvarken bättre eller sämre än landt-arbetarna, eller att de hafva mindre rättigheter, men hvad jag velat påpeka är, att det är svårt inom stadens område kunna bygga hus, som äro så billiga, att de kunna passa för en arbetarfamilj. Jag vet icke, om förhållandena äro sådana i andra städer, men hvad Kalmar beträffar, tror jag, att representanten för denna stad väl vet, att det icke går att inom stadens planlagda område få tomter och bygga hus för 4,000 kronor, sådana att de äro tillräckliga för en arbetarfamilj. Detta är hvad jag sagt, men jag har icke sagt ett ord emot att stadsinnevägnarna kunna få egnahemslån lika väl som landsbygdens invånare, och jag tror icke, att landsborna på något sätt äro emot den saken. Det är de praktiska svårigheterna i detta fall, som jag velat framhålla, nämligen att det icke är så lätt att bygga egnahemshus för blott en familj inom städernas planlagda områden.

Herr Christierson: Herr talman! Den ärade talaren på Västerviksbänken har ju talat emot denna motion, och detta kan ju synas märkvärdigt, men å andra sidan må man erinra sig, att han på sätt och vis är en enträgen friare till Konungariket Sveriges Stadshypotekskassa, och för att vinna sitt mål är det icke underligt, om han anser, att denna motion i viss mån är en konkurrent och att, om motionen faller, han hoppas på bättre utsikter för sina önsknningar.

Men beträffande den lofsång, man har hört öfver stadshypotekskassan från den ärade talaren på Kalmarbänken, är det ingen, som förnekar, att till *formen* den nuvarande ordningen är mycket förträfflig. Motionären har emellertid framhållit, att han skulle önska, att man finge en sådan ordning, att i större utsträckning än hvad den nuvarande omorganisationen medgifver, egnahemsfastigheterna eller rättare sagdt *de små* fastigheterna skola blifva tillgodosedda inom stadshypotekskassan. Om man utgår från detta, tror jag icke, att den där lottningsrättvisan ter sig så fördelaktig. Om det t. ex. är, låt

Ang. utsträckt möjlighet för egnehemsinnehafvare i stad att erhålla lån från Sveriges stadshypotekskassa. (Forts.)

oss säga 20 fastigheter, som anmält sig samtidigt, och 19 äro småfastigheter med beläningsvärden af tillsammans 150,000 kronor samt den tjugonde är en fastighet, som ensam har ett lika stort värde, så blir följdén den, om det icke finnes mer än ett begränsadt kapital och om vid lottningen den stora fastigheten har förmånen att draga lotten och de öfriga få nitarna, att den stora fastigheten får allt och de andra få vänta. Det är ju gifvet, att dessa stora fastigheter sluka så ofantligt mycket, att om man hade en statistik, som visade fördelningen af stadshypotekskassans medel, skulle det visa sig, att en jämförelsevis liten del vore placerad i de små fastigheterna. Jag vill för min del säga, att jag har den uppfattningen, att det skulle vara lyckligt, om stadshypotekskassans medel i mycket liten utsträckning placerades i de stora fastigheterna och hufvudsakligen i de små. Om också icke landsbygdens representanter hafva en påtaglig förnimmelse af bostadseländet i städerna, så tycker man åtminstone, att stadsrepresentanterna böra hafva det. När man är medveten om, att detta elände ju är en stor fara för vårt folk, för stadsbefolkningen, så tycker jag, att man icke skulle vilja vara med om att motsätta sig en åtgärd, som sträfvar i riktning att bortarbета detta bostadselände.

Hvad är allt detta tal om egnehemsrörelsen, som särskildt nu med hänsyn till höstens val har blifvit så allmänt, hvad är detta tal, om det icke omsättes i praktiken, annat än, jag skulle vilja säga, blå dunster, som användas i ett kanhända lofvärdt syfte, men som åtminstone inte hjälpa städernas befolkning, och det är väl ändå hufvudsaken att bereda denna befolkning ordentliga bostäder, bostäder, som icke medföra alla de hygieniska och moraliska vådor, som vi känna från de större stadssamhällena. Med tanke på den trångboddhet, som gör Stockholm beryktadt bland de större städerna på kontinenten, en trångboddhet, som också är ganska allmän i de medelstora städerna i vårt land, vädjar jag till kammaren, att den må bifalla motionen. Därmed har den åtminstone velat gifva ett handtag åt de sträfvanden, som gå ut på att åt städernas mindre bemedlade befolkning skapa bättre bostadsförhållanden och därigenom också något drägligare lifsvillkor. Med den lilla erfarenhet jag har på detta område vill jag säga, att äfven om dessa egnehemsbyggare inom städerna icke skulle få låna mer än ett belopp, som svarar emot 50 procent af taxeringsvärdet, på de billiga villkor, som stadshypotekskassan kan lämna, innebär redan detta en stor fördel, och man bör icke därför ställa sig afvisande emot förslaget. Därför att jag anser detta vara en betydelsefull fråga, ber jag få yrka bifall till motionen och afslag å utskottets hemställan.

Herr Neiglick instämde häruti.

Herr Jeansson i Kalmar: Jag förstår egentligen icke, hvad de båda ärade talare, från Stockholms- och Hälsingborgsbänkarna, som talat för saken önska, om de äro nöjda med hvad en lånesökande nu kan få, nämligen lån intill 50 procent af fastighetens taxeringsvärde. Jag kunde ju icke tänka mig annat än att friherre Palmstierna i sin motion syftade på att dessa egnahemsnehafvare skulle erhålla samma förmån, som vid lån till egnahem under andra former, nämligen upp till 75 procent. Jag kan icke se, att de skulle blifva hjälpta med 50 procent, ty hvar skulle de få resten? Detta är, såsom jag nämnde i mitt förra anförande, just svårigheten!

Jag vill ännu en gång på det bestämdaste säga, att det icke kan ske något tillbakasettande af de små fastigheternas rätt vid deras ansökningar om lån, ty det är icke vid styrelsesammanträdena, som de stora fastigheterna utöfva större rösträtt än de små, utan vid årsmötena, där man röstar med en röst för hvarje belopp af 1,000 kronor. Jag vill ytterligare betona, att man icke gärna kan tänka sig, att styrelsen skulle vara så egennyttig och så illa sköta sin funktion, att den skulle tillbakasetta de små låntagarne, och än mindre skulle kassans ombud, som står fullkomligt opartisk och endast har att se till, att allt går i laga ordning, kunna tillåta något dylikt, utan han gjorde naturligtvis anmälan till kassans styrelse här i Stockholm, om något sådant passerade. De små ha såhunda fullkomlig trygghet för att få sina lån beviljade redan under nuvarande förhållanden. Men hvad det är fråga om är endast det, huruvida de kunna nöja sig med hvad hypotekskassan kan gifva.

En ändring af hypotekskassans reglemente i den riktningen, att lån skulle kunna beviljas mot säkerhet i tomträtt, är nog svår att kunna åstadkomma, och jag kan icke se, att en skrifvelse skulle kunna leda till något resultat i den vägen, Jag åberopar därvid utskottets utlåtande, som säger: »Då den ifrågavarande med statsmedel understödda hypotekskassan upptagit lån med stöd af gällande, nyligen utfärdade föreskrifter, synes det utskottet icke lämpligt att vidtaga några åtgärder, som kunna störande inverka på de bestämmelser om säkerhet, hvarpå kassans verksamhet hittills grundats.» De millioner, som redan äro upplånade af stads-hypotekskassan, ha lämnats på grund af de nuvarande bestämmelserna, som säga, att denna utlämnar lån endast mot inteckning i fastighet med full äganderätt och det är alldeles gifvet, att det skulle innebära en kränkning af långifvarnes rätt, om kassan lämnade ut lån på andra, för långifvaren mindre tryggande villkor än de, som gällde, när lånen togos upp. Det är detta som utskottet anför, och det är ett skäl, som är tillräckligt talande.

Jag förstår mycket väl, att man vill söka lägga in i detta mitt uttalande, att jag såsom högerman naturligtvis icke skulle

*Ang. utsträckt
möjlighet för
egnahemsinne-
hafvare i stad
att erhålla lån
från Sveriges
stadshypoteks-
kassa.
(Forts.)*

*Ang. utsträckt
möjlighet för
egnehemsinne-
hafvare i stad
att erhålla lån
från Sveriges
stadshypoteks-
kassa.
(Forts.)*

vara lika intresserad för egnahemslånerörelsen och för att bereda de små egnahemsinnehafvarne lån på fördelaktiga villkor, som andra partiens målsmän äro. Men jag ber att få säga, att så icke är förhållandet. Som arbetsgifvare har jag liksom alla andra arbetsgifvare det alla största intresse af att bereda arbetarne förmanliga bostäder, ty detta är för deras hälsa och deras välbefinnande af den största betydelse. Hvilken politisk åsikt man än har, är jag öfvertygad, att härvidlag samtliga arbetsgifvare icke ha mer än en mening, nämligen att man bör göra allt hvad som kan göras för att bereda arbetarne egna hem på så förmånliga villkor som möjligt.

Slutligen skall jag med anledning af den lilla dispyt, som rådt mellan två kamrater på Kalmarbanken, be att få säga, att jag icke tror, att tomterna i Kalmar äro dyrare än på andra platser, men jag vill också säga, att jag håller före, att man kan få ett eget hem inklusive tomten för 4,000 kronor, tillräckligt för en arbetarefamilj, i Kalmar såväl som på andra håll.

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Rune: Ja, herr talman, jag hade icke tänkt att begära ordet ännu en gång i denna debatt, men det är verkligen så, att min ärade vän på Hälsingborgsbanken — jag vet icke hvart han tog vägen — har till specialitet att vara litet spydig ibland. Understundom har han kanske anledning därtill, och då kan det ligga någon mening i hvad han säger, men ibland torde det hända, att han menar någonting som beror på en missuppfattning och därför är fullständigt obefogadt. När han i detta fall säger, att jag skulle hysa någon friarelust till stadshypotekskassan, eller hvad det nu var för lyriska tankar han uttryckte, så skall jag be att för herrarna få angifva min ställning till denna kassa. Jag har ju alltid intresserat mig för att stadsboarna skulle få billiga lån på sina fastigheter och gjort i min ringa mån hvad jag kunnat, liksom äfven andra, för att vi skulle komma därhän. Vidare har jag på en fastighetsägarekongress varit med om att utarbete plan för stadshypoteksföreningarnas område, och ytterligare har jag varit tredje suppleant i styrelsen för Konungariket Sveriges Stadshypotekskassa. Detta allt har möjligen gjort, att jag har bättre kännedom om denna kassas förhållanden än min vän herr Christierson, men i öfrigt vet jag icke, om han därpå kan grunda något påstående, att jag skulle vara drifven af några olämpliga motiv, när jag talar om, hur det är och säger, att jag tycker det är bra som det är. Till min stora förvåning instämde min ämbetsbroder borgmästare Neiglick i detta herr Christiersons anförande. Jag vet icke, om han hade samma tanke som herr Christierson äfven i denna sak, och om han sålunda instämde äfven i den delen af herr Christiersons anförande.

Vidare kom herr Christierson med det påståendet, att det vore med hänsyn till höstens val man här talade så vackra ord om egnahemsrörelsen. Jag må undra, om icke det talet går förbi mig bra nog mycket. Hör nu, herr Christierson, det är ju så, att jag liksom de flesta här är äfven beroende af landsbygdens valmän. Tycker herr Christierson, att jag rosade landtmännen så mycket, då jag talade om att de icke ville göra stadsborna denna rätt? Det var ett märkvärdigt sätt jag i så fall använde för att fiska röster i landtvalkretsen hemma till höstens val — tycker icke herr Christierson det?

Vidare talade han om trångboddheten, att man naturligtvis skall främja egnahemsrörelsen och att detta skulle vara ett godt handtag, äfven om dessa låntagare icke finge låna mer än 50 procent. Ja visst, men det få de ju redan nu. De små låntagarne få det lika väl som de större, och jag kan icke begripa, hvarför man nödvändigt skall hålla isär de stora och de små, när det, såsom här, gäller en sak, där de kunna förlikas.

Jag har kanske nödigtvis upptagit kammarens tid, men jag var icke riktigt nöjd med den insinuation, som riktades mot mig, och jag hoppas, att jag nu på ett tillfyllestgörande sätt redt upp mellanhafvandets med min vän herr Christierson.

Herr Lagerblad: Herr talman! Ja, jag skulle ju också kunna tala om, att jag känner litet till hypotekskassan och dess verksamhet. Jag har bildat en hypoteksförening för Blekinge-städerna och varit ordförande för denna förenings styrelse ända tills kassan ombildades till den nuvarande Konungariket Sveriges Stads-hypotekskassa, då styrelsen flyttades till länets hufvudstad Karlskrona. Jag har också varit under många år suppleant i hypotekskassans styrelse, men är det icke nu längre, sedan den nya kassan kom till stånd. Detta allt har emellertid egentligen ingen betydelse, om icke för att visa, att äfven jag något känner till dessa förhållanden.

Här har påpekats gång på gång, att man kan få lån i hypoteksföreningarna upp till 50 % af fastigheternas värde. Ja, det känna vi till, och likaså att man till och med får 60 % på stenhus, men det är icke nog för dessa små fastigheter, som det här är fråga om. De behöfva upp till 75 eller 85 %, och det kräfves en utredning på hvad sätt dessa mindre fastighetsägare skola kunna understödjas. Det kunde tänkas ske till exempel på det sättet, att städerna åtog sig, såsom Nyköping gör med afseende på sparbankslån, en särskild borgen för andra inteckningen. Där tar sparbanken första inteckningen intill 60 %, men därpå lämnar sparbanken ytterligare lån på 25 %, d. v. s. intill 85 %, mot borgen af staden. Det finnes sålunda möjlighet att ordna saken, om blott viljan verkligen är god. Jag förstår mycket

*Ang. utsträckt
möjlighet för
egnahemsinnehafvare i stad
att erhålla lån
från Sveriges
stadshypotekskassa.*
(Forts.)

Ang. utsträckt väl, att både herr Jeansson och min vän herr Rune gärna vilja, möjlighet för att hypoteksverksamheten skall gå framåt, och att äfven de små egna hemsinne- fastigheterna skola få vara med. Men hvarför skall man då mot- hafvare i stad sätta sig en utredning af denna sak? Det förstår jag däremot från Sveriges icke.

stadshypoteks- kassa. (Forts.)

Herr Rune har talat om en egna hems länefond. Ja, en sådan är naturligtvis i allra högsta måtto önskvärd, men om en utredning nu af denna kammare begäres, kan denna omfatta äfven frågan om bildande af en sådan fond.

Sedan till sist ett ord med anledning af herr Lundells yttrande, att tomterna inom städerna äro alldeles för dyra. Jag har ett exempel här, också det från Nyköping. Där upplåter staden till ett pris af 1 kr. 35 öre pr kvadratmeter lämpliga tomter, utlagda i den nya stadsplanen och omfattande mellan 400 och 600 kvadratmeter. Hvarje sådan tomt går sålunda på 500 à 600 kr. Det är icke något afskräckande pris för en välbelägen och vacker tomt, som är särskildt afpassad för detta ändamål. Saken kan, som sagdt, mycket väl ordnas, om städerna vilja ha egna hems byggare inom sina områden.

Herr talman, jag skall be att få vidhålla mitt yrkande på utredning.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats vara afslutad, framställde herr talmannen i enlighet med de därunder gjorda yrkandena propositioner först på bifall till utskottets hemställan och vidare på afslag å samma hemställan och bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen sig anse den förstnämnda propositionen vara med öfvervägande ja godkänd. Som emellertid votering begärdes af friherre Palmstierna, blef nu uppsatt, justerad och anslagen denna voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 34,

röstas Ja;

Den, det ej vill,

röstas Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med afslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den i ämnet väckta motionen.

Omröstningen utvisade 106 ja och 59 nej, hvadan kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 3.

Häruppå företogs till afgörande Andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 7, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder mot bruket af tobak m. m. *Ang. åtgärder mot bruket af tobak m. m.*

I en inom Andra kammaren väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 285, hade herr *Lindhagen* hemställt, att Riksdagen ville hos Kungl. Maj:t begära såväl en undersökning af tobaksbrukets skadliga följder för folkhälsan samt vidtagande af de åtgärder, som från det allmännas sida kunde ifrågasättas för att stödja ett sträfvande att bortarbota detta bruk, som ock en undersökning af kaffemissbrukets skadliga följder för folkhälsan samt vidtagande af de åtgärder, som från det allmännas sida kunde ifrågasättas för att stödja ett sträfvande att motarbota detta missbruk.

Utskottet hemställde, att herr *Lindhagens* förevarande motion ej måtte till någon Andra kammarens åtgärd föranleda.

Efter det utskottets hemställan upplästs, yttrade

Herr *Lindhagen*: Herr talman, mina herrar! Jag skulle egentligen af hälsoskäl icke ha uppträdt i kammaren i afton, men det är ju nödvändigt, ur min synpunkt sedt, att jag åtminstone icke låter denna motion falla ljudlöst, utan att det finnes någon, som yrkar bifall till densamma och sedan begär votering, så att det icke går på samma sätt som med en del andra mina motioner, hvilka nyligen aldeles utan att en stämman höjdes i Riksdagen föllo fullkomligt till föga, såsom då det gällde att värna om torparna på alla kronodomäner, att värna om alla de bortskänkta torparna på rekognitionsskogarna och att gifva de kvinnliga typograferna deras rätt. Jag har, som sagdt, endast begärt ordet, för att det skall vara någon, som talar för denna enligt min mening särdeles viktiga sak.

Det är alltid så, att det är en viss ideriktning, som gör sig gällande i hvarje tid. Man fullföljer den ensidigt och glömmen en del andra parallella frågor, som också vore förtjänta af uppmärksamhet. En sådan sak är folkhälsan. I vår tid behandlar man folkhälsan först och främst ur den synpunkten, att det är fattigdomen, som är anledningen till, att folkets fysiska och andliga kraft går under. Det är hufvudsakliga orsaken, men vid sidan af samhällsskicket och samhällsförhållandena är det individuella ovanor hos individerna, som breda ut sig och ruinera folkhälsan. I det fallet har uppmärksamheten riktats på bruket af spritdrycker, men, under

Ang. åtgärder mot bruket af tobak m. m. (Forts.)

det då all uppmärksamhet, alla åtgärder och all omtanke bestämdt riktas på detta onda, är man fullkomligt blind för, att det finnes äfven andra ovanor och missbruk, nämligen missbruk af tobak och missbruk af kaffe, som enligt erfarenheten också i vidsträckta delar af landet tära på folkhälsan, ibland kanske i vida högre grad än spritdryckerna. Det har mången gång förundrat mig, då jag sett nykterhetsvänner, de mest ifriga nykterhetsvänner midt i sitt rastlösa arbete för sin stora sak från morgon till kväll med cigarrstumpen i munnen. Det är en inkonsekvens att i det afseendet icke lägga något band på sig, och man kan finna, huru många sådana nykterhetsvänner till och med anse, att alla personer, som aldrig så litet smaka spirituosa, äro sämre moraliskt ställda människor, under det de själfva från morgon till kväll insupa nikotingiftet utan återhåll.

En annan ensidighet i detta avseende är, att man, under det man sysslar med att söka befria stat och kommun från beroendet af inkomsterna af rusdryckerna, vill ersätta de luckor, som uppkomma därigenom bland annat dels genom att lägga högre skatt på kaffe — såsom förra året — hvarigenom man sålunda skulle till följd af det oerhörda kaffemissbruket suga ut ur folkets egna ovanor, det som undergräfvat hälsan, de inkomster, som genom nämnda frigörelser gå bort. Och på samma sätt vill man genom tobaksmonopol försöka, genom att förutsätta kanske, att folket skall röka efter värre än förut, skaffa stora inkomster för staten för att fylla de luckor, som uppstå genom att man befriar kommunerna och staten från att bygga sin ekonomi på folkets undergång genom spritdrycker.

Nu har ju motionären velat, att man skall ägna någon uppmärksamhet äfven åt dessa två andra mycket stora frågor, och motionen vill ju icke gå längre till att börja med än åstadkomma en utredning, hur förhållandet är i landet och följderna däraf. Den vill med andra ord, att vi skola få en utförlig erfarenhetskunskap om verkliga förhållandet, och detta är här såsom alltid grundläggande för allt i detta fall. En sådan kunskap är befriande för tanken, vägledande för forskningen, samlande och enande för det politiska arbetet på ifrågavarande område.

Sedermera har äfven motionären tillagt, att, om utredningen därtill gifver anledning, vissa åtgärder skulle vidtagas. Jag har hört den farhågan uttalas, att detta skulle syfta till förbud på ifrågavarande område, men det faller mig icke in att tänka, att så verkligen skulle vara fallet, utan meningen är, att det officiella skall lägga sig vinn om att komma åt det onda på upplysningens väg genom undervisning i skolorna och äfven genom mycken annan upplysningsverksamhet.

Nu har emellertid utskottet yttrat sig så, att jag nästan skulle

kunna åberopa utskottets egen motivering till stöd för mitt yrkande, men jag skall i alla fall säga några ord om hvad utskottet yttrat.

Hvad då först angår tobak, har utskottet framhållit, att utskottet af statistiken har funnit, att under tiden från 1860-talet till nuvarande tid har förbrukningen i genomsnitt per individ stigit från 8,3 hektogram till 14,6 och af detta förhållande har utskottet fått ett starkt intryck af ärendets stora vikt. Utskottet utvecklar vidare, hur tobaksbruket inverkat skadligt på hälsan i flera angifna afseenden, och utskottet slutar med att utskottet velat visa, att frågan är af stor betydelse för nationen, och att utskottet anser viktigt, att de i motionen påpekade önskemålen snarast komma under ompröfning. Någon amplare motivering för ett yrkande i den riktning, som motionären har haft, kan knappast tänkas.

Nu har utskottet emellertid funnit en riksdagsskrivelse af år 1906, till hvilken utskottet hänvisar, och med hänsyn till hvilken utskottet anser sig kunna säga, att Riksdagen skrivit i ämnet, hvarför någon ny skrivelse icke behöfves. Detta är icke något skäl, det är nog ett mycket stort misstag af utskottet. Jag har själf till en del författat det lagutskottets betänkande, på hvilket denna skrivelse grundar sig, och de uttryck, vid hvilka utskottet fäst sig, äro mina egna där begagnade uttryck. Denna fråga gick till lagutskottet och var alltså en fråga, som berörde detta. Det var fråga om att genom preventiva åtgärder, genom lagstiftningsåtgärder förhindra minderåriga från att begagna tobak. En sådan utredning däremot om det faktiska tillståndet, som den, hvilken motionären åsyftar, kom icke alls i fråga i nämnda riksdagsskrivelse. Om man här ser på den bilaga, som medicinalstyrelsen bifogat sitt yttrande, så är det utdrag af förste provinsialläkarnes och extra provinsialläkarnes årsrapporter. Man ser, att förste provinsialläkarne i allmänhet icke yttrat något, och att framställningar sedan sporadiskt förekomma från de andra provinsialläkarne. Man ser, hur sparsamt rapporter om denna sak blifvit afgifna. Denna sak har icke någonsin anbefallts provinsialläkarne att göra en allmän utredning om. Genom ett sådant anbefallande skulle man få ett stort bevismaterial, en föreställning om, huru det förhåller sig i landet. Det framgår äfven af de åtgärder, som Konungen vidtagit med anledning af riksdagsskrifvelsen år 1906, att icke alls denna utredning kommer till stånd på den vägen. Konungen har nämligen hört kommerskollegium och senast remitterat saken till domkapitlen och öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk, men däremot icke till medicinalstyrelsen, som verkligen kunde göra en utredning om de faktiska förhållandena, och det är klart, att Konungen icke gjort detta på den grund, att riksdagsskrifvelsen icke går ut på något sådant. Vidare rör den sig endast om minderåriga. Men frågan gäller här tobakens skadliga inverkan på människokroppen i allmänhet, och på folkhälsan, och i fråga om

*Ang. åtgärder
mot bruket af
tobak m. m.
(Forts.)*

Ang. åtgärder
mot bruket af
tobak m. m.
(Forts.)

dylika spörsmål kan man alltid märka, huru sträfvandena först börja med att visa, huru skadligt det är för minderåriga, men det är klart, att det, som är i hög grad skadligt för minderåriga, äfven är skadligt för vuxna, och man får icke tro, att man får bort missbruk af kaffe och tobak hos minderåriga, så länge föräldrarna begagna det. Vi veta, att, såsom de äldre göra, så göra också de unga. Därför är det meningen att i framtiden kunna få en sådan upplysningsverksamhet i detta afseende, att de yngre generationerna — de äldre kan man ingenting lära — i samma mån de bli äldre, skola kunna föregå med godt föredöme, för att icke äfven de, som då äro unga, skola hemfalla åt samma missbruk. Hvad för öfrigt kaffet angår, användes det redan till små barn i vaggan, och det fordras således i det afseendet, att det är de äldre, som uppmärksamgöras på saken.

Således finner jag, att denna skrifvelse, som är begärd af motionären och så väl motiverad af utskottet och som äfven medicinalstyrelsen i det utlåtande, som ämbetsverket på utskottets begäran lämnat, tillstyrker, icke är annat än i hög grad patriotisk, och att man därigenom får en öfverblick öfver frågan till stöd och hjälp för de enskilda initiativen genom det allmänna intresset.

Jag öfvergår så till kaffet. Det föreliggande bevismaterialet talar ju här ett ännu allvarligare språk redan genom hvad som förebragts af motionären och medicinalstyrelsen, och här föreligger icke heller någon riksdagsskrifvelse. Vid sådant förhållande skulle man ha kunnat tro, att utskottet i denna punkt, där det icke haft någon riksdagsskrifvelse att krypa bakom, skulle ha varit med på att tillstyrka motionärens framställning, men så är icke förhållandet. Utskottet har icke skrivit lika kraftigt här som i fråga om tobak, oaktadt bevismaterialet är starkare. Utskottet har i fråga om tobaken åberopat, att tobaksförbrukningen stigit sedan 1860-talet från 8,3 hektogram till 14,6, men i fråga om kaffe talar det icke alls om statistiken, ehuru denna visar, att kaffeförbrukningen under samma tid stigit från i medeltal 17,3 till 64,9 hektogram, och att Sverige nu är det af Europas länder, som visar den största kaffeförbrukningen. Om de förra siffrorna gjort ett starkt intryck på utskottet, så borde väl de senare gjort ett ännu starkare. Emellertid säger utskottet, att frågan är förtjänt af allvarligt begrundande, särskildt med hänsyn till de upplysningar, som medicinalstyrelsen lämnat. Men utskottet har sig bekant, att Sveriges lärares nykterhetsförbund begärt ett anslag å 3,500 kr. att ställas till förbundets förfogande i och för spridning i hemmen genom alla Sveriges folkskolor af en utaf förbundet utgifven folkskrift »Kaffemissbruket bland barnen». Denna åtgärd har utskottet fäst mycket stort afseende vid. Men för öfrigt säger utskottet, att det visat sig, att den saken är ytterligt allvarlig. Det kan man finna vara en genomgående tanke i afgifna utlåtanden af de

provinsialläkare, som yttrat sig om saken. Så säger en af dem: »Kaffet uttränger alltmer den ordentligt lagade födan», och att man därför »numera kan betrakta kaffemissbruket såsom ett samhällsöndt, mot hvilket alla förutseende människor borde resa sig». En annan förutsätter, att den tiden kanske kommer, då kaffekonsumtionen blir föremål för liknande agitation som spriten nu för tiden. Jag glömde nämna i fråga om tobaksmisshuset, att en läkare, som särskildt ägnat denna sak sin uppmärksamhet, säger, att »man icke behöfver vara spåman för att inse, att det svenska folket inom kort står inför en tobaksfråga lika ödesdiger, hotfull och angelägen som den nuvarande alkoholfrågan». Det kan hända, att detta är en öfverdrift, det veta vi dock icke ännu, alldenstund vi icke äga någon fullständig utredning i saken.

Nu har utskottet emellertid i fråga om kaffemissbruket icke kunnat åberopa någon riksdagsskrifvelse, såsom i fråga om tobaken. I sistnämnda fråga sade utskottet uttryckligen, att det är riktigt och viktigt att något åtgöres, men där ha vi redan aflåtit en skrifvelse, och därför ha vi ingen anledning att afsända ännu en. I fråga om kaffet däremot kan utskottet icke åberopa någon sådan skrifvelse, men då säger utskottet, att »det är så kända saker, att en undersökning härutinnan näppeligen kan bringa någon ytterligare klarhet i dessa numera erkända förhållanden». Ja, det är mycket olika meningar om huru stor denna klarhet är. Det är väl här såsom på andra områden så, att en utredning måste vara fullständig: man måste hafva uppgifter från alla landsändar och ålägga alla vederbörande att å tjänstens vägnar — icke endast frivilligt — gifva nödiga upplysningar. Först på det sättet får man en fullständig öfverblick öfver situationen. Dessa vederbörande borde också såsom fallet är med afseende å de till medicinalstyrelsen afgifna rapporterna afgifva utlåtanden om de verkningar, som följt af kaffemissbruk, och så borde slutligen utredningen sammanfattas i en vetenskaplig bearbetning af det hela. Jag kan icke förstå hvarför en undersökning här icke borde ske, ty det är just en undersökning, som behöfs för att man skall få något att gå ut ifrån.

Vidare säger utskottet, att med hänsyn till den folkskrift, hvarom jag nyss talat, och »då utskottet, med kannedom om det intresse som särskildt inom lärarekretsar och äfven bland läkarekåren förefinnes för denna fråga, är öfvertygad om, att det af motionären påpekade, behjärtansvärda syftet skall på frivillighetens väg uppnås, har utskottet icke ansett nödigt att nu påyrka någon riksdagsskrifvelse i förevarande ämne». Tänk om nykterhetsvännerna skulle ha resonerat så från början, att på grund af det intresse, som från olika håll visats för nykterhetsfrågan, så kunde allt ordnas på frivillighetens väg och någon åtgärd från det allmännas sida för upplysningsarbete och annat ingripande vore obehöfligt.

*Ang. åtgärder
mot bruket af
tobak m. m.
(Forts)*

Ang. åtgärder
mot bruket af
tobak m. m.
(Forts.)

Ifråga om tobaken har utskottet själfvt medgifvit, att man här behöfde lägga sig ombord med saken, men att Riksdagen redan hade skrifvit till Kungl. Maj:t och därför icke behöfde aflåta någon ny skrifvelse. Men hvarför skulle det icke behöfvas en skrifvelse äfven om den stora fara för folkhälsan, som bevisligen uppkommit genom kaffemissbruk? Utskottet är för öfrigt själfvt in-konsekvent, ty strax förut säger utskottet: »Utskottet vill ock ifrågasätta lämpligheten af, huruvida icke af allmänna medel frivilliga arbeten i denna sak borde understödjas eller om ej ett upplysningsarbete här såsom i fråga om alkoholspörsmålet vore förtjänt af offentligt understöd.» Där pekar man ju alldeles uttryckligen på, att det allmänna bör taga något initiativ. Det är ju alldeles klart, att de enskilda initiativen icke ensamma räcka till, ty de förekomma så sporadiskt, — den ena intresserar sig här den andra där — utan det allmänna intresset måste här liksom på alla andra områden komma till och hjälpa det enskilda.

Nu säger vidare medicinalstyrelsen, att genom spridande af den folkskrift, som utskottet talat om, all fara dock icke är afvärd, utan mycket mer återstår att göra, och medicinalstyrelsen förordar alldeles särskildt ifråga om kaffemissbruket en sådan utredning, som motionären begärt. Jag kan då verkligen icke förstå utskottets utlåtande i fråga om kaffet. Det röjer en inre kamp. Man har tillstått under behandlingen af ärendet, att utskottet varit tveksamt; enskilda medlemmar hafva också sagt, att man har tänkt sig än ett, än ett annat, och den senaste bebådelsen var en skrifvelse särskildt om kaffet, fastän icke heller det blifvit af.

Jag undrar om det som möter oss nu i fråga om kaffet icke är detsamma, som mötte oss första gången tobaksfrågan kom upp i Riksdagen — där den först ständigt afslogs men slutligen gick igenom år 1906 — nämligen det, att kammaren ännu icke är mogen för denna fråga. Man har en känsla af att det alltid är »den gamle Adam», som man först måste strida emot och besegra, innan de universella idéerna komma till heders. Jag skall i alla fall be, att kammaren måtte genom den utredning, som här är förebragt, anse »den gamle Adam» besegrad och bifalla motionärens moderata förslag om en utredning i denna mycket stora och viktiga fråga.

För att undanröja allt missförstånd skall jag be att i de båda punkter, i hvilka här yrkas utredning, få tillägga efter orden »ifrågasätta» orden »särskild upplysningsverksamhet», och med detta förtydligande tillägg till motionens yrkande skall jag be få yrka bifall till detsamma.

I detta anförande instämde herrar *von Schéele, Sandquist, Winberg, Bogren, Wiklund, Ström* i Transtrand, *Olsson* i See, *Olsson* i Älfvalsåsen, *Jansson* i Edsbäcken, *Berg* i Göteborg, *Lundgren* i Varberg, *Lagerblad* och *Karlsson* i Fjäl.

Herr Zetterstrand: Herr talman, mina herrar! Jag tror, att vi alla kunna vara motionären tacksamma för att han väckt denna fråga på tal. Att stora missbruk rådde, det visste vi alla förut, men att de voro så öfverväldigande och stadda i ett sådant tilltagande, som vi nu fått höra är fallet, det tror jag icke, att någon här satt sig in uti. Jag tror därför, att det härvidlag är nödvändigt att vidtaga kraftiga åtgärder för folkhälsans befrämjande och ber att på det lifligaste få yrka bifall till motionärens framställning.

Ang. åtgärder
mot bruket af
tobak m. m.
(Forts.)

Häruti instämde herrar *Rune* och *Lundell*.

Herr Hellberg: Herr talman, mina herrar! Som vi nu hafva hört och förut för öfrigt veta, vill herr Lindhagen hafva en undersökning af tobaksbrukets skadliga följder för folkhälsan och ett vidtagande af de åtgärder, hvartill denna undersökning kan gifva anledning, äfvensom en undersökning om kaffemissbrukets skadliga följder för folkhälsan. Ja, för att nu först tala om tobaken — jag skall icke länge upptaga kammarens tid — så veta vi, att ett öfverdrifvet tobaksbruk förekommer, och hade vi icke vetat det förut, så få vi veta det nu i det sammandrag, som medicinalstyrelsen bifogat sitt till utskottet afgifna yttrande. Att detta öfverdrifna bruk af tobak är skadligt för folkhälsan, i all synnerhet för ungdomen, det känna vi också, och om vi icke vetat det, så få vi i detta sammandrag äfvenledes veta det. Hvad skulle sålunda en undersökning i det afseendet göra? Kan den bringa någon vidare klarhet i dessa båda saker? Det tviflar utskottet på.

Sedan kommer frågan om hvilka åtgärder som skulle vidtagas. Beträffande tobaken äro åtgärder delvis vidtagna, i det att såsom bekant till följd af en motion, som herr Lindhagen erinrat om, Riksdagen år 1906 aflät en skrifvelse till regeringen, där det ifrågasattes såväl nya bestämmelser i skolförfattningen som ock förbud att sälja eller utlämna tobak till minderåriga. Med denna sak förhåller det sig sålunda — därom har utskottet gjort sig underrättadt — att finansdepartementet lämnat skrifvelsen till kommerskollegium, som i sin tur afgifvit sitt utlåtande i frågan till finansdepartementet; därefter har finansdepartementet öfverlämnat saken till ecklesiastikdepartementet, som i sin tur infordrat utlåtande såväl från domkapitlen i riket som från öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk.

Utskottet anser, att det är i folkundervisningen som tobakens skadlighet skall framhållas, och att detta upplysningsarbete bör vara grunden och utgångspunkten för sträfvaandena att söka bortarbeta tobaksbruket hos ungdomen. Att försöka göra något för de äldre skulle icke gagna mycket till — därpå tviflar ju motio-

Ang. åtgärder
mot bruket af
tobak m. m.
(Forts.)

nären själf. Han säger nämligen: »De äldre individerna, som förslafvats i sina vanor, kan naturligtvis ej göras något för». Han tvifflar sålunda själf på möjligheten att göra något för äldre personer och det tvifflar utskottet också på. Vi anse, att det är ungdomen, som skall upplysas, och när den sedan vuxit till och blivit äldre, får den i sin tur upplysa andra. Med andra ord; vi anse, att vi för närvarande skola hålla oss till de unga och hoppas, att de personer eller de myndigheter, som komma att få denna undersökning om hand, äfven skola behjärta det önskemål, som motionären här framhållit.

Om vi nu öfvergå till kaffet, så är det också bekant för oss litet hvar, att kaffemissbruk förekommer i landet. Det kan näppe- ligen ingen förneka. Att kaffemissbruket äfven har skadliga följd- er för hälsan, det veta vi också, och visste vi det icke förut, kunna vi få veta det uti det sammandrag af provinsialläkarnes berättelser, som medicinalstyrelsen bifogat sitt utlåtande, så i det afseendet torde knappast några vidare upplysningar vara att få. Nu återstår det eventuella åtgärder här också. Ha några åtgärder gjorts här? Ja, icke så direkt, såvidt vi icke vilja räkna med, att de svenska skollärarne i allmänhet intressera sig synnerligen mycket för denna sak, hvilket intresse dessutom tagit sig uttryck uti den folkskrift om kaffemissbruket bland barnen, som utgifvits af dem och är ägnad att spridas uti hemmen. Det är me- ningen, att denna skrift skall få statsunderstöd; ecklesiastikmi- nistern har ställt i utsikt, att han för sin del icke alls skulle ha något emot att tillstyrka en sådan begäran. Det är sålunda ett upplysningsarbete också beträffande kaffemissbruket, som skall äga rum, och utskottet anser, att upplysningsarbetet skall vara utgångspunkten för sträfvandena på detta område.

Dessutom finnes det någonting annat att tänka på. Som vi alla veta, är bland befolkningen i allmänhet de unga husmödrarna både i stad och på landet mycket okunniga i matlagning, och det torde vara alldeles gifvet, att denna okunnighet i matlagning, som är synnerligen stor, är en bidragande orsak till kaffemissbruket såväl i stad som på landet. Det behöfs sålunda undervisning i matlagning, det behöfves hushållsskolor och husmoderskurser och sådant. Sådana finnas ju äfven nu, men de böra inrättas i långt större utsträckning än hvad nu är fallet.

För öfrigt har medicinalstyrelsen, som ju ställt sig välvillig äf- ven emot kaffet, sagt, att *måhända* åtgärder behöfva vidtagas, men medicinalstyrelsen har icke kunnat själf angifva, huru någon när- mare utredning härvidlag skulle kunna ske eller på hvad sätt den skulle planläggas. Har herr Lindhagen själf anvisat någon utväg? Nej, det har han icke, och utskottet har icke heller kunnat finna någon annan utväg än, som sagdt, upplysningsvägen. Hvad skulle herr Lindhagen ha att ge i stället för kaffe, hvad skulle herr

Lindhagen vilja ge våra tusentals fattigstugugubbar och fattigstugugummor, som lefva på kaffe och bröd i det stora hela? Hvad skulle herr Lindhagen vilja ge vår medelklass att dricka i stället för kaffe, hvad skulle herr Lindhagen vilja ge vår öfverklass, som jag tror äfven vill ha något litet med af den varan? Hvad skulle herr Lindhagen ge de många tusen skogsarbetare, som finnas i Jämtland, Ångermanland, Västerbotten och Norrbotten och som under sitt arbete i skogarna om vintern flera veckor och flera månader icke ha något annat än kaffe, amerikanskt fläsk, s. k. kolbullar och bröd att lefva på, hvad skulle herr Lindhagen ge dem? Tó, kanske? Ja, det tror jag, de betacka sig för och litet hvar för resten, som skulle använda det så länge. Choklad? Ja bevars, men det är för dyrt, det blir mycket, mycket dyrare än kaffe. Nej, det går inte.

*Ang. åtgärder
mot bruket af
tobak m. m.
(Forts.)*

Om vi skulle finna, att det här ifrågasatta upplysningsarbetet tyvärr icke skulle bli så verkningfullt, som vi tänka och hoppas, så återstår det ju för herr Lindhagen att komma igen med motionen till Riksdagen, som då ånyo får ta saken i öfvervägande. Med den kompletterade form, som herr Lindhagen nu senast i sitt under debatten gjorda yrkande har gifvit densamma, synes det mig att han själf gifvit ett direktiv, efter hvilket man har att gå, om förevarande fråga framdeles skulle komma upp igen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Ja, den siste talaren har, såvidt jag kan förstå, nu alldeles gått ifrån utskottets uppfattning. Ty utskottet har vitsordat, att här råda mycket stora missförhållanden och att de måste afhjälpas, och det visar sig också af medicinalstyrelsens utlåtande, att dessa missförhållanden måste afhjälpas. Men utskottet har bara sagt i fråga om kaffet, att det är tillräckligt med det enskilda initiativet, med det frivilliga initiativet. Nu säger herr Hellberg: hvad skall man ge folket, om de icke få dricka kaffe precis på samma sätt som förut? Hvad vill herr Lindhagen ge den klassen och den klassen och den klassen i stället, sade han. För mig få de dricka hvad som helst, bara man får till stånd ett upplysningsarbete om vådorna af missbruket, och detta var utskottet med om att så måste ske. Nu tar herr Hellberg tillbaka det, men jag vet icke om herr Hellberg har något bemyndigande af de andra utskottsledamöterna att göra så.

För öfrigt ber jag att få tillägga, att jag gjorde icke en utvidgning af motionen, utan ett förtydligande af motionen, som formellt ter sig i hvarje fall som en inskränkning af densamma. Jag har själf uppmanat herr Hellberg som utskottets ordförande att formulera utskottets kläm på det sätt, att den hänvisat till upplysningsverksamheten, och det stod det utskottet fritt att göra.

Ang. åtgärder Icke behöfver man vänta i flere år på en ny motion i Riksdagen i mot bruket af den riktningen, utan det går precis lika bra med den här.

(Forts.)

Herr Norlén: Då jag varit med om utskottets behandling af motionen och äfven kommit till det resultat hvartill utskottet har kommit, anser jag, att jag bör yttra några ord därom.

Hvad först tobaken beträffar, har jag ansett saken klar, som redan är påvisadt, då Riksdagen redan begärt genom en skrivelse en utredning af frågan i hela dess vidd. Men hvad sedan kaffet beträffar, så, då vi fäste oss vid den utredning, som motionären har begärt, kommo vi inför ganska stora svårigheter. Motionären har nämligen begärt en undersökning angående kaffemissbrukets skadliga följder för folkhälsan. En sådan undersökning torde dock vara ganska svår att utföra. Vi diskuterade nog den saken, men kunde icke tänka oss, huru det skulle gå för sig att undersöka, huru kaffemissbruket skadligt inverkar på folkhälsan. Om motionären i stället hade begärt en undersökning om, i hvilken utsträckning kaffemissbruket förekommer i olika delar af landet, särskildt bland barnen, då hade det varit en undersökning, som varit ganska lätt att åstadkomma genom skolorna. Ett sådant försök till undersökning har redan vidtagits genom Sveriges lärares nykterhetsförbund och af dem publicerats i den här omtalade lilla folkskriften. Då hade man haft någonting att hålla sig till, och sedan hade man kunnat yrka på åtgärders vidtagande. Nu kan man ju ha en viss aning om att det finnes ett kaffemissbruk och att det har en skadlig inverkan på folkhälsan, samt att därför något behöfver åtgöras. Men hvad skulle då åtgöras? Jo, motionären har själf icke kommit till annat resultat, än att det skulle ske genom upplysning.

Nu har utskottet inhämtat, att intresse för ett sådant arbete förefinnes och är ganska stort, och jag vet, att särskildt Sveriges folkskollärarekår har blicken öppen för denna fråga. Jag är också öfvertygad om, att det icke torde vara många barn, som gå igenom Sveriges folkskolor, utan att ha fått veta, att till och med kaffebruk och icke blott kaffemissbruk för barn är farligt.

Här uppstår en annan fråga, nämligen huru man skall kunna nå hemmen. Jag vet också, att folkskollärarekåren sökt att nå hemmen genom att anordna föräldramöten, vid hvilka läkare anmodats att hålla föredrag i ämnet. Då nu härtill en organisation frivilligt tagit initiativ till ytterligare upplysningsarbete genom spridandet af den förut omtalade folkskriften och begärt statsunderstöd — och vi hafva inhämtat, att denna förening har all utsikt att få detta statsunderstöd — så hafva vi ansett, att vi redan äro inne på rätta vägen i detta stycke. Och vi anse att man i detta stycke bör gå samma väg, som man går i fråga om upplysningen angående alkoholens skadliga verkningar, att frivilliga föreningar

och organisationer taga hand om saken, men att det allmänna, *Ang. åtgärder mot bruket af tobak m. m.* (Forts.)
 staten, lämnar understöd, där så kan anses nödigt. Vi äro sålunda redan inne på den vägen och hafva att fortsätta på densamma. Därför ha vi ansett det onödigt att skrifva till Kungl. Maj:t och begära en utredning om hvad som bör åtgöras, då vi äro på god väg att verkligen åtgöra något i denna fråga.

Om man då låter denna sak utveckla sig som den börjat, så torde det vara till fyllest i detta stycke. Och är det så, att här begäres understöd för organisationer, som frivilligt vilja arbeta i detta stycke, och regeringen saknar medel att använda för sådant understöd, då blir det regeringens sak, att komma in till Riksdagen och begära särskildt anslag för detta ändamål. Man skulle också kunna tänka sig, att denna fråga upptoges af den statsunderstödda föreläsningsverksamheten, och jag tror icke det skulle vara omöjligt, att så kommer att ske, om uppmärksamheten rikta- des därpå.

Det är just af sådana skäl, som vi icke ansett oss böra tillstyrka en riksdagsskrifvelse, emedan vi, som sagdt, anse, att det varit alldeles öfverflödigt att nu göra det, då saken är på god väg att realiseras. Jag är också öfvertygad om, att motionens framkomst och behandling här skall ytterligare fästa uppmärksamhet på frågans vikt och betydelse, och att det frivilliga arbete, som redan är i gång, skall taga större fart. Därför tror jag icke, att det behöfves någon skrifvelse i denna fråga, och jag ber sålunda, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Öfverläggningen var härefter slutad. Herr talmannen gaf propositioner på dels bifall till utskottets hemställan, dels ock afslag å samma hemställan och bifall i stället till det af herr Lindhagen under öfverläggningen framställda yrkandet, och förklarade herr talmannen sig finna den sistnämnda propositionen hafva flertalets röster för sig. Votering begärdes emellertid, i anledning hvaraf nu uppsattes, justerades och anslogs en voteringsproposition af följande lydelse:

Den, som vill, att kammaren, med afslag å andra tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 7, bifaller det af herr Lindhagen under öfverläggningen framställda yrkandet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Ang. åtgärder mot bruket af tobak m. m. Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

(Forts.)

Voteringen utföll med 77 ja men 83 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 4.

Ang. en statistik öfver arbetares lefnadsomkostnader. Efter föredragning af Andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 10, med anledning af en inom kammaren väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t i fråga om åstadkommande af en statistik öfver arbetares och deras vederlikars lefnadsomkostnader

ytrrade

Herr Persson i Stockholm: Herr talman, mina herrar! Utskottet har yrkat afslag på min framlagda motion, fastän det gjort det med en synnerligen vänlig motivering. Därför skall jag nu icke vidare upptaga kammarens tid utan blott hålla ett ytterst kort »liktal» öfver motionen.

Den statistik, vi för närvarande hafva, som belyser arbetarnes och vederlikars ställning, började ju år 1893, och i denna synnerligen väl skötta statistik — fastän den enligt mitt förmenande borde vara något mer omfattande — hafva vi ju fått vetenskap om arbetarnes inkomster, arbetsvilkor med mera. Men hvad som vi däremot icke fått vetenskap om af statistiken är, huru arbetarne verkligen lefva, huru arbetarne förbruka den inkomst, som de hafva, och helt visst är det icke minst af behovet påkalladt, att man får klarhet just i detta afseende. Den fråga, som vi nyss behandlat, hvaribland annat ingick kaffemissbruket, synes mig utgöra ett starkt skäl för att man bör få en statistisk undersökning om arbetarnes lefnadsförhållanden. Vi hafva klart för oss, att det förbrukas en hel mängd kaffe i landet, nämligen sex kilo per år och inbyggare, men hvilka folkklasser det är, som förbruka detta kaffe, det hafva vi icke klart för oss, då förbrukningen inom alla klasser helt visst icke är lika. Att få upplysning om allt detta, skulle icke vara så illa. I kungl. Kommerskollegii afdelning för arbetsstatistik upptagas detaljvaruprisen på ett visst antal orter i riket, och det synes mig, som om denna statistik borde utvidgas, ty man må icke tro, att den på något sätt är uttömmande och därmed tillfredsställande.

Man kan få reda på arbetarnes fysiologiska näringsbehof, det vill säga hygienikerna hafva uträknat, huru mycket som erfordras

för vuxna män och kvinnor samt barn i vissa åldrar för att hålla den så kallade näringsbalansen uppe, med andra ord, huru mycket de behöfva för att uppehålla lifvet och för att ordentligt utföra sitt arbete. Men när det gäller att utröna konsumtionens kvantitet, kvalitet och ändamålsenlighet, ty på detta hvilat just en massa förutsättningar för att kunna klart bedöma, huru man skall inrikta den sociala lagstiftningen på skilda områden, då saknar man tillräckligt vägledande undersökningar.

Ang. en statistik öfver arbetares lefnadsomkostnader,
(Forts.)

Flerestades i utlandet har man vidtagit dylika omfattande hushållsstatistiska undersökningar, och man har så småningom arbetat sig fram till tre linjer beträffande arbetarnes och vederlikars lefnadsstandard. Den första linjen brukar man benämna det *rena existensminimum*, det vill säga frihet från hunger och från fysiska umbäranden, men föga därutöfver; det är den linje, som angifver arbetarens ställning, då han befinner sig på den ståndpunkt, att han nätt och jämt kan bevara arbets- och fortplantningsförmågan, men något därutöfver blir det icke. Den andra linjen brukar man kalla arbetarens *effektivitetsstandard*, det vill säga den ordentliga försörjningen, där arbetaren har icke blott till lifvets uppehälle nödig mat utan också lämpliga bostäder, kläder för tillräckliga ombyten med mera. Den tredje linjen är den, som betecknar en högre existens, en mera *lifsbefrämjande existens*, där arbetaren icke blott har mat för dagen, kläder och bostad, utan där han kan genom försäkringsverksamhet trygga sig mot sjukdom, ålderdom, arbetslöshet, och där han kan lägga något på sin intellektuella utveckling, där han kan draga ordentlig försorg om barnens uppfostran med mera.

För att få belyst, i hvilken mån våra arbetare och deras vederlikar befinna sig inom den ena eller andra af dessa linjer, är det af behovet påkalladt, att man gör noggranna undersökningar, och dessa undersökningar kunna näppeligen företagas på annat sätt än just genom åstadkommande af hushållsstatistik.

Men när jag väckt min motion, har jag äfven haft ett annat mål i sikte, som för mig ställt sig bland de främsta, det målet nämligen att, genom att få undersökningar dels verkställda och dels sedermera offentliggjorda, huru arbetarna och deras vederlikar lefva, och huru de förbruka sin inkomst, man skulle skapa möjlighet och förutsättningar för att få i gång en ordentlig och rationell undervisning åt folket, huru man verkligen lefver och huru man verkligen bör lefva. Jag är öfvertygad om, att en sådan undervisning icke är minst behöflig bland arbetarklassen, där det icke lefves alls så ändamålsenligt, som det borde göras, utan lefves i högsta grad ändamåslöst. Arbetarna hafva ibland ingen kunskap och föga begrepp om, huru de lämpligen böra ordna sitt hushåll för att inrätta det på det mest praktiska sätt, och naturligtvis därigenom äfven på det för samhället lämpligaste sätt. Först genom

Ang. en statistik öfver arbetares lefnadsomkostnader.
(Forts.)

att man får påvisa bristerna och får dem fram i dagen, får man möjlighet att igångsätta ett mer praktiskt och rationellt uppfostringsarbete för folket i allmänhet, huru man skall inrätta sitt hushåll för att föra en så praktisk tillvaro som möjligt. Det är icke minst detta, som har påverkat mig att framkomma med det förslag, som jag här har förelagt.

Om betydelsen af denna hushållsstatistik synas alla vara eniga. Redan den kommitté, som kungl. Kommerskollegium tillsatte 1902 för att uppgöra plan för de arbetsstatistiska undersökningarna, framhöll behovet och betydelsen utaf hushållsstatistik, och till kommitténs utlåtande anslöt sig kungl. Kommerskollegium — detta redan år 1903; alltså för nu 8 år tillbaka.

Vi sågo också förra året, hurusom industriförbundet, på sätt utskottet i sitt utlåtande utförligt har omnämnt, ingick till Kungl. Maj:t med förslag om föranstaltandet af en slik statistik. Och genom den motion, som jag har väckt, synes mig hafva ådagalagts, att äfven inom arbetarklassen intresse finnes just för en sådan statistik.

När således alla parter synas vara eniga, så är det ju besynnerligt, tycker man, att det icke hittills har blifvit någonting utaf, i synnerhet som, såsom jag påpekat i min motion, Kommerskollegium redan år 1903 framhöll betydelsen utaf en hushållsstatistik samt vidare år 1910 i en skrifvelse till Kungl. Maj:t ytterligare påmint om densamma. Utaf utskottsbetänkandet framgår, att Kommerskollegium fortfarande är synnerligen intresserad för saken. Äfven utskottet är för sitt vidkommande synnerligen intresserad samt instämmer helt och fullt i motionens syfte och anför, bland annat, hurusom en dylik statistik är erforderlig ej blott för de speciella industri- och arbetarintressena, utan äfven för statsmakterna är utaf synnerligen stor betydelse, när man på grund af denna statistik skulle kunna på ett klarare och bättre sätt än hittills grunda beskattningsväsendets rationella utdaning — hvilket motiv jag icke förut närmare tänkt på — samt vidare för sociallagstiftningens successiva påbyggande. Det anföres därjämte, såsom jag äfven anført i min motion, att man vid de officiella löneregleringarna, som så ofta förekomma, borde kunna finna en god vägledning just genom en sådan statistik. För mitt vidkommande vill jag tillägga, att man icke blott vid de officiella löneregleringarna utan äfven vid de enskilda löneregleringarna har synnerligen stort behof af en planläggning å här omnämnda område. Ty det börjar utveckla sig allt mer och mer så, att vid uppgörande äfven af aftal mellan arbetsgivare och arbetare uppgörelse träffas om s. k. riksafstal, där man fastställer en viss grundlön, hvilken man sedermera bygger på med olika tillägg, allt eftersom man anser orterna vara dyra. Nu har man tydligen icke någon bestämd uppfattning om, hvilka orter äro så eller så dyra. Jag vill icke säga, att dessa bestämmelser i aftalen bestämmas på en ren slump, utan

man söker nog att vägleda sig fram så godt man kan. Men någon tillfredsställande klarhet har man härvidlag visst icke.

Nu framgår emellertid af utskottsbetänkandet, att frågan redan är föremål för Kungl. Maj:ts behandling. Och med den välvillighet, hvarmed nu alla uti saken intresserade uttalat sig för statistiken i fråga, vill jag väl hoppas och tro, att det icke får dröja nya 7 år, till dess att ifrågavarande statistik verkligen kommer till utförande, utan att frågan må utredas och statistiken igångsättas snarast möjligt.

Ang. en statistik öfver arbetares lefnadsomkostnader.
(Forts.)

Jag vill nu blott tillägga, att Kommerskollegium uttryckt i sin skrifvelse, att det skulle blifva en synnerligen dyr historia, och kollegium räknar till och med ut, att den skulle komma att kosta inemot 100,000 kronor sammanlagdt, och ändå skulle statistiken blott komma att omfatta 3,000 hushållsböcker, utaf hvilka man beräknat att minst $\frac{1}{3}$ skulle inkomma. Jag tror nu, att, med vårt folks benägenhet för ordning och skick, man kan beräkna mer än $\frac{1}{3}$. Hvad undersökningen i Stockholm beträffar, gaf den ju ett ganska godt resultat.

Kommerskollegium synes draga sig för föreliggande förslag om undersökningarnas fortgående på en gång öfver hela riket på grund af kostnaderna och anser, att man kan nå samma mål, om man undersöker allenast en bit i sänder, alltså låter undersökningarna fortlöpa under en tidsperiod af några år framåt. Jag är icke riktigt öfverens med Kommerskollegium i detta afseendet. Jag tror nämligen, att, om man skall få fram det resultat, som är det bästa utaf undersökningarna, är det rentaf nödvändigt, att de fortgå i hela sin utsträckning under ett år. Ty priserna växla från det ena året till det andra, hvilket synes mig utgöra en viss svårighet för att få en klar öfverblick öfver hela läget, därest man låter undersökningarna fortgå på skilda orter under en tidsperiod af flera år. Men det är gifvetvis en sak, som måste ingående och praktiskt undersökas och ordnas. Vi skola väl hoppas på det bästa resultat. Men för mitt vidkommande skall jag be att få understryka, att jag anser lämpligast, äfven om det skulle blifva något dyrare, att på en gång låta undersökningarna fortgå ett och samma år utöfver hela linjen. Det synes mig för öfrigt icke spela någon så stor roll i kostnadsafseende, ity att ändå, om man fortsätter med undersökningarna under en något längre period, kostnaderna ju komma igen fastän de fördelas på några år.

Med detta har jag velat ytterligare utveckla min motion. Såsom ärendet nu ligger, anser jag mig icke behöfva göra något yrkande, allt under förhoppning om, att hvad jag sålunda framhållit i hvarje fall snart må lända till ett behöfligt resultat.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

Ang. aflöningsreglemente för tjänstemän vid statens vattenfallsverk.

§ 5.

Slutligen företogs till behandling statsutskottets utlåtande, nr 52, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande af förslag till aflöningsreglemente för tjänstemän vid statens vattenfallsverk samt en i ämnet väckt motion.

I en till Riksdagen den 17 februari innevarande år aflåten, till statsutskottets förberedande behandling öfverlämnad proposition nr 94, hade Kungl. Maj:t, under åberopande af bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver civilärenden för samma dag, föreslagit Riksdagen att dels godkänna det i statsrådsprotokollet intagna förslag till aflöningsreglemente för tjänstemän vid statens vattenfallsverk, dels ock fatta vissa därmed sammanhängande beslut.

I sammanhang med Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition hade utskottet till behandling förehåft en inom Andra kammaren af herr *Strömberg* väckt motion, nr 333, innefattande hemställan om högre aflöning än den af Kungl. Maj:t föreslagna för vissa af de i propositionen afsedda befattningshafvare.

Utskottet hemställde,

att Riksdagen, med afslag å herr *Strömbergs* omförmälda motion, måtte i anledning af Kungl. Maj:ts förevarande proposition,

a) godkänna vid utlåtandet fogade förslag till aflöningsreglemente för tjänstemän vid statens vattenfallsverk;

b) medgifva, att de aflöningsförmåner, som enligt samma reglemente tillkomme tjänstemän vid statens vattenfallsverk, finge utgå direkt af vederbörande verks medel;

c) besluta, att de pensioner, hvilka med tillämpning af nämnda reglemente komme att beviljas tjänstemän vid statens vattenfallsverk, likaledes skulle utgå direkt af vederbörande verks medel; samt

d) under förutsättning af sådan ändring i reglementet för civilstatens änke- och pupillkassa, att tjänstemän vid statens vattenfallsverk blefve förpliktade till delaktighet i kassan, medgifva,

att de tilläggsafgifter, hvilka enligt § 16 i sistberörda reglemente kunde komma att affordras sådana tjänstemän för inträde i nämnda kassa, äfvensom de befodringsafgifter, som jämlikt § 14 i samma reglemente skulle till kassan utgifvas af förmän och vakter, hvilka före 1912 års ingång anställts vid Trollhätte kanalverk, måtte utbetalas af vederbörande verks medel; samt

att, därest ordinarie tjänsteman vid statens vattenfallsverk icke kunde bereda sig delägarrätt i civilstatens änke- och pupillkassa till änka och barn, som han kunde komma att efterlämna, måtte

af vederbörande verks medel utbetalas pension med samma belopp och enligt samma grunder, som gällde för pension från civilstatens änke- och pupillkassa, under villkor att tjänstemannen till verkets kassa betalade lika stora års- och befordringsafgifter, som han skolat erlägga, om han varit delägare i civilstatens änke- och pupillkassa, dock att förmän och vakter, hvilka före 1912 års ingång anstälts vid Trollhätte kanalverk, endast skulle behöfva erlägga årsafgifter.

Ang. aflö-
ningsregle-
mente för
tjänstemän
vid statens
vattenfalls-
verk.
(Forts.)

I afgifven reservation hade emellertid herrar *Ekman* i Mogård, *Rydén* och *Nilson* i Örebro förklarar sig anse, att utskottet bör hemställa,

a) att Riksdagen med afslag på Kungl. Maj:ts förevarande proposition och herr Strömbergs motion nr 333 måtte besluta att icke nu vidtaga någon ändring i gällande aflöningsstater för Trollhätte kanal- och vattenverk; samt

b) att Riksdagen måtte medgifva, att kostnaderna för aflöning och drift vid ifrågavarande vattenverk finge under år 1912 bestri-
das direkt af vederbörande verks medel.

Sedan *mom. a)* föredragits, yttrade:

Herr Rydén: Herr talman, mina herrar! Det är tråkigt, att en så viktig fråga som denna skall komma till behandling vid ett tillfälle, då kammaren är så glest besatt som nu. Det gäller nämligen här icke blott att fastställa stat för Trollhätte kanal- och vattenverk, utan realiteter fastställa vi härmed också stat för den rad af elektriska kraftstationer och vattenverk af olika slag, som dels redan äro beslutade och dels teckna sig för oss inom en nära framtid. Jag har därför för min del funnit, att denna fråga måste behandlas med synnerlig omsorg, så att man härvidlag dels får fram den ändamålsenligaste organisationen, dels också ställer löneförhållandena i öfverensstämmelse, så långt som det är möjligt, med hvad som gäller för statens öfriga verk.

Då jag har försökt att efter bästa förmåga granska det här föreliggande förslaget, har jag icke kunnat för min del på något sätt vara med om att bifalla vare sig Kungl. Maj:ts förslag eller det förslag som utskottet har framlagt. Jag har i några korta punkter här sammanfört mina förnämsta invändningar mot förslagen.

Den första invändningen är, att lönerna i många fall äro så afsevärdt mycket högre, än hvad de äro i de nyreglerade statens verk, som man kan jämföra med Trollhätteverken. Jag skulle kunna här, om icke tiden vore så långt framskriden, ur Kungl. Maj:ts proposition och de jämförelsetabeller, som finnas på sidorna 78—81 i denna, gå igenom från början till slut och påvisa, att

Ang. aflöningsreglemente för tjänstemän vid statens vattenfallsverk.
(Forts.)

denna lönestat i intet hänseende öfverensstämmer med dem, som förut hafva blifvit fastställda, äfven i sådana punkter, där det är alldeles tydligt, att jämförelse är möjlig. Jag skulle kunna börja med den allra lägsta graden och fortsätta ända upp till den högsta graden och visa, att det här är afsevärdt högre löner tilltagna än vid andra nyreglerade verk. Och, ifall det är så, att någon skulle göra invändning mot detta mitt påstående, skall jag gå in i detalj och visa riktigheten af mitt påstående. Jag skall emellertid icke göra det i första drabbningen här. Men jag skall dock framhålla för herrarna, att i allmänhet är det så, att de nu ifrågavarande tjänstemännen, och särskildt de högre, ställas efter utskottets förslag, i fråga om den kontanta lönenivån, ungefär lika, i vissa fall något högre, än hvad som gäller för telegrafverkets tjänstemän, men därtill kommer, att alla de nu ifrågavarande tjänstemännen skulle tillerkännas fri bostad, fri värme och fri belysning, för så vidt en kraftstation ligger så nära, att de kunna få sådan. Och detta är ju afsevärda förmåner, som torde kunna beräknas för Trollhättans tjänstemän, som det här gäller, till, åtminstone för ingenjörerna, omkring 1,500 kronor. Det är 30 procent för de högst aflönade. Jag har också hört sägas, att Trollhättan skulle göra anspråk på att blifva dyrort och sålunda komma i åtnjutande af högre aflöningsbelopp.

Den andra invändningen, som jag har att göra mot Kungl. Maj:ts förslag är, att här är tilltaget ett så stort antal tjänstemän, att jag icke kunnat blifva öfvertygad om, att det är erforderligt. Vi skola, mina herrar, komma ihåg att kraftverket knappast kommit igång ännu — utaf de 80,000 hästkrafter, som en gång skola kunna uttagas ur Trollhättefallen, äro endast ungefär 25,000 hästkrafter distribuerade — och man kan öfverhufvud taget säga, att det kommit ganska litet ifrån själfva starten. Jag måste därför åtminstone för min del ställa mig synnerligen tveksam i fråga om antalet af de tjänstemän, som här är föreslaget. Jag har förhört mig angående några enskilda kraftverk, som äro i drift, och det har visat sig här, att medan t. ex. vid Trollhätte station det skulle vara utom en öfveringenjör två ingenjörer och därtill en distriktsingenjör sysselsatta och bosatta i Trollhättan, inalles sålunda fyra ingenjörer där, så har man i allmänhet icke mer än två ingenjörer. Jag vet sålunda icke, att man har fler än två ingenjörer sysselsatta vid själfva kraftstationerna, icke ens vid de allra största kraftstationer, som äro byggda här i Sverige. Äfven i detta afseende är jag i tillfälle att visa i detalj, hur det förhåller sig, om så skulle behövas.

Jag har vidare gjort en invändning mot aflöningsreglementet här och skall påpeka några saker, som icke stå i öfverensstämmelse med hvad jag kan finna rimligt och rätt i vissa fall, och i andra fall icke i öfverensstämmelse med hvad som beslutats förut

Om jag går till tredje paragrafen här på sidan 35, finner jag t. ex. en sådan bestämmelse som den, att »till telefon- eller portvakt, som förrättar mera maktpåliggande arbete, samt till vakt, anställd vid administrationsbyggnaden i Trollhättan, må, efter vattenfallsstyrelsens bepröfvande, kunna utbetalas tilläggsarfvode af högst 300 kronor om året.» Nu vet man — det framgår af motiveringen — att det är meningen, att dessa arfvoden skola utbetalas, och därigenom komma vakterna vid Trollhättan i en helt annan löneklass och löneställning, som är afsevärdt högre än t. ex. vaktmästarnas vid statens verk i det dyra Stockholm.

Här finnes i samma paragraf en bestämmelse om att »tantième utgår till öfveringenjören och distriktsingenjören», och detta skall bestämmas af vattenfallsstyrelsen. Jag får säga, att jag har mina betänkligheter mot ett sådant stadgande.

I paragraf 4 finnes en bestämmelse, att »antalet öfriga i paragraf 3 omförmälda befattningar bestämmas för hvarje år af Kungl. Maj:t.»

Här är vidare i femte paragrafen upptagen den bestämmelsen, som vi en gång kommo in på beträffande telegrafverket — den kom tror jag ganska oförhappandes här i Riksdagen — men som sedan Riksdagen icke velat vara med om, nämligen i andra momentet, där herr Carl Persson i Stallerhult reserverat sig. Den står på sidan 37, där det säges, att Kungl. Maj:t undantagsvis kan tilldela tjänstemän aflöning efter högre klass än den, som i löneregleringen angifves såsom lägsta för tjänsteman inom denna grad.

Vidare ha vi en sådan bestämmelse, som t. ex. att dyrortstillägg i vissa fall skola kunna utbetalas, när vattenfallsstyrelsen så finner lämpligt, till vissa befattningshafvare; detta enligt paragraf 12.

I 16:e paragrafen är vidare bestämdt, att uniformspersedlar och beklädnadsersättning skola tilldelas vissa tjänsteinnehafvare. Det är icke något oriktigt i och för sig, men hvad som kan vara tvifvelaktigt är, om det i hvarje fall skall fastställas af vattenfallsstyrelsen.

Här finnas alltså åtskilliga detaljer i detta aflöningsreglemente, som jag för min del icke kunnat undgå att finna antingen mindre välbetänkta eller också alldeles i inkonsekvens med hvad Riksdagen förut i i liknande fall har beslutat. Det är det tredje skälet, som jag har, för att yrka afslag.

Jag vill sedan inlåta mig på att i detta sammanhang göra en allmän betraktelse öfver denna fråga. Jag har den uppfattningen, att vi nu stå vid slutet af en stor löneregleringsperiod, som omfattat många år, och vi ha ju den förhoppningen, att dessa löneregleringar snart för en längre tid framåt skulle vara definitivt aförda från dagordningen. Men nu kommer, i slutet af löneregleringsperioden, en sådan lönestat som denna till behandling, där

Ang. aflöningsreglemente för tjänstemän vid statens vattenfallsverk.
(Forts.)

Ang. aflö-
ningsrege-
mente för
tjänstemän
vid statens
vattenfalls-
verk.
(Forts.)

vattenfallsstyrelsen hugger till med lönebelopp, som så afsevärdt öfverstiga allt hvad vi någonsin förut varit med om i denna kammare. Departementschefen har prutat en del på vissa punkter, utskottet har prutat litet också, men hvad som kvarstår är likväl afsevärdt högre än hvad vi annars ha beviljat, och detta äfven i det fallet, säger jag, där det icke alls kan vara tal om att man har att befara en konkurrens med den enskilda industrien, alltså äfven i fråga om sådana befattningar, där det icke kan vara tal om att de enskilda kraftverken skulle kunna frångå Trollhättans kanal- och vattenverk dess tjänstemän. Skola vi nu i slutet på denna lönerogleringsperiod gå med på dessa lönebelopp? Därtill finner jag ingen möjlighet, det vill jag ha sagt, och jag har därför afgifvit denna reservation äfven om jag ej har förhoppning att vinna någonting. Men jag anser mig för min del böra rädda min själ för framtiden. Jag kan för min del icke nu vara med om att denna aflöning fastställles för framtiden af Riksdagen och sedan motsätta mig att man beträffande statens järnvägar, där man har så afsevärdt mycket lägre löner än som skulle komma att tillämpas, om nu denna lönestat beviljas, riffer upp hela lönestaten. Jag kan för min del icke stå här i kammaren och säga: en kanalvakt vid Trollhättan har så mycket ansvarsfullare arbete än en banvakt vid statens järnvägar, att det motiverar den afsevärdt högre lön, som begärts för den förra. På samma sätt med öfveringenjören och tjänstemännen i de högre klasserna. Bifalles denna stat, få herrarna vara beredda på, om man skall undkomma klander för ojämnhet och orättvisa, att få börja lönerogleringsdansen på nytt vid sådana verk, där man kommer under de belopp, som här föreslås.

Jag vill också erinra herrarne om en annan sak: vi ha helt nyss i denna kammare utan debatt antagit ett tillfälligt utskotts förslag, i hvilket man yrkade på enhetlighet i lönerogleringarna, och vi uttalade oss för att, innan några nya lönerogleringar fastställas, de borde hänvisas till 1903 års lönerogleringskommitté, så att man åtminstone i någon mån finge likformighet och öfverensstämmelse i lönestaterna. Vi förskräcktes öfver de 250 lönetyper, som där förelades. Här komma då 20 å 30 nya lönetyper till som icke passa in på något ställe, ifall nu nämligen herrarna godkänna detta förslag. Här har denna lönestat icke alls varit under lönerogleringskommitténs pröfning, hvilket jag skulle finna i högsta grad önskvärdt, särskildt med hänsyn till den stora omfattning som statens vattenfallsverk inom en nära framtid komma att få.

Och till slut har jag icke kunnat finna, att det ligger någon som helst risk i att uppskjuta ett definitivt afgörande af denna fråga, så att lönerogleringskommittén får tillfälle att pröfva denna sak, innan denna fråga framlägges på nytt. Det är ju nämligen så, att det finnes stat fastställd för kanalverket och provisorisk

stat fastställd för kraftverket för några månader sedan, i november månad 1910, och jag kan för min del icke finna, att faran är öfverhängande i någon mån, om man uppskjuter detta, så att man får tillfälle att se närmare på denna sak, och framför allt, att lönerogleringskommittén får lof att titta på saken.

Jag tror för min del — jag skall icke uttala något klander mot vattenfallsstyrelsen för ögonblicket — men jag tror för min del, att kammaren har all anledning att se upp litet med denna styrelse. I fjol diskuterade vi ett anslag till expenser, då civilministern gick skarpt i elden för att man icke finge kritisera och syna denna styrelsens åtgärder i sömmarna. Jag tror, att om herrarna vilja läsa igenom det förslag, vattenfallsstyrelsen inlämnat här, få herrarna en föreställning om att denna styrelse har tendenser till vissa vidlyftigheter, som vi ha all anledning att se upp med. Jag vill som sagdt icke uttala något skarpare klander öfver detta för tillfället, men jag anser för min del, att jag åtminstone icke vill stå till svars med att ha tillrådt Riksdagen att nu fastställa denna stat.

Af de anförda skälen, herr talman, och många andra, skall jag be att få yrka afslag å utskottets hemställan och bifall till den reservation, som af herr Ekman och herr Nilson i Örebro samt af mig afgifvits i denna punkt.

Sedan herr talmannen härefter tillkännagifvit, att i betraktande af det sammanhang, som ägde rum mellan de olika momenten i utskottets hemställan, återstående delar däraf komme att jämväl nu föredragas, samt i enlighet härmed *mom. b)–d)* upplästs, anförde vidare:

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet greve Hamilton: Herr talman, mina herrar! Den föreliggande propositionen borde egentligen ha framkommit till Riksdagen redan år 1909. I det anförande till statsrådsprotokollet, som finnes fogadt till propositionen, har jag redogjort för de motigheter, som gjort, att den först nu kunnat framläggas. Villigt erkänner jag för min del emellertid, att härigenom uppkommit åtskilliga olägenheter, olägenheter, som komma att i betydlig grad försväras och förvärras, om frågan nu ytterligare skall undanskjutas. Då det ju är på Riksdagens afgörande det ytterst beror, hvilka tjänstemän, som skola finnas i ett verk, och hvilka aflöningar, som skola tilldelas dem, så är det naturligtvis — det behöfver icke närmare utvecklas — ytterst olämpligt och olägligt, att dessa tjänstemän år efter år skola lefva på en provisorisk stat, som lämnar dem i ovisshet om både de löner, som de provisoriskt fått sig tillerkända, komma att bibehållas och om deras platser öfverhufvud taget komma att bibehållas. Flera af de tjänstemän, som det här är fråga om, ha

*Ang. aflö-
ningsregle-
mente för
tjänstemän
vid statens
vattenfalls-
verk.
(Forts.)*

Ang. aflö-
ningsregle-
mente för
tjänstemän
vid statens
vattenfalls-
verk.
(Forts.)

på grund af framstående egenskaper blifvit kallade och lockade från platser i Tyskland och Amerika och de vänta fortfarande på att få veta, om de däri gjort sig rätt, om de böra stanna här eller söka sig ut igen. Inom den enskilda industrien pågår alltjämt en sugning så att säga af de ingenjörer, som äro anställda vid vattenfallsverket, och de lockas med högre löner än staten kan bjuda. Jag tror för min del, att det ur många synpunkter vore mycket beklagligt, om Riksdagen skulle anse sig ännu några år framåt böra låta detta gå på så lösa grunder som hittills.

Nu har man emellertid yrkat afslag på Kungl. Maj:ts förslag. Den siste ärade talaren har yttrat, att innan Riksdagen upptager frågan till slutlig pröfning, denna lönereglering måtte öfverlämnas till löneregeringskommittén. Men så har ju icke skett i fråga om de öfriga kommunikationsverken, och då år 1909 Kungl. Maj:ts framställde förslag till aflöning för öfveringenjören vid kraftverket, och denna fråga var på tal, förekom icke något som helst yrkande från Riksdagens sida, att frågan skulle öfverlämnas till löneregeringskommittén. Frågan har ju för öfrigt pröfvats i statsutskottet, och i statsutskottet sitta icke mindre än tre, sålunda hälften, tror jag, af löneregeringskommitténs ledamöter, och jag tror, att de som sitta där, äro hvad man kallar erfarna ledamöter. Ingen af dem har deltagit i reservationen. Inom statsutskottet sitta också åtskilliga af de personer, som deltagit i de löneregeringar, som på senare tiden förekommit i fråga om telegrafan, järnvägen och posten, så att nog kan man säga, att detta förslag varit underkastadt en fullt sakkunnig pröfning redan såsom det nu är.

Hvarför herr Rydén anser, att förslaget borde underkastas kritik af löneregeringskommittén, är, såsom han sade, för att åstadkomma enhetlighet mellan den här föreslagna löneregeringen och andra därmed jämförbara löneregeringar, detta bl. a. äfven därför, att han anser, att här föreslagits afsevärdt högre löner än någon gång förut. Hvad är det då för jämförbara löneregeringar, som det här kan vara fråga om? Såvidt jag förstår, föreligger här ett fall, som aldrig förr varit före vid svenska Riksdagen. Det gäller här för första gången att normera aflöningar åt tjänstemän vid ett rent industriidkande statsverk. Det finnes ju här vissa jämförelsepunkter med telegrafverket och järnvägen, men skillnaden är dock högst betydlig. Det gäller här ett fall, då staten skall uppträda helt och hållet såsom en enskild industriidkare, konkurrerande med den enskilda industrien och producerande för allmänhetens räkning; det gäller nu att för detta fall fastställa en stat för de vid ifrågakande verk anställda personerna, och det är som sagdt ett fall, som aldrig förr förekommit och där man naturligtvis måste taga alldeles särskild hänsyn till verkets särställning. Staten kan lika litet och kanske ännu mindre än den enskilde industriidkaren vinna ett godt ekonomiskt resultat, om staten

har för litet folk och för dåligt aflönadt folk. Staten behöfver utan tvifvel icke betala lika mycket som den enskilda industrien, ty staten har åtskilliga andra fördelar att erbjuda än denna i allmänhet kan gifva: det är säkerheten, pensionerna och åtskilliga andra fördelar. Men det gäller att evalvera dessa fördelar mot de fördelar den enskilda industrien kan erbjuda för att sålunda finna de rätta normerna. Man får därvid akta sig för att gå alltför långt, så att man tror, att man här kan tillämpa alldeles samma regler, som när det är fråga om ämbetsmän i allmänhet. Vattenfallsstyrelsen har ju framställt ett förslag till aflöningsstat; Kungl. Maj:t har i åtskilliga ganska viktiga delar kringskurit detta förslag, och statsutskottet har sedan nog så skarpt ytterligare afprutat på Kungl. Maj:ts förslag. Herr Rydén har hänvisat till de jämförelsetabeller, som jag bilagt propositionen, där man i jämförliga punkter finner, huru motsvarande förhållanden vid järnvägen och telegrafien ställa sig. Om herr Rydén jämför de af utskottet föreslagna siffrorna med ifrågavarande uppgifter, tror jag icke, att han kan säga, att de äro andra skiljaktigheter än sådana, som verkligen betingas af förefintliga olikheter. Jag kan verkligen icke fatta, att man kan påstå, att det här är fråga om för höga löner. Hvad särskildt angår vissa fall, som herr Rydén här framdrog, då han nämligen framhöll den lilla skillnad, som är gjord mellan kanalvakter och banvakter, vill jag endast säga, att man bör komma ihåg, att när det gäller kanalverkets tjänstepersonal är det fråga om personer, som äro bundna med kontrakt och som varit i kanalverkets tjänst sedan det var ett enskildt företag. Man bör väl icke göra en lönereglering så, att man börjar deras tjänstgöring i statens tjänst med att sätta ned deras löner. Detta är enda anledningen till, att dessa kanalvakter fått något högre löner än motsvarande personal på andra håll.

Herr Rydén sade, om jag fattade honom rätt, att han visste, att de enskilda kraftbolagen betalade mycket mindre löner, än man här föreslagit. Ja, den saken har jag också sökt taga reda på, men det är verkligen mycket svårt att finna, huru därmed i själfva verket förhåller sig. Jag vet nämligen icke, om det är något enskildt verk här i vårt land, som är fullt jämförbart med Trollhätteverken. Dessa enskilda verk äro alla betydligt mindre, och de arbeta på ett ofantligt mycket enklare sätt. Om jag tar t. ex. Trollhättans granne, Gullspångs kraftaktiebolag, finner man, att detta verk utsänder sin ström på två enkla ledningar till transformatorstationer, hvilka i det närmaste allesammans ägas af abonnenter. Yngeredsfors kraftaktiebolag, en annan granne till Trollhätteverken, skickar ut nästan hela sin energi på en enkellinje till ett industrisamhälle söder om Göteborg. Det är klart, att det under sådana förhållanden icke fordras så stor betjäning. Men här till kommer en annan sak, mina herrar, som bör noga iakttagas,

Ang. aflöningsreglemente för tjänstemän vid statens vattenfallsverk.
(Forts.)

Ang. aflö-
ningsregle-
mente för
tjänstemän
vid statens
vattenfalls-
verk.
(Forts.)

nämligen att de enskilda kraftverken för sådant arbete som stats-tjänstemän skola utföra vid vattenfallsverket, till en stor del använda personer utanför verket, konsulterande ingenjörer. Man kan därför icke enbart med ledning af den summa, som de anslå till sina tjänstemän, afgöra hvad som de verkligen få ge ut för dylikt arbete. Det är mycket mera i sin ordning att jämföra Trollhättans kraftverk med de stora kommunala kraftverken; där är verkligen en jämförbarhet till finnandes. Om man sålunda t. ex. jämför Trollhättans kraftverk med kraftverken i Stockholm, Göteborg och Malmö, skall man finna, att dessa senare verk tvärtom aflöna sina tjänstemän högre och därjämte ha ett större antal tjänstemän. Jag skall endast såsom en jämförelse taga Stockholms stads elektricitetsverk. Detta representerar omkring 20,000 hästkrafter, medan Trollhättan motsvarar för närvarande 40,000 hästkrafter och snart får 60,000 och slutligen i en, såsom jag hoppas, icke så långt aflägsen framtid 80,000 hästkrafter. Man har nu sagt mig, att dessa siffror kanske icke gifva full rättvisa vid en jämförelse med Stockholm, ty här äro förhållandena sådana, att det nog fordras särskildt stor tjänstemannapersonal. Skillnaden i hästkrafttal är ju emellertid icke blott tvådubbel, utan tredubbel, och dessa siffror ge väl ändå ett slags begrepp om, huru det förhåller sig härvidlag, äfven om man nu säger att Stockholms elektricitetsverk icke är fullt jämförbart med Trollhätteverken. Men om man antager att så vore, huru ställer det sig då? Här har nu för Trollhättan föreslagits en öfveringenjör, en öfveringenjörssassistent, en driftingenjör och tre distriktsingenjörer, alltså summa sex ingenjörer för detta verk med dess stora fördelningsnät och många sekundärstationer. Elektricitetsverket vid Värtan har enligt den af stadsfullmäktige senast fastställda staten följande personal: en öfveringenjör, fyra driftingenjörer under olika benämningar, två distributionsingenjörer och två byråingenjörer, motsvarande öfveringenjörssassistenten vid Trollhättan, alltså summa nio ingenjörer, och dessutom finnas där såsom extra anställda en byråingenjör, tre biträdande distributionsingenjörer och konstruktionsingenjörer, som till antalet växla mellan fem och tio. Äfven om man tager hänsyn till de fria bostadsförmånerna, äro samtliga dessa vid Stockholms elektricitetsverk anställda ingenjörer i genomsnitt högre eller åtminstone fullt ut lika högt aflönade, som hvad ingenjörerna vid Trollhättan skulle blifva enligt det föreliggande förslaget. Detta är verkligen en jämförelse, som man kan göra. Jag är naturligtvis icke någon auktoritet alls på detta område, utan jag har blott velat meddela, hvad jag försökt taga reda på för att själf göra mig en föreställning om saken. Jag har organisationsplaner för några amerikanska kraftverk, som äro fullt jämförliga med Trollhättan, och det framgår af dessa planer, att man där har betydligt flera driftingenjörer, än hvad det här är fråga om. Man har

i Amerika funnit, att det lönar sig att organisera på det sättet, och om herrarna roa sig med att närmare taga reda på den saken, skola herrarna finna, huru betydligt mycket flera och väl aflönade ingenjörskrafter, man har vid de amerikanska kraftverken i jämförelse med hvad som nu föreslagits för Trollhättan, och såsom jag nämnde äro äfven ingenjörerna vid de kommunala kraftverken i vårt land i många fall bättre aflönade än vid Trollhättan. Enligt hvad jag funnit vid enskilda samtal och efter hvad som eljest framgått, är det ju egentligen den omständigheten, att här skulle anställas så många ingenjörer och tjänstemän, som man särskildt fäst sig vid. Ja, jag erkänner, att äfven jag har tyckt, att det varit många. Jag kan emellertid, såsom jag förut sagt, icke själf bedöma saken, och jag har därför gjort några jämförelser för att bilda mig ett begrepp om, huruvida antalet tjänstemän här skall anses vara för stort eller för litet, och jag har därvid kommit till det resultat, att hvad som här föreslagits är ganska resonabelt. Därtill kommer för mig ytterligare en synpunkt hvilken jag efter det yttrande, som herr Rydén fällde om vattenfallsstyrelsen och min ställning till densamma, väl kanske borde vara litet generad för att komma fram med, men jag gör det ändå, därför att det är af min fulla öfvertygelse som jag här talar. Jag har haft många tillfällen att få ett mycket lifligt intryck af, att om det för den nuvarande chefen för vattenfallsstyrelsen finnes något, som för honom är en särskild hederssak i hans verksamhet, är det just det, att han må kunna lyckas ordna förhållandena vid Trollhättan så, att det hela blir i ekonomiskt afseende lyckligt. När han därjämte är en så erfaren man, som fallet nu är, har jag det förtroendet till honom, att man väl kan lita på hans omdöme härvidlag, då han säger, att så pass stor personal behöfves och så pass mycket måste denna personal ha i aflöning. Man måste väl, såsom här framhållits, vara mycket försiktig i ett sådant fall som detta, så att man icke, om man verkligen vill, att staten skall drifva industriell verksamhet, från början lamslår denna verksamhet genom att alltför mycket klafbinda densamma.

Herr Rydén hade åtskilliga detaljanmärkningar att göra rörande reglementet för nu ifrågavarande verk. Såvidt jag kunde finna, var det icke några så synnerligen viktiga afvikelser, som han påpekade, och om flera af dem sade han ju själf, att motsvarigheter funnos i telegrafverkets reglemente, men att de där hade kommit in helt oförhappandes. Ja, det är också ett sätt att resonera. Jag vill emellertid framhålla, att det icke har kommit in något i det reglementet oförhappandes; det har granskats fullt ut lika noga som det reglemente, hvarom nu är fråga. Hvad särskildt beträffar andra momentet i § 5, som handlar om rätt för verket att i vissa undantagsfall, inom vissa mycket strängt markerade gränser, lämna högre begynnelselön, vill jag endast erinra om, att en sådan

*Ang. aflö-
ningsregle-
mente för
tjänstemän
vid statens
vattenfalls-
verk.
(Forts.)*

Ang. aflö-
ningsregle-
mente för
tjänstemän
vid statens
vattenfalls-
verk.
(Forts.)

rätt blifvit af Riksdagen medgifven både med afseende å telegrafan och järnvägarna. Den har begagnats mycket sparsamt, och när det skett, har alltid en mycket ingående undersökning föregått, och jag kan försäkra herrarna att i de fall, då denna rätt användts, har det varit af stor vikt för staten att kunna begagna sig af densamma, ty därigenom har man kunnat få de yppersta förmågor, personer som verkligen kunnat sätta drift i arbetet och som åstadkommit stora besparingar för statsverket. Jag skulle därför mycket beklaga, om man nu skulle stryka denna paragraf.

Ja, mina herrar, så ser jag denna sak. Jag tror icke, att det är riktigt att försöka lägga alldeles samma schablon på denna löne-reglering som i fråga om föregående löne-regleringar, ty det är en helt annan sak, som det nu gäller. Man måste här vara mycket försiktig, så att man icke alltför mycket, inom alltför trånga gränser, binder det unga vattenfallsverket, då det nu skall starta sin verksamhet.

Herr Odqvist: Herr talman, mina herrar! Det hade visserligen varit för utskottet bekvämast att gå med på det af reservanterna framställda yrkandet och utan vidare afslå det af Kungl. Maj:t här framlagda förslaget. Då emellertid förslaget blifvit uppgjort af vattenfallsstyrelsen och sedan pröfvadt af Kungl. Maj:t, har ju frågan, då den framlades till afgörande för Riksdagen, blifvit rätt väl utredd. Utskottet har därför äfven ansett sig kunna yttra sig i frågan. Därvid har utskottet funnit sig böra göra vissa nedprutningar i de af Kungl. Maj:t föreslagna lönerna. Dock har utskottet icke ansett sig kunna göra några indragningar af tjänstemän eller betjante. Herr Rydén har här talat om, att han för att rädda sin själ icke vill vara med om detta förslag. Ja, han hade samma yttrande sistlidet år, då tullstatsfrågan behandlades här i Andra kammaren. Då ville han också rädda sin själ, men sedan statsutskottet kommit in med sitt förslag, som gick ut på indragning af åtskilliga tjänstemän, som Kungl. Maj:t föreslagit, och därjämte åtskilliga nedsättningar af lönerna, hvilken nedprutning belöpte sig till omkring 100,000 kronor, så inträffade likväl den gången, att herr Rydén, på grund af petitioner, som vid den slutliga behandlingen inkommit från vissa tullstatstjänstemän, icke vågade stå för sitt afslagsyrkande, utan gick med på utskottets förslag. Reservanterna ha nu här såsom stöd för sin reservation upptagit sex olika moment.

Det första af dessa moment lyder sålunda: »Då den föreslagna aflöningsstaten upptager afsevärdt högre löner än Riksdagen hittills i jämförliga fall beviljat», så vilja reservanterna icke vara med om förslaget. Det förhåller sig emellertid nog icke så som reservanterna där säga. Vid den förberedande utredning, som skett inom statsutskottet i sammanhang med dessa lönens bestämmande,

har jämförelse gjorts mellan staten vid detta verk samt järnvägsstaten och telegrafstaten, och därvid har befunnits, att lönerna i förstnämnda stat i någon mån öfverstiga lönerna i de senare staterna. Men med de stora förmåner, som nu ifrågavarande tjänstemän och betjante ha genom dels fri bostad, vedbrand och dels fritt ljus, så ha de också i allmänhet mera ansträngande arbete vid såväl kraftstationen som kanalverket. Det finnes åtskilliga, åtminstone af den lägre betjäningen, som få arbeta i tolf à fjorton timmar på dagen, och om de då ha något högre lön, så borde det vara dem väl unnadt.

Det andra momentet i reservationen lyder så: »Då aflöningsreglementet i öfrigt innehåller åtskilliga ojämnheter, som synas ägnade att väcka betänkligheter», etc. Äfven i det stycket har utskottet mycket samvetsgrant gått igenom andra aflöningsreglementen och jämfört dem med det aflöningsreglemente, som här är uppställt. Det har därvid visat sig, att de ojämnheter, som herr Rydén och de andra reservanterna åberopat, i verkligheten icke förefinnas.

Sedan komma vi till det tredje momentet: »Då antalet tjänstebefattningar tilltagits efter en måttstock, som synes mig rent orimlig», etc. Ja, i det afseendet vill jag endast nämna, hvad statsrådet och chefen för civildepartementet ådagalagt, nämligen att så är icke förhållandet, utan att det behöfves vid ett sådant affärsverk som detta en ganska stor personal och att det icke är skäl att ta till denna personal för ringa. För min del anser jag också, att lönerna böra ställas så, att man får behålla den personal man har, ty det kan icke vara nyttigt att i sådana verk och inrättningar som detta byta om ofta, utan man bör söka att behålla dem.

Det fjärde momentet i reservationen lyder sålunda: »Då jag befarar, att dessa höga löner och detta stora antal tjänstemän komma att medföra vidt gående konsekvenser dels med afseende på statens blifvande kraftverk, dels ock med hänsyn till statsförvaltningen i öfrigt», etc. Ja, såsom förut sagts från statsrådsbänken, bör man icke jämföra tjänstemännen i detta verk med statsförvaltningen i allmänhet. Det är helt och hållet ett nytt affärsverk, låt vara att vi kunna få andra verk, som kunna komma att likna detta. För min del anser jag ändå, att man kan icke säga, att man gått för långt, då man reglerat dessa löner åt nu ifrågavarande tjänstemän.

För det femte heter det i reservationen: »Då jag anser det i hög grad önskvärdt, att förevarande lönestat före ett definitivt antagande underställes pröfning af 1902 års löneregleringskommitté för vinnande af enhetlighet med andra motsvarande löneregleringar, så» etc. Ja, det har äfven i den delen uttalats från statsrådsbänken, att åtskilliga löneregleringar skett på senaste åren, utan

Ang. aflöningsreglemente för tjänstemän vid statens vattenfallsverk.
(Forts.)

att den stora löneregleringskommittén af 1902 yttrat sig, och jag har för min del icke funnit annat, än att de utredningar och förslag, som i sådant afseende kommit från Kungl. Maj:t, ha varit fullt ut lika bra som de, som kommit från stora löneregleringskommittén. Man har sett, att det gjorts åtskilliga ändringar i förslag, som löneregleringskommittén kommit fram med, dels indragning af tjänster och dels löner nedsatta, så att den stora löneregleringskommittén är, enligt mitt förmenande, icke heller ofelbar.

Det sista momentet lyder så här: »Då med afseende å Trollhättans kraftverk så ringa erfarenhet ännu kunnat vinnas beträffande behovet af tjänster och lämpligaste organisationen, har jag icke kunnat finna det ur någon synpunkt tillrädligt, att Riksdagen nu fattar definitivt beslut i denna fråga». Jag vill endast fråga herr Rydén, om herr Rydén verkligen kan ha reda på hvilka tjänstemän som där behövas. Men nog förefaller det mig som den kungl. vattenfallsstyrelsen skulle ha bättre förmåga att kunna bedöma hvilket antal tjänstemän, som behövas i och för ledningen af detta verk. Det är ju svårt för oss riksdagsmän i allmänhet att sätta oss in i en fråga som denna och med bestämdhet säga, att så och så många skall det vara; åtminstone kan jag för min del icke göra det. Vi ha här vid den förberedande behandlingen af denna fråga rådfört oss med personer, hvilkas yttranden gifvit till resultat, att det antal tjänstemän, som för närvarande där äro anställda, icke är för mycket. En del af de tjänstemän, som här äro anställda, äro icke anställda enbart vid Trollhättan, utan de äro dels ute för undersökningar, dels för kraftanläggningar, dels för inspektioner, och det finnes äfven de, som förmedla kraft till åtskilliga företag och fabriksanläggningar, som sålunda sköta den affärsrättsliga sidan af saken. På grund af detta anser jag för min del, att denna tjänstepersonal, som till antalet visserligen är ganska stor — det finnes bland dem åtskilliga lägre aflönade be-tjante — behöfver ju förr dess hällre komma på ordinarie stat. Detta medför för dem ett visst lugn; de kunna få sina löne- och pensionsförhållanden ordnade, och om så kan ske så fort som möjligt, har man större rätt att fordra, att de stanna kvar, och jag tror, att man också har större säkerhet att få behålla dem. Det är nog, som herr statsrådet och chefen för civildepartementet sade, att här liksom på andra orter Amerika gärna vill suga till sig det folk, som är pålitligt och skickligt, och därför bör åtminstone staten lämna sådana löner och behandla sitt folk så, att den får behålla dem.

Jag ber att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr *Lindvall* instämde häruti.

Herr *Ekman* i Mogård: Herr talman, mina herrar! Jag

hoppas, att kammaren är öfvertygad om, att jag anser denna fråga vara af utomordentligt stor vikt, då jag icke drager i betänkande att, trots den sena timman och trots, att kammaren under de två sista dagarna haft sammanlagdt fyra plena, ytterligare förlänga denna debatt.

Det är verkligen så, att kammaren bör noga betänka sig, innan den här fattar ett beslut, som kan leda till ganska oberäkneliga konsekvenser. Det har redan af den förste talaren i denna debatt påpekats, hurusom det beslut Riksdagen nu kommer att fatta beträffande lönereglering för Trollhätteverken alldeles gifvet kommer att blifva normerande för löneregleringar vid blifvande statens elektricitetsverk, såväl redan ytterligare beslutade som de, hvilka i framtiden komma att beslutas. Under sådana omständigheter är det alldeles gifvet, att man noga bör syna i sömmarna ett sådant förslag som det nu föreliggande, innan man går att fatta beslut.

Jag har också, då jag läste den kungl. propositionen haft en känsla af — och jag tyckte mig äfven få det bekräftadt af hvad herr civilministern yttrade — att Kungl. Maj:t äfven hyst vissa betänkligheter rörande det nu föreliggande förslaget. Herr statsrådet erkände, att åtminstone till en början fann äfven herr statsrådet de pretentioner, som vattenfallsstyrelsen här framkommit med, något höga.

När man går att göra jämförelser mellan de olika elektricitetsverken, så blifva dessa jämförelser, vågar jag påstå, icke riktiga, om man lägger till grund storleken hos det ena eller andra verket, nämligen så snart verket är fullbordadt och utbyggt. Jag tror ingalunda, att man kan säga, att ett verk, som är byggt för 40,000 hästkrafter, behöfver en dubbelt så stor personal som ett verk, som är byggt för 20,000 hästkrafter eller dylikt. Man får icke låta sig alltför mycket förbluffas af de stora hästkrafttalen, om hvilka det talas, då det gäller Trollhätteverken, ty hvad antalet ingenjörer beträffar, så är det nog så, att ett litet elektricitetsverk kan kräfva ett nära nog lika stort antal ingenjörer på platsen för själfva driften som ett större sådant verk, och tvärtom, ett större verk kan reda sig med ett lika litet antal ingenjörer som ett mindre verk — dessa konsekvenser naturligtvis icke dragna ut i det orimliga.

Jag har velat framhålla detta, innan jag går att göra någon jämförelse. Det är ganska egendomligt, att när det gäller reglerandet af lönerna för tjänstemännen vid Trollhättan har Kungl. Maj:t fäst sig mycket vid konkurrensen med de enskilda verken. Kungl. Maj:t vill ta de löner, som af enskilda kunna betalas, såsom ett bevis på, att staten å sin sida måste betala sådana löner, att staten kan konkurrera om de bästa tjänstemännen. Men när det gäller antalet af dessa tjänstemän, särskildt de högre, då vill man, enligt hvad vi nyss hörde från statsrådsbänken, icke göra

*Ang. aflö-
ningsregle-
mente för
tjänstemän
vid statens
vattenfalls-
verk.
(Forts.)*

Ang. aflö-
ningsregle-
mente för
tjänstemän
vid statens
vattenfalls-
verk.
(Forts.)

någon jämförelse med de enskilda kraftverken, utan då skola vi söka jämförelser på annat håll, hos Stockholms elektricitetsverk eller t. o. m. på andra sidan Atlanten. Jag tror för min del, att man kan göra en jämförelse äfven i detta fall just med de enskilda verken, och detta så mycket hellre som det alltid betonas, att här är meningen att nå en fullt affärsmässig drift. Jag har icke förut reda på några siffror för Stockholms elektricitetsverk, men jag skall gärna erkänna, att antalet tjänstemän, som där af herr statsrådet omnämndes, förefaller mig ytterligt högt. Jag känner icke dessa tjänstemäns åliggande, och jag vet icke, i hvilken utsträckning det medför ökad arbete och ökade svårigheter att sköta ett sådant verk, som har en stad till sin hufvudsakliga kund och där hvarje ledning och hvarje kund skola på ett särskildt sätt behandlas, men hvad jag däremot tror mig bestämdt kunna säga är, att icke något enskildt kraftverk här i landet skulle komma att uppträda med en sådan stab af ingenjörer på platsen för själfva kraftverket som här i den föreliggande propositionen är föreslaget för Trollhättan. Till jämförelse ber jag att, trots hvad som yttrades från statsrådsbänken, få meddela det antal ingenjörer, som äro anställda vid ett par af landets största liknande enskilda verk. Vid det ena, kraftaktiebolaget Gullspång-Munkfors, finnas anställda en öfveringenjör och en biträdande ingenjör; vid det andra verket, Sydsvenska kraftaktiebolaget, som har icke mindre än fyra olika kraftstationer — märk väl, att vid Trollhättan är det hela koncentreradt på en kraftstation — äro anställda tre ingenjörer, af hvilka två i Malmö och en i Knäred. Det synes således vara mycket tilltaget, då man ser, att vid den enda kraftstationen i Trollhättan är beräknadt, att på själfva platsen skola tjänstgöra icke mindre än fyra ingenjörer förutom de ingenjörer, som tjänstgöra ute på distrikten.

Naturligtvis är det dock svårt att yttra sig med bestämdhet, efter den jämförelsevis korta pröfning statsutskottet varit i tillfälle ägna denna fråga, om huruvida en indragning här skall kunna ske. Det är så mycket svårare, som i detta fall liksom i föregående liknande fall vattenfallsstyrelsens förslag icke varit underkastadt någon kommittébehandlig. Jag förstår mycket väl den svåra ställning, i hvilken Kungl. Maj:t här har stått gentemot den mäktiga vattenfallsstyrelsen, då denna påyrkat att få detta antal, och jag förstår de svårigheter, som mött för Kungl. Maj:t att göra äfven de afprutningar på vattenfallsstyrelsens framställning, som Kungl. Maj:t gjort. Men jag tror, att det vore synnerligen oförsiktigt, om vi här i kammaren och om Riksdagen i dess helhet på detta enda förslag från vattenfallsstyrelsen ginge med på att bevilja den stat, som här nu är framlagd. Herr statsrådet sade visserligen nyss, att det skulle vara likt det sätt, hvarpå Riksdagen behandlat löneregleringarna för de andra kommunikationsverken, hvilka löneregleringar icke heller varit hänskjutna till den

stora löneregleringskommittén. Jag tror icke, att man kan säga, att detta behandlats på lika sätt, ty såväl beträffande statens järnvägar som telegrafverket och posten, då dessa verk undergingo sin sista omorganisation, voro särskilda kommittéer tillsatta just för att granska eller uppgöra förslag till aflöningsreglemente. I detta fall har Kungl. Maj:t icke funnit anledning att öfver vattenfallsstyrelsens direkta framställning låta verkställa någon sådan granskning, utan har Kungl. Maj:t tagit framställningen för god med de ganska obetydliga afprutningar, som Kungl. Maj:t har funnit skäl att göra.

Herr statsrådet sade också, att här föreligger för första gången ett fall, där staten skall uppträda i konkurrens med den enskilda industrien, och därför är det så mycket viktigare, att vi nu — om jag förstod herr statsrådet rätt — klippa till med sådana löner, att vi äro säkra på att bestå i den konkurrensen. Ja, jag ger herr statsrådet rätt så tillvida, att staten naturligtvis skall betala sådana löner, att staten kan bestå i den konkurrensen, men jag är icke viss på, att det här är undersökt, huruvida verkligen dessa löner äro beräknade efter den normen, och det ligger naturligtvis en fara i, om så skulle vara fallet, att staten å sin sida ginge i spetsen för stora löneförhöjningar. Jag är icke heller viss på, att det vore till nytta för den svenska industrien, om dess målsmän kunde peka på, att vid statens verk ett vida större antal ingenjörer äro anställda, än hvad den enskilda industrien i liknande fall plägar använda. Jag tror icke, att staten på det området bör gå i spetsen, ty då ligger naturligtvis nära till hands, att de hos enskilda anställda anse, att äfven där antalet bör ökas och deras arbete därigenom bli lättare.

Jag är icke alls blind för det, som utgjorde anledningen till herr statsrådets anförande om angelägenheten och vikten för tjänstemännen och samtliga vid kraft- och kanalverket anställda personer att så snart som möjligt komma på ordinarie stat; och jag hade ansett det mycket önskvärdt, om denna fråga nu varit så förberedd, att man ansett det möjligt att gå detta önskemål till mötes. Men då frågan nu icke har fått någon annan utredning än den, som af vattenfallsstyrelsen själf har lämnats för regleringen af det egna verkets löner, så får jag säga, att med hänsyn till de konsekvenser, som det beslut, Riksdagen nu skall fatta, kan föra till, det icke enligt mitt förmenande är möjligt att gå med på förslaget. Om nu Riksdagen beslutar att för denna gång afslå Kungl. Maj:ts förslag, så tar jag för alldeles gifvet, att Kungl. Maj:t skall gå i författning om, att antingen den stora löneregleringskommittén, hvilket jag tror vore det lämpligaste, får denna fråga om hand, och ett förslag kan då framläggas till nästa års riksdag eller, om Kungl. Maj:t ej vill det, Kungl. Maj:t åtminstone på samma sätt som varit fallet för de öfriga nyss omnämnda verken, tillsätter en

Ang. aflöningsreglemente för tjänstemän vid statens vattenfallsverk.
(Forts.)

Ang. aflö-
ningsregle-
mente för
tjänstemän
vid statens
vattenfalls-
verk.
(Forts.)

särskild kommission, som får granska och uppgöra ett förslag till aflöningsstat.

Jag har icke kunnat underlåta att uttala denna, om jag så får säga, varning för att nu gå till ett förhastadt beslut och ber, herr talman, att få yrka afslag på utskottets hemställan och bifall till den vid betänkandet fogade reservationen.

Herr Strömberg: Herr talman, mina herrar! Säsom motionär i föreliggande fråga ber jag att få säga några ord. Jag har visserligen som motionär icke anledning att vara fullt tillfredsställd med det resultat, hvartill utskottet kommit, då det icke ansett sig kunna gå med på min framställning.

Min motion framkom egentligen i känslan af, att Kungl. Maj:t handlat litet hårdt, när Kungl. Maj:t företagit väsentliga nedprutningar för de lägsta tjänsteinnehafvarna men däremot bibehållit lönerna för de högre tjänstemännen. Jag ansåg, att denna fråga borde komma inför Riksdagens pröfning och väckte därför den ifrågavarande motionen; men jag vill säga ifrån, att jag visst icke med denna afsåg att åstadkomma någon rubbning i den enhetlighet, efter hvilken Riksdagen sträfvar, då det gäller löner och förhållandet mellan de olika verken. Jag vill dock icke och kan ej heller följa det resultat, till hvilket de ärade reservanterna kommit, då de fordra och föreslå, att hela frågan skall ligga till sig.

De befattningshafvare det här gäller äro till antalet något öfver 100 — 136 tror jag — och bland dessa tillhör det öfvervägande antalet, betydligt öfver 100, den lägre tjänstemannakåren, hvilken, som jag sade, fått sina löner ganska lågt satta. Nu kan det ju sägas, att trots det att både Kungl. Maj:t och utskottet prutat på en del af dessa lönesatser, de ändå framtråda väsentligt högre än inom en del andra olika verk. Det är rätt, om man söker konstruera fram vissa befattningar inom andra verk och jämför dem med dessa, men i realiteten torde det dock icke vara så, att den jämförelse, som reservanterna förebragt är fullt riktig.

Nu säger herr Rydén i motiveringen till sin reservation bland annat, att antalet tjänstebefattningar tilltagits efter en måttstock, som synes honom rent orimlig. Jag undrar, om man verkligen kan säga det, då man vet — säsom också herr Odqvist nyss upplyste om — att det öfvervägande antalet af dessa tjänstemän ha en tjänstgöringstid på 12—14 timmar om dygnet eller 84—98 timmar i veckan. När den öfvervägande delen af denna tjänstemannakår har en så lång tjänstetid, kan man väl icke med fog säga att, därför att några få ingenjörer kanhända icke ha tillräckligt att göra — något som jag icke gärna vill yttra mig om — bör detta förslag falla. Detta bör man väl dock i rättvisans namn icke låta få ske.

Den lägre tjänstemannakåren ingick till vattenfallsstyrelsen redan år 1909 med begäran om att med anledning af vissa omständigheter få en förhöjning i de nuvarande lönerna. Det är att märka, att beträffande Trollhättan en hel del omständigheter, som jag förut påpekat, hafva haft inverkan särskildt på lefnadsomkostnaderna, och det är ett faktum, att den framställning, som då gjordes och hade sin grund i dessa dyra lefnadsomkostnader, var fullt berättigad. Vattenfallsstyrelsen lofvade då att skyndsamt söka framkomma med förslag till Riksdagen, men det har dröjt, och först nu föreligger frågan. Det skulle bli en mycket stor missräkning för denna stora kår, om förslaget ytterligare skulle få hvilat och man icke nu heller skulle få en reglering af löneförhållandena.

Med stöd af hvad jag anförde får jag, herr talman, yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Lindberg: Herr talman, mina herrar! Jag skall säga som min ärade partivän här till vänster, att jag känner ett behof af att rädda min själ jag också; och då jag varit med i statsutskottet och medverkat till det resultat, hvartill utskottet kommit, skall jag, herr talman, be att, fastän det är sent, med ett par ord få gifva min mening i denna sak tillkänna.

Jag hyser samma betänkligheter som de ärade reservanterna med afseende å vissa lönebelopp och med afseende å antalet af vissa tjänstemän. Hvad den senare frågan beträffar, så undrar jag i alla fall, om det icke ändå är så, att man får taga detta på känn; ty vi lära väl icke kunna säga, att vi äro sakkunniga i detta afseende någon af oss. När vi inom afdelningen afgjorde denna fråga, hade vi tillkallat personer, som voro verkligt sakkunniga; och de hafva påstått, att alla dessa befattningar, som här uppsatts, äro nödvändiga för verkets drifvande, och vi hafva ingen anledning att säga annat än att vi varit skyldiga att tro dem. Det har emellertid ändå hos mig blifvit kvar en liten känsla af att man tagit till för rundligt i detta afseende. Men jag har ställt den frågan till mig själf: finns det ringaste anledning att tro, att, med ett uppskjutande af denna frågas behandling, man skulle komma till ett lyckligare resultat. Jag tror det icke. Här har sagts af reservanterna, att man borde låta hela denna stora aflöningsfråga gå till den stora löneregleringskommittén. Ja, det kan hända, att det varit det lyckligaste, om så blifvit gjordt från början; men fastän löneregleringskommittén icke haft någon officiellt uppdrag att syssla med denna sak, tror jag mig ändå veta, att flera personer inom löneregleringskommittén blifvit hörda angående denna lönestat och afgifvit vissa råd och upplysningar i ämnet. Dessutom är det så, som förut sagts här, att det sitter

Ang. aflöningsreglemente för tjänstemän vid statens vattenfallsverk.
(Forts.)

Ang. aflöningsreglemente för tjänstemän vid statens vattenfallsverk.
(Forts.)

medlemmar från löneregleringskommittén i tredje afdelningen, hvilken har behandlat frågan ända från början.

Riksdagen har förut fastställt provisoriska aflöningsbelopp för detta verk; och man kan ju i så afseende säga, att såväl afdelningen som utskottet i viss mån varit bundna af dessa förutvarande lönestater, då man haft att behandla det nu föreliggande förslaget. Om man nu tänker sig, att saken hade blifvit ordnad på det sättet, att lönesatserna blifvit nedsatta under de nuvarande beloppen, ja, då hade vi icke kommit till något annat resultat än det, att vi haft ett lönebelopp på papperet och ett annat i verkligheten; ty de nuvarande befattningshafvarna hafva ju rättighet att kvarstå vid sina gamla löner, om de icke anse med sin fördel förenligt att gå in på den nya lönestaten. Det skulle sålunda endast varit de nytillträdande befattningshafvarna, som kommit på den nya staten. Jag tror emellertid icke, att Riksdagen skall lyckas att komma längre ned med lönebeloppen genom att nu uppskjuta afgörandet af denna fråga till ett annat år.

Till ett par anmärkningar, som gjordes för en stund sedan af herr Rydén, skall jag be att få säga några ord. Jag fäste mig först vid att han gjorde anmärkning på den omständigheten, att aflöningsreglementet innehåller tillåtelse för vattenfallsstyrelsen att med högst 300 kronor öka aflöningen för vissa telefon- och portvakter. Ja, med detta lär förhållandet vara så, att dessa telefon- och portvakter icke få jämsställas med vanliga vakter eller vaktmästare. Till dessa befattningar, har det sagts, skall användas folk, som äro vana vid visst skrifgöra, vid att upprätta tabeller och utföra vissa enklare skrif- och bokföringsgöromål. Det är med tanke på detta, som man har velat hafva frihet att ge dessa personer ett tillägg till den vanliga aflöningen.

Hvad så beträffar en annan sak, som det också gjorts anmärkning på, nämligen att vattenfallsstyrelsen fått bestämmanderätt i fråga om personalens beklädnadsförmåner, så är ju heller icke detta någon enastående företeelse, det finnes flera verk och styrelser, som hafva sådan bestämmanderätt. Om jag icke miss-tager mig, så är det förhållandet både i tullverket och i postverket. Således blir det icke någon så märkvärdigt stor skillnad i detta afseende mellan vattenfallsstyrelsen och andra motsvarande styrelser.

Jag har velat säga detta, för att tillkännagifva, hvilken anledning varit för mig, då jag ställt mig på statsutskottets förslag; och jag har intet annat yrkande än om bifall till detta.

Herr Nilson i Örebro: Herr talman, mina herrar! Det är redan erinradt om att denna fråga har en mycket stor räckvidd, och jag tillåter mig att i det fallet endast som en kompletterande upplysning påminna om att den aflöningsstat, som det gäller att

för detta verk fastställa, slutar på omkring 240,000 kronor. Men det är ju klart, att om hela denna stora personal som ingår i statförslaget behöfves för verkets drift, den också skall af staten lämnas. Därom bör nog icke mer än en mening råda. Jag vill för öfrigt förklara, att jag med afseende å Trollhätte kraftverk icke lyser några som helst farhågor, utan tvärtom har den ljusa förhoppningen, att detta kraftverk skall visa sig vara för vårt lands näringslif af en mycket stor betydelse, och att det därutöfver skall, förutom att gifva nödig ränta och amortering på det anläggningskapital staten där nedlagt, lämna icke obetydlig vinst åt statskassan. Men om jag också har denna uppfattning, måste jag likväl säga, att jag tror, att det gäller att under alla förhållanden gå fram med en viss försiktighet. Jag har nämligen icke kunnat värja mig för den uppfattningen, att om man, såsom man gifvetvis bör göra — och det har herr civilministern själf gjort — anställer jämförelse med de så kallade affärsdrifvande verken, som staten har, man måste få den bestämda känslan, att detta verk är på ett synnerligen rikligt sätt tillgodosedt i jämförelse med de öfriga affärsdrifvande verken.

Det har erinrats om hurusom kanalvakter, brovakter, portvakter och telefonvakter skola i detta verk få begynna med en aflöning af 900 kronor och sluta med en aflöning af 1,260 kronor, hvartill kommer fri beklädnad, fria bostäder, fri vedbrand, och jämväl fri belysning för dem som bo i närheten af kraftstationen. Gör man nu en jämförelse i det fallet med exempelvis portvakter eller banvakter eller någon annan dylik befattningshafvare vid statens järnvägar, så finner man, att dessa hafva en begynnelseaflöning af 840 kronor och en slutaflöning af 1,140 kronor; de hafva jämväl fri bostad och fri vedbrand samt beklädnadsersättning. Däremot hafva de icke fördelen af fri belysning. Den ärade talare, som hade ordet näst före mig, meddelade oss, att dessa personer vid kanal- och kraftverket äro afsedda att utöfver sina egentliga åligganden utföra vissa extra arbeten, såsom en del enklare skrifgöromål och dylikt. Jag tillåter mig i sådant afseende erinra om lydelsen af § 15 i aflöningsreglementet, hvilken paragraf är en nyhet i den löneroglering, som här föreslås. Det säges där, att »till maskinister och vakter vid kanalverk samt montörer och vakter vid kraftverk, hvilka anlitas för arbete, fallande utanför deras vanliga arbetsområde, må utbetalas särskild ersättning med det belopp, hvarmed arbetsförtjänsten, beräknad enligt fastställda ackordspris, kan komma att öfverskjuta den för samma personal bestämda ordinarie aflöning».

Om man gör en jämförelse mellan den upplysning, som den ärade talaren lämnade, och den bestämmelse, som står där i 15 § af aflöningsreglementet, så kan jag icke få någon annan uppfattning än att afsikten är att på ett alldeles särskildt sätt honorera

Ang. aflöningsreglemente för tjänstemän vid statens vattenfallsverk.
(Forts.)

Ang. aflö-
ningsregle-
mente för
tjänstemän
vid statens
vattenfalls-
verk.
(Forts.)

detta deras extra arbete. Detta är ju bara en af de egendomlig-
heter, som finnas i detta aflöningsreglemente, och som vi icke hafva
motsvarighet till i några andra. Jag skall villigt medgifva, att jag
i stort sedt icke kan ansluta mig till den mycket linjalräta syn-
punkt med afseende på löneförhållandena, som herr Rydén från
Malmö i denna fråga måhända företräder; det kan jag icke göra,
ty jag har den uppfattningen, att det kan vara af nöden att för
särskildt kräfvande befattningar, då det gäller ett industriellt verk,
hafva aflöningar, som i något afseende gå öfver de vanliga normala
måtten. Det borde icke vara tu tal därom.

Den personal, som afses för detta kraftverk, synes mig dess-
utom något för högt tilltagen. Herr civilministern gjorde i det
fallet en jämförelse med de kommunala kraftverken, exempelvis
Stockholms, och ville bestrida riktigheten af att draga upp en jäm-
förelse med enskilda kraftverk. Men jag måste säga, att jag icke
kan ansluta mig till denna herr civilministerns uppfattning. Man
måste väl ändå medgifva, att det är en betydande skillnad mellan
de kommunala kraftverken, som i små poster distribuera energi
åt sina kunder, och detta stora kraftverk, som ifrån den stora cen-
tralen vid Trollhättan distribuerar sin energi i stort sedt till vissa
stora hufvudafnämare. Trollhätte kraftverk är ingen detaljleveran-
tör, så att säga, af elektrisk energi, utan levererar den i regel i
större poster. Nu är det klart, att en affär, som är grundad på
dessa principer, icke kan kräva samma stora antal af tekniskt
utbildad personal som ett annat elektricitetsverk, ett kommunalverk,
som skall träffa hvarje enskild abonnent, som har behof af att
erhålla elektrisk energi. Den jämförelsen tror jag sålunda icke
alldeles kan hålla streck. Riktigare synes mig då jämförelsen vara
med de större enskilda kraftverken.

Jag tillåter mig också erinra därom att, såvidt jag kan för-
stå, det icke är någons mening, att de nuvarande innehafvarna af
befattningar vid Trollhättan skola på något sätt komma i någon
sämre ställning än den de för närvarande hafva. Men om de nu
också på hittills gällande extra stat hafva erhållit en högre begyn-
nelseaflöning än hvad Riksdagen till äfventyrs nu skulle velat till-
erkänna dem, så är därmed icke sagdt, att dessa måhända alltför
höga begynnelseaflöningar skola fastställas för all framtid. Här är
ju meningen att reglera med tanke på framtiden, och då får man
väl icke i det fallet alltför mycket låta binda sig af en princip,
som varit gällande under en tid, då verkets lönestat var mera så
att säga provisorisk, och på hvilken fastställande Riksdagen ej
haft något inflytande.

Hur jag än ser den här frågan, kan jag icke finna att Riks-
dagen på något sätt äfventyrar det allra minsta genom att ansluta
sig till reservationen, ty jag tror verkligen icke för min del på att
någon af de nuvarande ordinarie tjänstemännen därför skall springa

ifrån kraftverket. Jag tillåter mig erinra om, att den öfveringenjör, som vi hafva vid kraftverket, och som oemotsagdt är en ovanligt skicklig och framstående man, har kommit till statens verk från det att han förut haft enskild verksamhet, hvilken, såsom jag tror mig veta, har lämnat honom en inkomst öfverstigande den, som han för närvarande har i statens tjänst. Det är dock så, att en anställning i statstjänst lämnar ofantligt mycket större säkerhet än såväl enskild verksamhet som också anställning i enskild tjänst.

Jag ber alltså, herr talman, att få hemställa, att kammaren måtte bifalla den vid utlåtandet fogade reservationen i denna punkt.

Chefen för civildepartementet herr statsrådet greve Hamilton: Herr talman! Jag ber om ursäkt, att jag ännu en gång tager ordet. Det är bara för att yttra mig med anledning af hvad den siste ärade talaren sade. Det är märkvärdigt, hur allting upprepar sig här i världen. Det är väl ingenting vanligare här i Riksdagen än att få höra förebråelser därför att man jämt använder kommittéer. Om det så någon gång händer, att ett ärende kommer fram utan att hafva förberedts af en kommitté, så kan man vara alldeles viss om att det klagas: hvarför har frågan icke varit föremål för kommittébehandling? Nu är det verkligen så, som en ärad talare nämnde, att man här, såsom alltid när det är fråga om löneregleringar, rådfört sig under hand med löneregleringskommittén. Därjämte har nu hälften af löneregleringskommitténs ledamöter i statsutskottet granskat förslaget; så här måtte det väl icke behövas någon särskild kommittéutredning.

Sedan vände sig herr Ekman mot min jämförelse med Stockholms stads elektricitetsverk och framhöll, att det icke går an att säga, att ett verk, som har 40,000 hästkrafter, behöfver dubbelt så många ingenjörer som ett verk på 20,000 hästkrafter. Ja, det var just hvad jag sade; jag markerade, att man icke kunde göra en jämförelse på det viset, ty mängden af tjänstemän vid Stockholms elektricitetsverk förklaras genom mängden af dessa små installationer, som där förekomma. Men det finnes något annat vid Trollhättan, som här är att taga i betraktande, och det skall jag strax säga, då jag erinrar om hvad herr Ekman yttrade, när han jämförde Trollhätteverket och Sydsvenska kraftaktiebolaget. Han sade, att där finnas bara tre ingenjörer, men vid Trollhättan skall det behövas fyra. Men af dessa fyra ingenjörer är den ene en distriktsingenjör, som har sitt distrikt så, att det är bekvämast att han bor i Trollhättan. Han kunde annars lika gärna bo på något annat ställe. Sålunda är det i Trollhättan endast 3 ingenjörer att taga med i denna jämförelse.

Men hvad är skillnaden mellan Trollhättan och t. ex. Gull-

*Ang. aflö-
ningsregle-
mente för
tjänstemän
vid statens
vattenfalls-
verk.
(Forts.)*

spång-Munkfors eller Sydsvenska kraftaktiebolaget? Jo, Trollhättan har ju en distributionslinje på 50,000 volt öfver detta stora distrikt — och det har intet annat verk. Dessutom kommer inom den närmare tiden — jag säger detta särskildt med anledning af hvad den siste talaren sade om att Trollhättan levererade energi bara till stora abonnenter — Trollhättan att få icke mindre än 10 egna sekundärstationer, som skola skötas. Vidare är det på sina ställen ifrågasatt att inrätta så kallade tertiärstationer för leverans af kraft till små afnämare, hvilka stationer ju kräfva synnerligt mycket tillsyn. Således skiljer sig Trollhättan ofantligt från andra kraftverk.

Så talade herr Nilson om det lilla extra lönetillägget, som skulle få gifvas åt vissa portvakter och andra vakter. Han har emellertid, såvidt jag förstår, alldeles missuppfattat den saken. Han talade om det som står i § 15. Där säges, att om man vill använda en karl till något alldeles utanför hans tjänst liggande arbete, så får man betala honom efter vanligt ackordspris. Det är väl dock icke obilligt. Men det andra gällde en helt annan sak. Det var, att när man kunde använda en portvakt — och bland dem finnes ju en hel del intelligent och kunniga karlar — till att utföra statistiskt arbete, så får man aflöna dem så, att ehuru man ju i allmänhet icke till ordinarie tjänstemän får gifva någon ersättning utöfver lönen, man i detta fall dock lämnar detta lilla ytterligare arvode för att slippa i onödan använda högre kvalificerad arbetskraft. Det tror jag är en ganska förnuftig anordning, äfven om den är ny och icke förekommit i andra ämbetsverk.

Så talade herr Nilson om, att det naturligtvis icke vore meningen att göra någon inskränkning i de nuvarande tjänsteinnehafvarnes löner. Ja men, mina herrar, det finnes nog de här, om hvilka detta gäller. Men med afseende på kraftverket är det i allmänhet så, att den provisoriska lönereglering, som Kungl. Maj:t om jag så får säga tagit sig friheten att fastställa på egen hand, är stadfästad att gälla intill dess ordinarie stat blifvit af Riksdagen antagen, så att i samma ögonblick en sådan stat fastställes, sänkes lönen eller indrages platsen.

Det är besynnerligt, att de ärade talare, som här framställa så ifriga maningar att gå fram försiktigt, när de sedermera skola gå i detalj och visa hvad det är som skulle vara så farligt, ha så pass litet att framdraga. Icke kan det väl vara obilligt, att man icke sänker lönerna för en del personer, som få arbeta på det viset som dessa vakter få. Kom ihåg att de ha 24 timmars tjänstgöring inom två dygn, däraf 10 timmars natttjänstgöring i sträck. Det är dock något, för hvilket man icke bör missunna dem en rimlig betalning.

På samma sätt är det, när man talar om denna massa ingen-

jörer och så tvärsäkert påstår, att man kan reda sig med ett mindre antal. Hur många är det då herrarna vilja taga bort? Jag kan icke tro, att det befintliga antalet kan vara så farligt genom sina konsekvenser för blifvande kraftverk. Ty skulle det verkligen visa sig, att man här har flera än man behöfver, så blir det med den stora utveckling, som jag hoppas skall komma statens kraftverk till del, mycket lätt att fördela dem på de nya kraftverken och låta antalet där bli mindre, och säga: Nu ha vi erfarenhet, nu veta vi att det icke behöfves fler. Jag kan således omöjligen förstå, hvad det är för vådliga konsekvenser dessa ärade herrar äro rädda för.

Men däremot måste herrarne väl medgifva, att det är ganska betänkligt att låta ett verk behålla en provisorisk lönereglering, som på sätt som skett fastställts af Kungl. Maj:t. Jag har redan förut omnämnt hvilket men detta medför för tjänsteinnehafvarne, hur svårt det är för verket att under sådana förhållanden få behålla sitt folk. Men det finnes något annat, mina herrar! Kom ihåg, att detta kraftverk redan nu är af allra största vikt och betydelse för åtskilliga städer, för en mängd industrier. Skulle man icke då böra anse det alldeles nödvändigt att vidtaga en åtgärd, som gaf trygghet för att icke till följd af någon händelse allting — plötsligt slutade en vacker dag, när de anställda icke äro bundna på något sätt som tjänstemän i staten. Det kan mycket lätt hända, att något sådant inträffar.

Herr Rydén: Jag har den erfarenheten, att det är ganska svårt att diskutera med herr civilministern, ty han gör ständiga kringgående rörelser af den beskaffenhet, att man aldrig får fatt på honom.

När herr civilministern söker framhålla, att detta verk intar en särställning gentemot alla andra, så vill jag erinra om, att vi behandlat rätt många löneregleringar, som haft herr civilministern till upphofsman, och alltid har det hetat på samma sätt. Först var det järnvägsstyrelsen — hvars lönereglering visserligen icke genomfördes af den nuvarande civilministern — som intog en sådan särställning, och emedan den hade att utstå konkurrens med enskild verksamhet måste alla dess ingenjörer aflönas med högre löner än som dittills brukat gifvas. Med telegrafverket var det på samma sätt, såsom herrarna nog minnas. När det gällde att reglera postverkets stat, anfördes visserligen icke denna motivering, men nu när det gäller vattenfallsverken har den åter kommit till användning. De intaga en särställning och kunna alldeles icke på någon punkt jämföras med andra verk. Jag skulle vilja fråga herr civilministern en sak: hvilken är för att nu taga ett exempel som icke är svårt, hvilken är särställningen mellan en banvakt och en kanalvakt, som motiverar olika ställning? Hvad är det

Ang. aflöningsreglemente för tjänstemän vid statens vattenfallsverk.
(Forts.)

Ang. aflö-
ningsregle-
mente för
tjänstemän
vid statens
vattenfalls-
verk.
(Forts.)

som gör, att de icke kunna jämföras med hvarandra? Jag skulle kunna anföra en del andra exempel, men jag skall icke trötta kammarens ledamöter.

Herr civilministern sade, att vi icke påvisat några ojämnheter. Jag vill då påpeka ett par. Öfveringenjören vid kanalverket i Trollhättan har 7,000 kronor plus fri bostad i Trollhättan, ved och belysning. Öfveringenjören till exempel i kontrollverket, som dock, det vill jag medgifva, icke intar fullständigt samma ställning, har 6,800 kronor, ingen fri bostad och måste bo i Stockholm. Jag kan taga öfveringenjören i patentverket. Vi minnas väl, hur herr finansministern i fjol här i kammaren slogs med händer och fötter för att få igenom dennes högre lön under motivering, att man finge konkurrera med den enskilda företagsamheten om lämpliga kandidater till denna befattning. Denne öfveringenjör i patentverket skulle bo i Stockholm på 7,500 kronor och inga naturaförmåner. Det gifves äfven andra exempel. En driftsingenjör vid Trollhättan aflönas med 6,000 kronor jämte fri bostad, ved och lyse. Jämför jag med honom en verkstadsingenjör vid telegrafverket, som har 5,500 kronor ingen bostad och intet ljus, så har denne driftsingenjör vid Trollhättan ungefär 2,000 kronor mer i reda pengar. En telegrafingenjör har 5,600 kronor och inga naturaförmåner. Jag kan gå igenom på detta sätt alla möjliga verk och göra jämförelser, där jämförelser kunna göras och där herr civilministern icke skall kunna annat än konstruera upp olikheter och visa, att dessa högre befattningshafvare i Trollhättan ligga ungefär 2,000 eller åtminstone 1,500 kronor öfver motsvarande befattningshafvare i andra verk, som vi hittills reglerat. Det är ju mycket lätt att affärda dessa jämförelser med det påståendet, att detta nu ifrågavarande verk intar en särställning, men det är icke riktigt i alla hänseenden. Jag erkänner till exempel, att det icke finnes på annat håll någon motsvarighet till denna kanalinspektör eller driftverkmästare eller några andra särbefattningar, men detta kan icke motivera, att öfriga högre befattningshafvare skola ligga så betydligt öfver.

Så säger herr civilministern, att han aldrig förut gått till löneregleringskommittén. Nej, det är just olyckan, att han och hans företrädare aldrig vid utarbetandet af sina löneregleringar för olika verk ställt dessa i samklang med andra löneregleringar, och af de 250 olika lönetyper, för hvilka vi här i kammaren fått upp-bära klander, ha antagligen civilministrarna 200 på sina samveten, beroende på att de icke aktat nödigt att samarbeta med löneregleringskommittén. Hvarför skulle det vara så orimligt att tänka sig, att löneregleringskommittén i denna sak skulle få lof att anställa en pröfning? Här talas om att enskilda ledamöter af denna kommitté privat ha sagt det och det och privat ha haft tillfälle att sätta sig in i frågan. Skulle jag tala om hvad någon af dessa

kommittéledamöter ha sagt mig privat, så är jag öfvertygad om att herr civilministern icke skulle få denna lönereglering igenom. Det är nog icke värdt att tala om annat än hvad som kommit in på officiell väg.

Jag har också haft äran att bli uppvaktad af en herre från vattenfallsbyrån, som skulle visa mig herr civilministerns uppgifter om antalet ingenjörer vid de olika verken. Jag svarar härför endast: kan Stockholms stads elektricitetsverk, som drifves med ånga och som distribuerar ut elektricitet till hvart enda hus här i staden och som sålunda drifver detaljdistribution, jämföras med en kraftstation utan ångdrift, som har att leverera massan af sin kraft t. ex. till Göteborgs stad och äfven i öfrigt lämnar ut sin energi i stora portioner? Det var nyss en ledamot af Stockholms stadsfullmäktige här och hviskade i mitt öra, att Stockholms kommun hade med Stockholms gas- och elektricitetsverk fått öfvertaga en hel del af dessa verks ingenjörer, och att det hade varit mycket stor klagan härförleden, när man reglerade lönerna för Stockholms stads tjänstemän, däröfver att den gamla styrelsen på ett orimligt sätt begagnat sig af tillfället att inrätta en hel del tjänster, som staden sedan fått öfvertaga och hvilka måst ställas i en undantagsställning, hvarigenom en enhetlig lönereglering omöjliggjorts. Är detta det enda herr civilministern kan andra till stöd för sin mening, så vågar jag bestämdt påstå, ehuru jag icke på detta område är en så lärd herre som herr civilministern, att hans jämförelsepunkter halta. Då är den jämförelsen mycket mera träffande, som herr Ekman drog upp med. Sydsvenska kraftaktiebolaget, som med sitt stora ledningsnät och sina fyra kraftstationer kan reda sig med tre ingenjörer, af hvilka till på köpet de två bo i Malmö och endast en på platsen. Då borde väl Trollhättans kraftstation kunna reda sig med mindre än fyra på samma plats. Då invändes det, att den ena är distriktsingenjör. Ja, man har ritat ut hans nät på kartan, där finnes hans distrikt, men i verkligheten lär det hufvudsakligaste bestå i den ledning, som är planerad till Uddevalla.

Jag har med detta velat säga, att jag icke kan gå med på den föreliggande löneregleringen.

Jag skulle äfven vilja tillägga några ord till min vän herr Odqvist. Han drog fram min gamla kontrovers med hans afdelning beträffande tullstaten. Jag hade i fjol reserverat mig mot det aflöningsreglemente, till hvilket herr Odqvist och hans kamrater utarbetat förslag, och hvilket jag icke kunde fullt gilla, men jag böjde mig till slut därför att personalen af både högre och lägre grad bevekande bad att få sin lönereglering. Jag sade dock ifrån, att herrarna finge taga ansvaret. Nu är trasset igång. Nu visar det sig, att de öfvergångsbestämmelser, som herr Odqvist i fjol var med om att göra upp, äro så uselt skrifna, att personalen

Ang. aflöningsreglemente för tjänstemän vid statens vattenfallsverk.
(Forts.)

Ang. aflö-
ningsregle-
mente för
tjänstemän
vid statens
vattenfalls-
verk.
(Forts.)

kanske måste processa med kronan för att komma till klarhet om huru dessa utmärkta bestämmelser skola tolkas. Jag ångrar nu, att jag gaf efter, ty jag hade rätt i mina tvifvel på, att dessa öfvergångsbestämmelser voro väl affattade.

Jag skall nu icke upptaga kammarens tid längre, men jag ber att till slut få påpeka, att jag visserligen beundrar alla de stora planer, som framläggas af vattenfallsdirektören och vattenfallsstyrelsen och att jag visserligen har fullt förtroende för att många af dessa uppslag skola lända vårt land till verklig nytta och fromma, men jag har på samma gång den bestämda öfvertygelsen, att man vill vara litet för gentil i det där verket och att, om vi icke här i Riksdagen lägga litet kapson på de stora funderingarna, det kan hitta på att hända, att man äter upp för driften och för tjänsterna, hvad som skulle komma oss alla och landet i sin helhet till godo. Jag har ännu icke sett några definitiva siffror, som visa att Trollhätteverket går. Jag tror nog, att det kommer att gå, men jag är så varm anhängare af denna civilministerns tanke på statens verksamhet, att jag icke vill, att man genast från början skall taga till så storartade proportioner, att man sedan misslyckas i dessa lofvärda sträfvan. Jag har äfven i detta afseende haft resonemang med enskilda industriidkare, som sitta här i Riksdagen och som ha bedt mig att icke släppa denna reservation, ty de anse, att jag har rätt. Anläggningarna vid Trollhättan voro, när vi voro där och besågo dem, icke utbyggda mer än till hälften; af 80,000 hkr voro omkring 25,000 distribuerade. Jag vågar säga, att detta företag står ännu vid starten, och det sker ingen olycka, om vi vänta litet; folket därnere vederfares ingen orätt. Herr civilministern har fastställt en lönestat, och vi få hoppas att den är rättvis, och då kunna de också behålla den till nästa år, så att vi få tillfälle att pröfva den här i Riksdagen. Är väl detta obilligt begärdt? Jag har icke någon ovilja mot själfva tanken, men låtom oss för allt i världen se till, att vi, när vi börja med stora företag, icke taga till dem så, att det går åt skogen med det hela. Det är det, som jag är rädd för. Jag skulle vilja vädja till herr Anderson i Arvika, som ju är en framstående industriidkare, och som jag ser här i kammaren — jag ber om ursäkt för min indiskretion — jag skulle vilja fråga honom, om en enskild industriidkare kunde stå till svars med att inrätta ett företag för egen räkning efter så storartade grunder, som skett vid Trollhättan, om han kunde stå till svars med att inrätta sin verksamhet efter så dyrbara principer som här. Denna fråga har dessutom sin återverkan på andra områden.

Jag ömmar lika mycket för de små som herr Strömberg, och jag har redan visat i mitt offentliga lif, att jag vill dem väl — och det är icke mot dem och deras löner min opposition riktat sig utan mot de högres och mot de många högre tjänstebefattningarna — men

här är det ingen, som det sker någon orätt. Här är det icke fråga om att nedsätta de löner de nu ha, såsom herr civilministern sade, tvärtom har statsutskottet utan meningsskiljaktighet varit med om, att det skall särskildt anmärkas, att då löner redan äro beviljade som öfverstiga dem, som pläga bestämmas för andra, så skall den nu ifrågavarande personalen bevaras åt sina nuvarande rättigheter. Det är icke därför, som jag är emot denna löneroglering. Det sker dem ingen orätt eller olycka, om vi uppskjuta lönerogleringen ett år, men det kan få stor återverkan, om vi nu antaga den.

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet greve Hamilton: Herr Rydén talade om, att det var svårt att diskutera med mig, ty jag gjorde ständiga kringgående rörelser. Han riktade därför en bestämd fråga till mig och anhöll om svar på densamma. Jag vill därför svara honom, att det är underligt hvad man kan ha lika uppfattning. Jag har fått alldeles samma intryck i fråga om herr Rydén med afseende på de kringgående rörelserna. Han begärde emellertid nu, att jag skulle bestämdt svara på den frågan, hvad det är för en särställning, som sluss-, bro- och kanalvakterna vid Trollhättan intaga i jämförelse med banvakterna. Jag trodde verkligen, att jag svarat på det en gång förut. Svaret på den frågan finnes i mitt anförande till statsverkspropositionen, till hvilket jag ber att få hänvisa. Jag säger på sid. 13: »För *sluss-, bro-, kanal- och hamnvakter* har vattenfallsstyrelsen föreslagit aflöning af lägst 900 kronor, och högst 1,500 kronor. Med hänsyn till aflöningsförmåner, som utgå till banvakter vid statens järnvägar, anser jag dock, att slutaflöningen för vakter vid kanalverket bör sänkas till 1,260 kronor.

Enligt det för statens järnvägar fastställda aflöningsreglementet uppbär banvakt lägst 840 och högst 1,140 kronor för år. Därjämte kan banvakt, hvilken tjänstgör såsom vakt vid rörlig bro, under seglationstiden erhålla ett tilläggsarfvode efter högst 120 kronor för år.

Det kunde ifrågasättas att med ytterligare en klass nedsätta slutaflöningen för vakter vid kanalverket eller till 1,140 kronor för år. Härigenom skulle deras högsta aflöning blifva lika med banvakternas. Vakterna vid kanalverket skulle emellertid då bekomma mindre slutaflöning än för närvarande. Efter att i fem år hafva profjtjänstgjort såsom extra vakter, under hvilken tid de erhålla i ett för allt 960 kronor om året, åtnjuta de nu, sedan de befordrats till ordinarie, en begynnelseaflöning af 960 kronor och en slutaflöning af 1,140 kronor jämte fri bostad, vedbrand och beklädnad, hvilka naturaförmåner äfven skulle tillkomma kanalvakterna enligt det nu föreliggande förslaget till aflöningsregle-

Ang. aflöningsreglemente för tjänstemän vid statens vattenfallsverk.
(Forts.)

Ang. aflö-
ningsregle-
mente för
tjänstemän
vid statens
vattenfalls-
verk.
(Forts.)

mente. På grund af bestämmelserna i reglementet skulle vakterna årligen betala 27 kronor såsom bidrag till sin egen pensionering och, därest de blifva delägare i civilstatens änke- och pupillkassa, 37 kronor 80 öre för familjepensionering eller tillhopa 64 kronor 80 öre. Enligt de upprättade kontrakten hafva vakterna nu möjlighet till pension såväl för sig själfva som för sina änkor och under vissa omständigheter för sina oförsörjda barn, utan att några pensionsavgifter behöfva af dem erläggas. Med en slutaflöning af blott 1,140 kronor skulle deras högsta aflöning följaktligen blifva 64 kronor 80 öre mindre än nu är fallet. Detta torde icke vara med billighet öfverensstämmande, om andra befattningshafvare vid kanalverket få sina aflöningar något höjda. Hänsyn torde äfven böra tagas därtill, att vakterna vid kanalverket hafva ganska strängt arbete. Under två dygn tjänstgöra de sålunda 24 timmar, därvid natttjänstgöringen räcker 10 timmar i följd. Dessutom fordras hos vakterna i regel vissa befäsegenskaper, enär de, då högre befäl icke finnes tillstädes, hafva att ordna trafiken. Jag anser därför såsom nämnt slutaflöningen böra bestännas till 1,260 kronor.»

Det är den särställning de intaga.

Herr Lindberg: Herr talman, mina herrar! Jag begärde nu egentligen ordet med anledning af ett yttrande af herr Nilson för en stund sedan. Det har delvis blifvit bemött af herr civilministern, då han förklarade för herr Nilson, att denne for vilse bland dessa vakter, brovakter, kanalvakter och dammvakter; han blandade ihop dem allesammans. Det är, såsom jag sade för en stund sedan, att port- och telefonvakter med vissa egenskaper och för viss sysselsättning skola komma i åtnjutande af ett lönetillägg af högst 300 kronor, som det talas om på annat ställe. Men dessa äro icke att förväxla med brovakter och dammvakter. När seglationstiden om vintern är slut, kunna dessa sistnämnda inkallas och sättas till annat arbete i verkets tjänst. Det är som herr civilministern sade: de sysselsättas utom sin tjänst. Men icke nog med det, de kunna skickas långa vägar ifrån sina hem och bostäder och sättas att arbeta tillsammans med andra arbetare, grofarbetare, stensprängare, schaktare, och sålunda göras till vanliga arbetare i verkets tjänst. Jag vill verkligen fråga herr Nilson: är det för mycket, att dessa, som skola börja sin bana med en begynnelselön af 900 kronor, komma i åtnjutande af ett ackordsöfverskott eller motsvarande aflöning, som deras arbetskamrater i privat tjänst hafva? Man känner sig verkligen upprörd, när man hör, hur det jämt och ständigt tummas på dessa välsignadt små löner, medan man knappast har ett ord för det tantiem och dylikt, som de högre befattningshafvarna komma i åtnjutande af och som kan uppgå till tusentals kronor.

Det var en sak, som jag glömde, då jag sist hade ordet, det var om ingenjörerna. Jag kom att erinra mig det, när herr Rydén talade om Stockholms stads elektricitetsverks ingenjörer, som skola gå omkring till privatfolk, som ha elektriska ledningar från verket inledda till sig, och göra litet affärer här och där. Efter hvad jag hört, är det meningen, att statens ingenjörer skola i föreliggande afseende ha till skyldighet att uppträda såsom något slags handelsresande i elektricitet på det sättet, att de skulle söka förmå industriadkarna att inse fördelarna af att skaffa sig kraft och energi från statens kraftstationer. Det blir ungefär en motsvarande sysselsättning, som den ingenjörerna vid Stockholms elektricitetsverk ha, då de försöka bearbeta privata personer att bli kunder till elektricitetsverket.

Det är endast dessa upplysningar jag velat lämna och yrkar fortfarande bifall till statsutskottets förslag.

*Ang. aflö-
ningsregle-
mente för
tjänstemän
vid statens
vattenfalls-
verk.
(Forts.)*

Herr Ekman i Mogård: Ja, herr talman, jag skall icke upp- taga kammarens tid länge, men det är bara *andra* gången jag yttrar mig, och jag vill gifva ett svar på både det *andra* och *tredje* uttalandet från statsrådsbänken. Herr statsrådet sade, att det var ganska märkvärdigt, att man fick uppbära klander, därför att man icke satt till en kommitté, då det annars vore vanligt, att man blef klandrad, därför att man tillsatte för många kommittéer. Jag skall icke alls blanda in den frågan här, ty jag vet icke, att någon påyrkat, att det skall tillsättas någon särskild kommitté. Jag har antydt, att om det skulle vara mera smakligt för den mäktiga vattenfallsstyrelsen att få frågan pröfvad af en särskild kommitté i stället för af den redan befintliga lönerogleringskommittén, så kunde ju Kungl. Maj:t äfven i det fallet ha gått vattenfallsstyrelsen till mötes och hänvisat deras löneroglering till en sådan kommitté. Men vill icke Kungl. Maj:t göra det, så finnes ju redan den stora lönerogleringskommittén, och det är dit, som frågan i så fall skulle remitteras. Jag vill endast fråga: Finnes det något exempel på, att en löneroglering af sådant slag, som den vi nu hålla på att behandla, har genomförts på så lösa grunder, som nu föreligga? Hvad finnes här för utredning? Icke någon annan utredning än den, som verkställt af chefen i just det verk, för hvilket det nu gäller att reglera lönerna, med de små ändringar, som Kungl. Maj:t funnit anledning att göra. Ett motstycke till detta tror jag icke finnes, och jag tror, att det vore farligt, om vi nu, när det gäller den framtida utvecklingen af statens elektricitetsverk, skulle på så lösa grunder fastslå normerna för de aflöningar, som kunna komma i fråga.

Herr civilministern sade, att han tyckte, att vi, som oppo- nerade oss emot denna löneroglering, icke hade några egentliga skäl att komma med. Vi hade väl antydt, att vi tyckte, att in- genjörerna voro för många, och att lönerna voro för höga, men

Ang. aflö-
ningsregle-
mente för
tjänstemän
vid statens
vattenfalls-
verk.
(Forts.)

vi hade icke själfva fixerat, hvad vi ansåge vara det riktiga. Nej, det ha vi icke gjort, ty det märkte vi icke att göra, och en sådan detaljgranskning af frågan, hvilken vi för öfrigt anse nödvändig för att frågan må få en fullständig utredning, det har statsutskottet, som för närvarande tynges af en utomordentligt stor arbetsbörda, efter mitt förmenande icke heller mäktat göra och heller icke gått in på.

Herr statsrådet sade, att beträffande de vid kanalen nu anställda tjänstemännen kunde det ju gälla, att de finge behålla de löner de haft tidigare, men beträffande kraftverket gäller det endast en af Kungl. Maj:t fastställd provisorisk lönereglering, och därför ville man, att äfven den skulle fastslås af Riksdagen. Ja, beträffande den lönereglering, som hittills ägt rum vid kraftstationen, vill jag säga, att efter hvad jag hört om den och det sätt, hvarpå den tillkommit och behandlats, så vore det nog önskligt, att äfven den blefve föremål för någon dylik utredning, innan den fastställes, ty äfven den har kommit från chefen för vattenfallsstyrelsen. Det är han själf, som bestämt allt detta, och nu är det Riksdagen, som i hufvudsak skall acceptera allt, hvad han föreslagit.

Med anledning af hvad herr statsrådet sade i sitt anförande rörande Stockholms elektricitetsverk, har jag tagit reda på ett par förhållanden, som kunna vara ägnade att i sin mån belysa anledningen till den stora skillnaden i antalet ingenjörer. Stockholm har, efter hvad en stadsfullmäktig upplyst mig om, två stora centrala kraftstationer, och sålunda kräfvat redan detta ett större antal ingenjörer, än om allt arbete koncentreras på en kraftstation. Men därjämte fick jag af samtalet med honom den uppfattningen, att det icke var så absolut säkert, att icke Stockholms elektricitetsverk gått för långt i detta afseende både beträffande antalet ingenjörer och lönen för dem. Om så är fallet, torde man komma att vidtaga inskränkningar, och då får jag säga, att det blir mycket mer betänkligt att taga exempel därifrån, när det nu gäller att fatta beslut för statens vidkommande.

Vidare sade herr statsrådet i slutet af sitt näst sista anförande, att man skulle vara synnerligen betänksam för att nu afslå den föreliggande löneregleringen, därför att någonting kunde hända, som herr statsrådet betecknade med en knäpp med fingrarna. Ja, jag förmodar, att herr statsrådet menar, att det skulle kunna inträffa, att någon eller några af dem löneregleringen gällde annars skulle bli så missnöjda, så att den där knäppen skulle kunna omsättas i någonting, som rörde elektriciteten. För min del får jag säga, att äro dessa löner baserade på sådana beräkningar, så bör man ställa sig ännu mera betänksam mot desamma.

Jag har icke heller nu hört sägas, att det blifvit ådagalagdt, att här föreligger en så fullständig utredning, att Riksdagen med öppen blick för konsekvenserna skulle kunna antaga ut-

skottets hemställen, och därför ber jag att få yrka afslag å densamma.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet grefve Hamilton: Herr talman! Jag kunde icke tro, att någon skulle mena, att jag framställt en så besynnerlig och för tjänstemännen så kränkande insinuation som en föregående talare lade i min mun. Om jag icke utsade precis hvad jag menade, trodde jag ändå, att det kunde begripas. Är det verkligen svårt att begripa, att om man ställer ett stort verk med en massa befattningshafvare i olika grader på fullständigt lösa grunder, då blir detta statens verk utan skydd mot arbetsinställelser. Jag trodde, att detta var bra lätt att begripa, och jag misstänker, att herr Ekman också begrep det.

Herr Ström i Transtrand: Herr talman! Jag skall fatta mig kort. Då jag emellertid inom afdelningen och inom utskottet biträdt det förslag, hvartill majoriteten inom utskottet kommit, anser jag mig skyldig att säga ett par ord. Jag har under hela diskussionen hört efter, om reservanterna skulle kunna framkomma med några sådana skäl, som vore ägnade att bibringa mig en annan uppfattning än den jag hade inom utskottet, men tyvärr har så icke varit fallet. Jag beklagar, att jag icke kan instämma med min vän Rydén, hvilken har samma allmänna uppfattning som jag i fråga om löner. Jag gick till behandling af frågan äfven jag med tanke på att man skulle kunna göra betydliga nedprutningar, men när det blef frågan om att verkställa dessa, visste man i själfva verket icke hvad som skulle strykas. Inom afdelningen och utskottet ansåg man sig emellertid kunna göra en del löne-nedsättningar, och som herrarna behagade finna, har man satt ned lönerna litet hvarstädes med undantag särskildt för kraftverkets ingenjörer. På deras befattningar behöfver man folk, som är väl kvalificeradt. Utskottet har därför icke vågat göra någon nedsättning beträffande lönerna för dessa befattningar. Det har sagts, att ingenjörerna äro alltför många, men ingen har föreslagit, hvilka man skulle stryka, och det synes mig nödvändigt, att man vet detta, för att man skall få någon grund att bygga ett billigare förslag på, ifall man nu är öfvertygad om att ett billigare förslag kan framläggas. Vore jag öfvertygad om den saken, skulle jag förena mig med dem, som yrka afslag. Jag kan emellertid icke komma till en sådan uppfattning.

Beträffande lönerna har man utgått ifrån att tjänstemännen skulle hafva högre lön. Om man tänker på öfveringenjören, så är hans lön förut fastställd till 8,000 kr. Med hänsyn därtill och då han därjämte har att uppbära ett högt tantiem, böra hans ställföreträdare och de öfriga ingenjörerna äfven hafva mot deras befattningar svarande löner.

*Ang. af-
ningsregle-
mente för
tjänstemän
vid statens
vattenfalls-
verk
(Forts.)*

Ang. aflö-
ningsregle-
mente för
länstemän
vid statens
cattenfalls-
verk.
(Forts.)

Särskildt har framhållits, att det här skulle blifva högre löner för vakterna än i andra verk. Ja, men det har också påvisats, att deras arbete är mycket ansträngande, och därför har man icke kunnat göra någon nedsättning för dessa, utan bibehållit hvad Kungl. Maj:t i denna del föreslagit liksom äfven beträffande bokhållare af första och andra graden. Aflöningen till två af kanalinspektorerne har ock bibehållits vid af Kungl. Maj:t föreslagna löner i första och andra lönegraderna, men däremot har utskottet för den tredje inspektoren tillagt en tredje lönegrad med betydligt lägre lön.

Lönerna äro sålunda betydligt nedsatta, och jag har icke hört någon påstå, att de i allmänhet skulle vara för höga, utom beträffande vakterna. Men då det här är fråga om ett stort verk, ja, det största kraftverk, som finnes i landet, är det klart, att man behöfver ordentligt folk för detsamma, och min öfvertygelse är, att skall man få ordentligt folk, bör man betala därefter, och då jag icke tror, att uppskof skulle leda till nedsättning, kan jag i själfva verket icke finna annat, än att kammaren gjorde bäst i att redan nu antaga förslaget, sådant det framlagts, och jag ber därför att få yrka bifall till detsamma.

Häri instämde herrar *Camitz* och *Wiklund*.

Herr *Palme*: Endast ett par ord. Då jag är ledamot af stadsfullmäktige i Stockholm och kammaren möjligen kunde tro, att det vore jag, som lämnat de upplysningar, som herr *Ekman* nyss meddelade, ber jag att få säga ett par ord om Stockholms elektricitetsverk. Detta verk arbetar på olika afdelningar. Själftva förvaltningsafdelningen har en öfveringenjör, en förste ingenjör för driften, en andre ingenjör för driften, tre byråingenjörer och en ingenjör på ritkontoret, afdelningen för distributionen en förste ingenjör och fyra andra ingenjörer och nybyggnadskontoret fyra ingenjörer. Hvad beträffar Stockholms två elektricitetsverk, har Brunkebergstationen icke någon ingenjör, utan en öfvermaskinist, en öfvermaskinistassistent och en öfververkmästare, men vid Värtan finnas två ingenjörer, en maskiningenjör och en elektrisk ingenjör. Man får visserligen icke fullt jämföra Stockholms elektricitetsverk med Trollhättans elektricitetsverk, men de lämnade upplysningarna äro dock af intresse. Med afseende på antalet ingenjörer, som äro anställda vid Stockholms elektricitetsverk, torde herrarne finna, att de utgöra ett mycket stort antal.

Hvad beträffar lönerna nämnde herr *Ekman*, att det varit opposition, då lönestaten för en tid sedan bestämdes. Jag satt i löneregleringskommittén inom stadsfullmäktige, och vi hade där ganska mycket resonemang om lönerna vid elektricitetsverket. Vi funno, att det vid bestämmandet af dessa löner icke gällde att fästa afseende allenast vid hvad vi tyckte vara lämpligt med af-

scendo på öfriga löner inom Stockholms stads förvaltning, utan att det gällde att jämföra dem med de löner, som funnos för de enskilda verken af samma natur som detta, enskilda verk, hvilka ju mot betalning lämna ut elektrisk kraft till industrien eller allmänheten. Det är visserligen sant, att det från några håll restes opposition och en ganska stark opposition emot de löner, som föreslogos för elektricitetsverket och äfven gasverket, när lönestaten bestämdes i början af detta år. Men denna opposition visade sig icke nog stark att drifva sin vilja igenom, utan stadsfullmäktige beslöto de löner, som blifvit föreslagna med hänsyn till hvad som inom den enskilda affärsdriften var vanligt, och som vi därför ansågo vara nödvändiga beträffande Stockholms stad.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats vara afslutad, gaf herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan och vidare på afslag å denna hemställan och bifall i stället till den af herr Ekman i Mogård m. fl. afgifna, vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse den förstnämnda propositionen vara med öfvervägande ja godkänd. Votering begärdes emellertid af herr Ekman i Mogård, med anledning hvaraf nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan, i utskottets förevarande utlåtande nr 52, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med afslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den af herr Ekman i Mogård m. fl. afgifna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Omröstningen utvisade 70 ja men 74 nej; och hade kammaren alltså med afslag å utskottets hemställan bifallit den af herr Ekman i Mogård m. fl. afgifna, vid utlåtandet fogade reservationen.

*Ang. aflö-
ningsregle-
mente för
länstemän
vid statens
vattenfalls-
verk.
(Forts.)*

§ 6.

Upplästes två till kammaren inkomna protokoll, så lydande:

År 1911 den 4 maj sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt 71 och 73 paragraferna riksdagsordningen utse dels Riksdagens fullmäktige i riksbanken ej mindre för valperioden 1911—1914 efter herrar Olof Jonsson och R. E. Norberg, hvilka voro i tur att afgå, än äfven för återstående delen af valperioden 1909—1912 efter herr C. A. Weber, som afsagt sig uppdraget att vara fullmäktig i riksbanken, dels ock suppleanter för Riksdagens fullmäktige i nämnda bank; och befunnos, efter valens slut, hafva blifvit utsedda till

fullmäktige

för valperioden 1911—1914:

herr Norberg, Rudolf Emil, bankokommissarie, Stockholm, med 48 röster,

herr Jonsson, Olof, ledamot af Riksdagens Första kammare med 40 röster

för återstående delen af valperioden 1909—1912:

herr Lamm, Herman, ledamot af Riksdagens Första kammare, med 48 röster,

samt till *suppleanter* för tiden från valet, till dess nytt val under år 1912 försiggått:

greffe von Rosen, Gustaf Fredrik, bruksägare, Stockholm, med 46 röster

herr Funch, Harald, disponent, Ökna, Bogsta, med 44 röster,

herr Larsson, Jakob Filip, bankokommissarie, Stockholm, med 42 röster.

A. Hansson i Solberga.

Herman Behm.

O. Silfverschiöld.

Erik Röing.

År 1911 den 4 maj sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt 71 och 73 paragraferna riksdagsordningen utse dels Riksdagens fullmäktige i riksgäldskontoret efter herrar V. L. Moll och G. F. Östberg, hvilka voro i tur att afgå, dels ock suppleanter för

Riksdagens fullmäktige i nämnda kontor; och befunnos, efter valens slut, hafva blifvit utsedda till

fullmäktige:

herr Moll, Victor Ludvig, verkställande direktör i Sveriges allmänna hypoteksbank, Stockholm, med 48 röster,

herr Östberg, Gustaf Fredrik, ledamot af Riksdagens Första kammare, med 48 röster,

samt till *suppleanter* för tiden från valet, till dess nytt val under år 1912 försiggått:

herr Santesson, Per Henrik, juris kandidat, vice häradshöfding, Stockholm, med 48 röster,

herr Ekman, Axel, ledamot af Riksdagens Andra kammare, med 45 röster,

greffe Lagerbjelke, Johan Gustaf, ledamot af Riksdagens Första kammare, med 43 röster.

A. Hansson i Solberga.

Herman Behm.

O. Sölfverschiöld.

Erik Röing.

Protokollen lades till handlingarna; och beslöts tillika, att Riksdagens kanslideputerade skulle genom utdrag af kammarens protokoll om valen underrättas för afgifvande af förslag till dels förordnanden för de valde, dels skrifvelse till Konungen med anmälan om de försiggångna valen, dels ock de paragrafer, som där om borde i riksdagsbeslutet intagas.

§ 7.

Herr *Tengdahl* afgaf en motion om afslag å Kungl. Maj:ts proposition angående ordnande af undervisningen i arkitektur vid konsthögskolan m. m.

Denna motion, som erhöll ordningsnumret 364, blef på begäran bordlagd.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

§ 9.

Ledighet från riksdagsgöröromålen beviljades:

herr *Hellström* under den 6 maj,
» *Sjöberg* » 2 dagar fr. o. m. den 5 maj och
» *Kristensson* » 3 » » 8 »

Häruppå åtskildes kammarens ledamöter kl. 12.02 på natten.

In fidem

Per Cronvall.